

Motion till riksdagen 2020/21:3626

av **Gudrun Brunegård m.fl. (KD)**

Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Innehållsförteckning

Förslag till riksdagsbeslut.....	4
Tabeller.....	10
Inledning och idépolitisk utgångspunkt.....	14
Mer valfrihet och stärkt kvalitet i barnomsorgen	15
Värna och utveckla barnomsorgspengen – även för egna barn	15
Barnomsorgspeng för egna barn	16
Mindre barngrupper i förskolan	16
Säkra rätten till familjedaghem.....	18
Öppen förskola.....	19
Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen	19
Förebygg övergrepp mot barn	19
Fokus på läsning och bildning	20
Läs- och skrivinlärning	20
Mer lärarledd undervisning.....	22
Fortbildning i svenska som andraspråk	23
Utbildningsträffar för föräldrar.....	23
En skola där ingen hålls tillbaka eller lämnas efter	24
Speciallärarlyft.....	24
Bättre diagnostisering av dyslexi.....	25
Hemmasittande barn och ungdomar	25
Skola och utbildning för barn och unga med funktionsnedsättningar och funktionsvariationer.....	26
Grundsärskola	26

Resursskolor och specialskolor för elever med funktionshinder	27
Eftergymnasial utbildning	27
Förändringar av undervisningen.....	27
Mer idrott i skolan	27
Ökade möjligheter att läsa programmering	29
Distans- och fjärrundervisning	29
Kvalitetssäkra skolans metoder	31
Inför evidensbaserade antimobbningsprogram.....	31
Vidga Skolinspektionens uppdrag	32
Uppvärdera läraryrket.....	33
Karriärlärartjänster.....	34
Minska den administrativa bördan.....	34
Höj behörighetskraven.....	35
Höj kvaliteten på lärarutbildningarna	36
Fortbildning för lärare.....	36
Snabbare vägar till läraryrket.....	37
Vikten av källkritik	37
Rektorerna är skolans ledare	38
Trygg miljö.....	38
Den fysiska miljön.....	39
Skolor med stora utmaningar.....	40
En samlad barn- och ungdomshälsa och elevhälsogaranti	41
Bättre undervisning i sex och samlevnad	42
Arbete med självmordsprevention inom skolan	43
Rättvisa betyg	43
Aktivt och fritt skolval för alla	45
Lika villkor för alla skolor.....	46
Bekämpa problem, var de än förekommer.....	47
Huvudmannaskap	48
Studie- och yrkesvägledning	49
Gymnasiala yrkesutbildningar.....	50
Lärlingsutbildning.....	50
Vuxenutbildningar.....	50
Utbyggt regionalt yrkesvux med fokus på kombinerad lärlings-, yrkes- och svenskutbildning	50
Folkhögskolor.....	51
Högskola och forskning.....	52
Antagningsprocesser vid högskolestudier	53

Autonomi kring antagningsprocesser.....	53
Studenternas situation	53
Inför en examensbonus	53
Studentkårerna	54
Likvärdiga villkor för studenter vid fristående högskolor	54
Kompetensförsörjning inom bristyrken	54
Fler utbildningsplatser i vård och omsorg.....	54
Validering av tidigare akademisk utbildning och yrkeserfarenhet	55
Etisk reflektion inom forskning och högre utbildning.....	55
Goda forskningsmiljöer	56
Medelstilldelningen inom forskningen	56
Basanslag	56
Indirekta kostnader.....	57
Näringslivets bidrag	57
Allmänhetens bidrag	58
Trygga anställningsvillkor inom akademien	58
Förutsättningar för anställning som biträdande lektor	58
Kombinationsanställning för forskare och lärare	59
Strategiska forskningssatsningar	60
Nationellt forskningsprogram för att stärka kvinnors hälsa.....	60
Nationellt forskningsprogram för att stärka äldres hälsa	62
Säkra framtidens energiförsörjning genom kärnkraftsforskning	62
Tredje uppgiften.....	63
Holdingbolag vid universitet och högskolor.....	63
Rymdforskning och rymdteknologi	63
Inför sociala utfallskontrakt.....	64
Kristdemokraternas finansiering	67

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen anvisar anslagen för 2021 inom utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning enligt förslaget i tabell 1 i motionen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om för stora barngrupper i förskolan och om att införa en lag om maximalt tolv barn i småbarnsgrupperna i förskolan och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en barnomsorgspeng för egna barn och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en kartläggning av familjedaghem i syfte att öka tillgången på familjedaghem och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att för ökad likvärdighet överföra granskningsansvaret för pedagogisk omsorg från respektive kommun till Skolinspektionen och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fler öppna förskolor och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en målsättning om familjecentraler i varje kommun och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ökad samverkan mellan fritis och idrottsrörelsen och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förebygga övergrepp mot barn och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på lämpligt sätt utöka den fria läsningen i skolan och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att frigöra tid för mer lärarledd ämnesundervisning och tillkännager detta för regeringen.
12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra en kompetenssatsning för svensklärare inom svenska som andraspråk och tillkännager detta för regeringen.
13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Skolverket att utreda hur den garanterade undervisningstiden i svensk skola ska komma upp i OECD-snitt och tillkännager detta för regeringen.
14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av att regeringen återkommer med förslag på hur en klassikerlista ska införas i den svenska skolan och tillkännager detta för regeringen.
15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildningsträffar för föräldrar och tillkännager detta för regeringen.
16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra ett speciallärarlyft för lärare som vill utbilda sig till speciallärare eller specialpedagog, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av en sammanställning av kunskapsläget för att få en samordning och bättre kvalitet och likvärdighet i diagnostiseringen av dyslexi och tillkännager detta för regeringen.
18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att i samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten ta fram stöd till

- skolorna om hur man på bästa sätt kan lägga upp ett stöd för unga s.k. hemmasittare och UVAS och tillkännager detta för regeringen.
19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) i uppdrag att ta fram ett nationellt handlingsprogram som tydliggör hur elever med NPF ska stödjas och bemötas, hur skolan ska arbeta med ”hemmasittare” och UVAS, samt hur stöd och samverkan med föräldrar ska gå till och tillkännager detta för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att samla in nationell frånvarostatistik i skolan och tillkännager detta för regeringen.
 21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en långsiktig strategi för kontinuerlig utvärdering, förstärkning och utveckling av grundsärskolan och tillkännager detta för regeringen.
 22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att föra in synskadade elevers rätt till undervisning i punktskrift i skollagen och tillkännager detta för regeringen.
 23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) i uppdrag att se över tillgängligheten för högskoleprovet, både vad gäller lokaler och anpassning av provet så att såväl personer med fysiska, intellektuella och neuropsykiatriska funktionshinder har möjlighet att genomföra provet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda möjligheten för de föräldrar som så önskar att företrädas av ett särskilt ombud i överläggningarna med skolan och kommunen och tillkännager detta för regeringen.
 25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) i uppdrag att ta fram ett nationellt handlingsprogram som tydliggör hur elever med särbegåvning, NPF och andra funktionsvariationer ska stödjas och bemötas, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att inkludera syskon till barn med hörselnedsättning eller dövhet i teckenspråksundervisningen och tillkännager detta för regeringen.
 27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att initiera en utredning av hur man kan säkerställa att kommunernas särskoleutredningar är jämförbara och kvalitetssäkrade och tillkännager detta för regeringen.
 28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förskoleklass bör bli en del av sarskolans uppdrag och tillkännager detta för regeringen.
 29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket tillsammans med Socialstyrelsen i uppdrag att ta fram en struktur för samverkan mellan föräldrar till barn med funktionsnedsättning och förskola, skola, fritis, hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-omsorg och tillkännager detta för regeringen.
 30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i utredning av statlig finansiering av skolan också beröra hur extra resurser, som utredning visar att eleven behöver för att uppnå skolans kunskapsmål, kan följa med om eleven byter skola, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) i uppdrag att agera för att stödja familjen till synskadade barn i kontakten med skolan, på eget initiativ eller på

- uppdrag av föräldrarna eller barnhabilitering och syncentral och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att antalet idrottstimmar ska utökas till 700 timmar i grundskolan och att antalet timmar i elevens val bör minskas med motsvarande timmar och tillkännager detta för regeringen.
 33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av ett förtydligande i skollagen avseende att ämnet idrott och hälsa ska innebära mer idrott och mindre teori och tillkännager detta för regeringen.
 34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om alla barns rätt till en skolgård som stimulerar till fysisk aktivitet och tillkännager detta för regeringen.
 35. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa programmering i grundskolan på samma villkor som för textil- och träslöjd och tillkännager detta för regeringen.
 36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att medge större flexibilitet för de skolor som finner det lämpligt att kombinera närundervisning, fjärrundervisning och distansundervisning och tillkännager detta för regeringen.
 37. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur enheter för utbildning och praktiktäna forskning motsvarande övningsskolorna i Finland kan inrättas i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
 38. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att antimobbningsprogrammen är evidensbaserade och tillkännager detta för regeringen.
 39. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följa upp rapporten om antimobbningsprogram från 2011 och tillkännager detta för regeringen.
 40. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidga Skolinspektionens uppdrag till att också ge förbättringsorienterad återkoppling som stöder skolorna i arbetet med att åtgärda missförhållanden, brister och kvalitetsproblem, och tillkännager detta för regeringen.
 41. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fler inspektioner och uppföljningar samt ett vidgat uppdrag för oanmälda inspektioner och tillkännager detta för regeringen.
 42. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om behovet av fler karriärlärartjänster och tillkännager detta för regeringen.
 43. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för det civila samhället att bidra till och delta i skolans verksamhet för att öka tryggheten i skolan och avlasta lärarna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 44. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om värdet av fler vuxna i skolan och tillkännager detta för regeringen.
 45. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om högre betygskrav med minst B i vissa ämnen samt lämplighetstest vid antagningen till lärarutbildningen och tillkännager detta för regeringen.
 46. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att avvisa regeringens satsning på lärarassistenter och tillkännager detta för regeringen.
 47. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om legitimerade lärares rätt till fortbildning av hög kvalitet och att fortlöpande få del av forskning och utveckling inom metodik, pedagogik och didaktik samt ges möjlighet att forska inom sitt område, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

48. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skolledares skyldighet att inventera pedagogers behörighet både för att ta till vara spetskompetens och särskild kompetens och för att täcka in eventuella förbättringsområden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
49. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en akademisk utbildning i pedagogiskt ledarskap bör införas där en befattning som förstelärare kan vara ett av målen och tillkännager detta för regeringen.
50. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de lärare i de lägre årskurserna som saknar utbildning i läsinläring behöver få en kompletterande utbildning i detta och tillkännager detta för regeringen.
51. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av att professionsprogrammet utgår från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
52. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förkorta kompletterande pedagogisk utbildning KPU från 90 högskolepoäng till 60 högskolepoäng för att skapa fler och snabbare vägar in i läraryrket för dem som redan har ämneskunskaper, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
53. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att styrdokumentet för lärarutbildningen bör uppdateras gällande kritisk granskning och källkritik och tillkännager detta för regeringen.
54. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att rektorsutbildningen bör öppnas för fler än redan verksamma rektorer och tillkännager detta för regeringen.
55. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att behörighetskraven för utbildning i pedagogiskt ledarskap ska vara minst filosofie kandidat och två års arbetslivserfarenhet och tillkännager detta för regeringen.
56. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge lämplig instans i uppdrag att analysera varför erfarna ledare från andra sektorer än skolan ofta inte blir lika långvariga inom skolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
57. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om rektors rätt till handledning och fortsatt fortbildning för att utveckla sitt pedagogiska ledarskap och tillkännager detta för regeringen.
58. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i den utredning av skolans huvudmannaskap som regeringen och samarbetspartierna kommit överens om även utreda vad som krävs för att komma bort från det dubbelkommando som rektorer har att hantera och skapa tydligare styrning av skolan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
59. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av kontinuerliga inspektioner av Arbetsmiljöverket och tillkännager detta för regeringen.
60. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett krav på att en asylsökande som är över 18 år ska delta i 15 timmars sfi och 9 timmars samhällsorientering i veckan och tillkännager detta för regeringen.
61. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sfi-studier som krav för berättigande av försörjningsstöd och tillkännager detta för regeringen.
62. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förstärka elevhälsovården och tillkännager detta för regeringen.

63. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att en elevhälsogaranti bör införas så att man får kontakt med elevhälsan inom ett dygn, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
64. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om vikten av bra undervisning i sex och samlevnad och tillkännager detta för regeringen.
65. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i lärarutbildningen göra undervisning i sex och samlevnad obligatoriskt och om vikten av fortbildning för redan utbildade lärare i hur sex och samlevnadsundervisning kan integreras i undervisningen och tillkännager detta för regeringen.
66. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ta fram en modell för hur betygen ska korreleras mot resultaten i de nationella proven och tillkännager detta för regeringen.
67. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om porrfilter och tillkännager detta för regeringen.
68. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om självmordsprevention i skolan och tillkännager detta för regeringen.
69. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om obligatoriskt och aktivt skolval och tillkännager detta för regeringen.
70. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kommunerna ska tillämpa reglerna för skolskjuts lika, oavsett huvudman, och tillkännager detta för regeringen.
71. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utredning av förstatligande av skolan, med möjligheten till statlig finansiering av skolan som en medelväg, för att skapa mer jämlika villkor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
72. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förändra studie- och yrkesvägledarnas uppdrag till att i högre utsträckning, utifrån elevens/studentens intresse och fallenhet, rikta in sig mot lämpliga studier eller yrkesutbildning kopplat till arbetsmarknadens behov och inom vilka sektorer och yrkesområden det finns möjligheter att få jobb, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
73. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att på ett bättre sätt marknadsföra yrkesutbildningar, yrkeshögskola och lärlingsutbildning som vägar att få en yrkesexamen och komma ut på arbetsmarknaden, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
74. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utökat antal platser inom regionalt yrkesvux och tillkännager detta för regeringen.
75. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten att få vissa yrkesutbildningar på sitt eget språk, för att kunna lära svenska under praktik, som ett sätt att snabbare komma i arbete och få egenförsörjning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
76. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ta fram en modell för ökad statlig styrning och ökad likvärdighet i kvalitetsarbetet och tillkännager detta för regeringen.
77. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur eftergymnasiala studier ska kunna finansieras för studenter med olika typer av funktionsnedsättningar och tillkännager detta för regeringen.

78. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Skolverket i uppdrag att ta fram en modell för hur de nationella proven ska kunna kvalitetssäkras genom extern rättning och tillkännager detta för regeringen.
79. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att kunna tillgodose rätten till undervisning på modersmålet via fjärrundervisning för elever från samtliga nationella minoritetsspråk och tillkännager detta för regeringen.
80. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag på lagstiftning som tydliggör att elever respektive föräldrar har ett ansvar för att medverka till en god skolmiljö, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
81. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om möjligheten till en förlängd skolplikt, alternativt införande av läroplikt, liknande den i Finland, för dem som inte klarar behörighet till gymnasiet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
82. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om fysioterapeuter, arbetsterapeuter och beteendevetare som kompetenser som kan bidra till en bättre hälsa och för att i ett tidigt skede ge ändamålsenligt stöd exempelvis till elever som uppvisar tecken på exempelvis neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som adhd eller ADD, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
83. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om utbildningsplatser för läkare, sjuksköterskor och barnmorskor och tillkännager detta för regeringen.
84. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att verka för att man på ett nationellt plan ser över behovet av antalet utbildningsplatser för tandläkare vid landets tandläkarhögskolor, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
85. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om audionomprogrammet och tillkännager detta för regeringen.
86. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förbättra valideringen och tillkännager detta för regeringen.
87. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att de sociala trygghetssystemen bättre behöver anpassas till studenter och tillkännager detta för regeringen.
88. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en översyn av tilldelningen av forskningsmedel där det bör övervägas om en större andel bör gå direkt till universitet och högskolor och tillkännager detta för regeringen.
89. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om 1 kap. 5 § högskolelagen och tillkännager detta för regeringen.
90. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda förutsättningarna för att en anställning som lärare eller forskare vid universitet eller högskola ska kunna kombineras med en anställning på gymnasieskola och tillkännager detta för regeringen.
91. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om samarbete mellan lärosätena och tillkännager detta för regeringen.
92. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om nationella strategier för internationalisering av utbildning och forskning och tillkännager detta för regeringen.
93. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att säkra tydliga och förutsägbara karriärvägar baserade på meriteringsanställningar inom akademien och tillkännager detta för regeringen.

94. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om en nationell strategi kring spridning av vetenskapliga resultat och forskningskommunikation och tillkännager detta för regeringen.
95. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om likvärdiga forskningsanslag till högskolor, oberoende av huvudman, och tillkännager detta för regeringen.
96. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om likvärdig lösning på försäkringsfrågan vid utlandspraktik för högskolestuderande, oavsett huvudman, och tillkännager detta för regeringen.
97. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om studenters karensdagar och möjlighet till deltidssjukskrivning och tillkännager detta för regeringen.
98. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om sociala utfallskontrakt och tillkännager detta för regeringen.
99. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överföra ansvaret för rymdfrågorna från Utbildningsdepartementet till Näringsdepartementet och tillkännager detta för regeringen.

Tabeller

Anslagsförslag 2021 för utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning

Tusental kronor

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:1 Statens skolverk	1 156 702	±0
1:2 Statens skolinspektion	468 004	±0
1:3 Specialpedagogiska skolmyndigheten	769 676	±0
1:4 Sameskolstyrelsen	58 003	±0
1:5 Utveckling av skolväsendet och annan pedagogisk verksamhet	4 797 193	-620 000
1:6 Statligt stöd till särskild utbildning i gymnasieskolan	315 218	±0
1:7 Maxtaxa i förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet, m.m.	3 903 000	±0
1:8 Bidrag till viss verksamhet inom skolväsendet, m.m.	208 720	±0
1:9 Bidrag till svensk undervisning i utlandet	109 986	±0
1:10 Fortbildning av lärare och förskolepersonal	504 026	±0
1:11 Skolforskningsinstitutet	24 735	±0
1:12 Praktisknära skolforskning	18 543	±0
1:13 Bidrag till lärarlöner	4 875 000	±0
1:14 Särskilda insatser inom skolområdet	163 418	±0
1:15 Statligt stöd för stärkt likvärdighet och kunskapsutveckling	6 230 000	±0
1:16 Bidrag till vissa studier	17 525	±0
1:17 Statligt stöd till vuxenutbildning	3 660 422	±0

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
1:18 Myndigheten för yrkeshögskolan	135 043	±0
1:19 Statligt stöd till yrkeshögskoleutbildning	3 629 123	100 000
2:1 Universitetskanslersämbetet	158 416	±0
2:2 Universitets- och högskolerådet	243 365	±0
2:3 Uppsala universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 024 767	±0
2:4 Uppsala universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 286 199	±0
2:5 Lunds universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 338 713	±0
2:6 Lunds universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	2 349 033	±0
2:7 Göteborgs universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	2 367 673	±0
2:8 Göteborgs universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 683 952	±0
2:9 Stockholms universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 956 642	±0
2:10 Stockholms universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 724 084	±0
2:11 Umeå universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 574 894	±0
2:12 Umeå universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 199 438	±0
2:13 Linköpings universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 745 179	±0
2:14 Linköpings universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 032 655	±0
2:15 Karolinska institutet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	794 587	±0
2:16 Karolinska institutet: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 684 033	±0
2:17 Kungl. Tekniska högskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 392 824	±0
2:18 Kungl. Tekniska högskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	1 772 596	±0
2:19 Luleå tekniska universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	765 899	±0
2:20 Luleå tekniska universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	419 006	±0
2:21 Karlstads universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	762 672	±0
2:22 Karlstads universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	261 982	±0
2:23 Linnéuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 193 374	±0
2:24 Linnéuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	358 437	±0
2:25 Örebro universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	891 450	±0
2:26 Örebro universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	289 187	±0
2:27 Mittuniversitetet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	641 734	±0
2:28 Mittuniversitetet: Forskning och utbildning på forskarnivå	264 093	±0
2:29 Malmö universitet: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	1 065 801	±0
2:30 Malmö universitet: Forskning och utbildning på forskarnivå	258 068	±0

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
2:31 Blekinge tekniska högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	294 155	±0
2:32 Blekinge tekniska högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	105 476	±0
2:33 Mälardalens högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	691 524	±0
2:34 Mälardalens högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	132 056	±0
2:35 Stockholms konstnärliga högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	213 734	±0
2:36 Stockholms konstnärliga högskola: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	52 549	±0
2:37 Gymnastik- och idrottshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	121 873	±0
2:38 Gymnastik- och idrottshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	39 747	±0
2:39 Högskolan i Borås: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	575 147	±0
2:40 Högskolan i Borås: Forskning och utbildning på forskarnivå	89 866	±0
2:41 Högskolan Dalarna: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	483 805	±0
2:42 Högskolan Dalarna: Forskning och utbildning på forskarnivå	88 454	±0
2:43 Högskolan i Gävle: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	528 496	±0
2:44 Högskolan i Gävle: Forskning och utbildning på forskarnivå	110 977	±0
2:45 Högskolan i Halmstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	456 042	±0
2:46 Högskolan i Halmstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	80 509	±0
2:47 Högskolan Kristianstad: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	456 297	±0
2:48 Högskolan Kristianstad: Forskning och utbildning på forskarnivå	70 141	±0
2:49 Högskolan i Skövde: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	366 811	±0
2:50 Högskolan i Skövde: Forskning och utbildning på forskarnivå	57 261	±0
2:51 Högskolan Väst: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	423 937	±0
2:52 Högskolan Väst: Forskning och utbildning på forskarnivå	77 740	±0
2:53 Konstfack: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	179 761	±0
2:54 Konstfack: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 487	±0
2:55 Kungl. Konsthögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	69 450	±0
2:56 Kungl. Konsthögskolan: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	11 399	±0
2:57 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	144 329	±0
2:58 Kungl. Musikhögskolan i Stockholm: Konstnärlig forskning och utbildning på forskarnivå	20 620	±0

Ramanslag	Regeringens förslag	Avvikelse från regeringen
2:59 Södertörns högskola: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	478 043	±0
2:60 Södertörns högskola: Forskning och utbildning på forskarnivå	93 612	±0
2:61 Försvarshögskolan: Utbildning på grundnivå och avancerad nivå	39 182	±0
2:62 Försvarshögskolan: Forskning och utbildning på forskarnivå	21 518	±0
2:63 Enskilda utbildningsanordnare på högskoleområdet	3 773 958	±0
2:64 Särskilda utgifter inom universitet och högskolor	2 230 797	100 000
2:65 Särskilda medel till universitet och högskolor	471 718	±0
2:66 Ersättningar för klinisk utbildning och forskning	2 733 676	±0
2:67 Särskilda bidrag inom högskoleområdet	72 580	±0
3:1 Vetenskapsrådet: Forskning och forskningsinformation	6 995 846	-50 000
3:2 Vetenskapsrådet: Avgifter till internationella organisationer	420 061	±0
3:3 Vetenskapsrådet: Förvaltning	183 119	±0
3:4 Rymdforskning och rymdverksamhet	1 117 356	±0
3:5 Rymdstyrelsen: Förvaltning	40 796	±0
3:6 Institutet för rymdfysik	57 273	±0
3:7 Kungl. biblioteket	419 797	±0
3:8 Polarforskningssekreteriatet	49 663	±0
3:9 Sunet	49 183	±0
3:10 Överklagandenämnden för etikprövning	5 381	±0
3:11 Etikprövningsmyndigheten	43 788	±0
3:12 Nämnden för prövning av oredlighet i forskning	8 309	±0
3:13 Särskilda utgifter för forskningsändamål	88 995	±0
4:1 Internationella program	81 589	±0
4:2 Avgift till Unesco och ICCROM	30 886	±0
4:3 Kostnader för Svenska Uneskorådet	10 787	±0
4:4 Utvecklingsarbete inom områdena utbildning och forskning	52 143	±0
99:1 Mer friskvård på fritids	±0	100 000
99:3 Antimobbningsprogram	±0	95 000
99:4 Utbildningsdag föräldrar	±0	60 000
99:5 Mer lärarledd undervisning	±0	260 000
99:6 Sociala utfallskontrakt	±0	±0
99:7 Motverka övergrepp i föreningar	±0	70 000
99:8 Barnomsorgspeng	±0	±0
Summa	92 077 789	115 000

Inledning och idépolitisk utgångspunkt

Skolans huvuduppgift är att förmedla kunskap, att stimulera elevernas intellektuella utveckling och att förbereda barn och unga för vuxenlivet. Skolan har också ett bildningsuppdrag. Skolan ska bygga på, och förmedla vidare, de värden och dygder som är centrala för ett gott liv och ett gott samhälle. Skolan ska inte bara utbilda människor till att klara sig på arbetsmarknaden, utan också till medborgare som kan vara med och ta ansvar för samhällets gemensamma angelägenheter och förvalta centrala värden och kulturarv. Om skolan inte lyckas i sitt uppdrag skapar vi stora framtida problem för barn och unga men också för Sverige som land.

Även om många nödvändiga och lyckade reformer genomförts, visar flera nationella och internationella undersökningar att den svenska skolan alltjämt står inför stora utmaningar. Vi behöver återupprätta en utbildningstradition som bygger på tillit och förtroende mellan elever, lärare och föräldrar där skolan förmedlar kunskap och stimulerar elevernas intellektuella utveckling.

Det är angeläget att de förändringar som föreslås för skolan är långsiktiga. Det är nödvändigt att eftersträva stabilitet, kontinuitet och arbetsro för skolan. En skola av bästa kvalitet är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl även i framtiden och för att varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin potential. Få uppgifter är viktigare än att återupprätta den svenska skolans kunskapsfokus.

Målet för förskolan och för familjedaghemmen samt övrig pedagogisk omsorg bör vara att möta varje barns behov av trygg omsorg, stimulans, lek, gemenskap och utveckling.

Föräldrar bör kunna välja den omsorg som är bäst för deras barn, vilket innebär att det måste finnas en väl utbyggd barnomsorg med olika alternativ. Barnomsorgen ska hålla hög kvalitet och storleken på barngrupperna måste minska. Att regeringen nu återinfört de allmänna riktlinjerna för barngruppernas storlek i förskolan samt utfärdat statsbidrag till de huvudmän som minskat barngruppernas storlek är två frågor som Kristdemokraterna varit pådrivande i under lång tid. Därför är vi mycket positiva till riktlinjerna, även om vi vill gå längre och lagstifta om ett maxantal för barn i de mindre barngrupperna.

Kristdemokraterna anser att fristående skolor är en självklar och viktig del av det svenska skolväsendet. De fristående skolorna medverkar till att stärka den pedagogiska förnyelsen och utvecklingen inom svenskt skolväsende. Fristående skolor ökar möjligheten för varje elev att hitta en skola som passar just honom eller henne.

Kristdemokraterna tar tydligt ställning för kvalitet och excellens i högskola och forskning. Universiteten ska ha ett brett utbildningsutbud och ett självständigt uppdrag och bedriva statsfinansierad forskning där man är nationellt och internationellt ledande. Högskolorna ska ha ett smalt och vasst utbud av grundutbildning och ha en bra forskningsanknytning i samarbete med universiteten. Den högre utbildningens viktigaste uppgift är att förmedla kunskap. För att möjliggöra detta krävs kompetenta högskolelärare och forskare, tydliga och förutsägbara karriärvägar inom akademien, en stimulerande arbetsmiljö samt studiesocial trygghet.

Kristdemokraternas utgångspunkt är att människan naturligt söker kunskap. Målet för skolan är att förverkliga varje enskild elevs fulla potential. Skolan har också ett förvaltande uppdrag – att föra vidare tidigare generationers landvinningar och erfarenheter – och ska uppmuntra till kunskapsökande i samtiden. Skolan ska, i enlighet med

den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism, fostra eleverna till ansvarskännande medborgare.

En gemensam etisk grund är nödvändig för att skapa en lugn, trygg, stimulerande och positiv miljö i skolan. Alltför ofta reduceras arbetet med värdegrunden till ett antal konkreta åtgärder eller aktiviteter i skolan, till antimobbningsarbete eller klassens ordningsregler. Men värdegrunden är också en grundförutsättning för kunskapsinhämtningen och kunskapsförmedlingen. Den definierar också skolans fostrande uppdrag.

Kristdemokraterna vann framgång under tidigt 1990-tal när värdegrunden tydliggjordes i skolans styrdokument. Skollagen slår idag fast att eleverna ska inhämta och utveckla både kunskaper och värden. Läroplanen tydliggör att utbildningen ska förmedla värden i överensstämmelse med den etik som förvaltats av kristen tradition och västerländsk humanism. Den talar också om individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Skolans värdegrund är grunden på vilken hela undervisningen vilar. Den ska vara integrerad i hela skolans verksamhet.

Skolans värdegrund handlar också om skolans uppdrag att förmedla kunskap om och förståelse för demokrati och mänskliga rättigheter. Fokus ligger på att förankra grundläggande demokratiska värderingar om alla människors lika värde, solidaritet med svaga och utsatta och jämställdhet mellan kvinnor och män samt att tillgodose och utveckla elevernas rätt till inflytande och delaktighet. Något förenklat kan detta sägas vara en beskrivning av skolans uppdrag i demokratisk fostran.

Mer valfrihet och stärkt kvalitet i barnomsorgen

Förskolan har byggts ut i mycket snabb takt. En stor andel barn i Sverige tillbringar nu den största delen av sin vakna tid en vanlig vardag i förskolan. År 2019 var strax över 85 procent av alla 1–5-åringar inskrivna i förskolan, vilket motsvarar 522 000 barn. Det är därför angeläget att förskolan håller högsta klass. Barnomsorgspolitiken har dock under de senaste årtiondena i stor utsträckning fokuserat på tillgången till förskolan snarare än kvaliteten på verksamheten. Resultatet har bland annat blivit allt större barngrupper.

För att alla föräldrar ska hitta ett alternativ som passar just dem och deras barn måste det finnas en väl utbyggd barnomsorg med olika alternativ. Vi vill att det ska finnas en mångfald av barnomsorgsformer med olika inriktning och huvudmän: förskolor, familjedaghem, öppna förskolor och fritidshem. Det ställer krav på att kommunerna kan erbjuda likvärdiga villkor för alla godkända barnomsorgs- och förskoleverksamheter.

Vi vill förbättra kvaliteten i barnomsorgen, där barnens behov och rättigheter utgör grunden. Målet för förskolan och annan barnomsorg bör vara att möta varje barns behov av trygg omsorg, stimulans, lek, gemenskap och utveckling. Målet för oss är att föräldrarna ska kunna välja den omsorg som är bäst för deras barn, att det finns olika barnomsorgsformer samt att all barnomsorg håller hög kvalitet. Minskade barngrupper och bättre förutsättningar för familjedaghem är prioriterade delar i detta arbete. Valfriheten i sig och konkurrensen mellan olika barnomsorgsformer gynnar kvaliteten.

Värna och utveckla barnomsorgspengen – även för egna barn

Barnomsorgspengen finns sedan den 1 juli 2009. Syftet med den är att öka föräldrarnas valfrihet och möjlighet att välja bland olika former av pedagogisk verksamhet för sina barn. Redan år 2006 beslutade riksdagen om ändringar i skollagen som ger enskilda förskolor och fritidshem etableringsfrihet.

Barnomsorgspengen innebär att kommunerna är skyldiga att godkänna och finansiera andra pedagogiska omsorgsformer i enskild regi, med samma ekonomiska villkor per barn som förskolor och fritidshem. I praktiken innebär det alltså en utökning av etableringsfriheten till att innefatta all form av förskole- och skolbarnomsorg.

Barnomsorgspengen var för många en välkommen och efterlängtd reform. Reglerna innebär att makten över barnomsorgen flyttas närmare föräldrarna, där den rätteligen bör ligga. Dessvärre ger regelverket stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Reformen har inte heller marknadsförts, vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det behövs bättre information till föräldrarna om barnomsorgspengen och hur den kan användas. Kommunernas skyldighet att informera om barnomsorgspengen behöver därför skärpas.

Kristdemokraterna anser också att bland annat bestämmelsen i skollagen om att en kommun får neka att betala barnomsorgspeng till en enskild som vill bedriva familjedaghem eller annan pedagogisk omsorg med hänvisning till ”påtagliga negativa följder för kommunens motsvarande verksamhet” ska tas bort. Etableringsfriheten är för viktig för att begränsas av detta.

Barnomsorgspeng för egna barn

Kristdemokraterna vill också att det ska finnas möjlighet för föräldrar att få barnomsorgspeng för omsorg om enbart egna barn och anhörigas barn i hemmet. För att få del av barnomsorgspeng för egna barn och anhörigas barn bör kraven på pedagogiskt innehåll inte vara lika högt ställda. Barnomsorgspengen ska uppgå till 6 000 kronor per barn och månad och betraktas som inkomst och vara skattepliktig. Barnomsorgspengen kan inte tas ut samtidigt som föräldraförsäkring eller ersättningar från andra transferringssystem. Barnomsorgspeng för egna barn gäller barn från 1 till 3 år. Kristdemokraterna avsätter 1,2 miljarder kronor 2022 och 1,3 miljarder kronor 2023 under utgiftsområde 16 för att införa en barnomsorgspeng för egna barn.

Mindre barngrupper i förskolan

Skolverkets föräldraundersökning visar att föräldrar är nöjda med personalens arbete och pedagogiken. Mindre nöjda är de däremot med barngruppernas storlek. Enligt Skolverket visar både myndighetens egna rapporter och Skolinspektionens kvalitetsgranskning att såväl personal som föräldrar anser att barngrupperna är för stora. Forskning visar också att personalen anser att det är för många barn i flera av dagens förskolegrupper.

Skolverket ger som riktmärke för antalet barn per barngrupp på förskolan 6–12 barn för barn i åldern 1–3 år respektive 9–15 barn för barn i åldern 4–5 år. Om det vore så att riktmärket om barngrupper följdes så skulle vi ha skäl att vara förhållandevis nöjda. Men Skolverket konstaterar i stället att det är en ”svår situation med stora barngrupper på många håll runt om i landet”. Mer än 55 procent av de allra minsta barnen vistas

dagligen i barngrupper som ligger långt över Skolverkets riktvärde om maximalt antal barn!

Läraryrskommitténs enkät från 2020 bland 1 525 förskollärare visade att få förskollärare arbetade med en barngrupp där Skolverkets riktmärke följdes. Enligt undersökningen arbetade 75 procent av förskollärarna i en grupp bestående av de allra minsta barnen (1–3 år) som var större än det rekommenderade riktmärket. 32 procent arbetade i en barngrupp med 16 barn eller fler. Pedagoger som jobbar i förskolan vittnar om en ohållbar situation. Förskoleupproret har samlat berättelser från personalen som visar glappet mellan ambition och verklighet.

Professor Hugo Lagercrantz, som forskar om barnhjärnans utveckling på KI, menar att för stora barngrupper kan utsätta barn för en stress som kan få allvarliga konsekvenser för barnens utveckling. Utöver försämrad anknytning riskerar stressen att leda till bland annat koncentrationssvårigheter och försämrad inlärningsförmåga. I Skolverkets genomgång av forskning relaterad till barngruppers storlek står det: ”Om en barngrupp blir för stor riskerar de positiva effekterna av att vistas i en grupp att bytas till sin motsats. Relationer kan bli svåra att överblicka för barnen vilket kan skapa en känsla av anonymitet och otrygghet, något som i sin tur kan leda till ett aggressivt beteende eller andra yttringar såsom trötthet, nedstämdhet och håglöshet.” Regeringen har gjort ett försök att få ner barngrupperna genom ett statsbidrag som kommuner kan ansöka om. Tyvärr finns det, mot bakgrund av ovanstående, skäl att tro att bidraget inte fått någon reell verkan utan snarare lett till fler avdelningar på små utrymmen. För två år sedan rapporterade SVT exempelvis att Eskilstuna kommun startade inte mindre än 54 nya avdelningar på sina förskolor. Av dessa fanns endast sju avdelningar på två nyöppnade förskolor. Resterande avdelningar hade uppstått bland de befintliga. Ett vanligt sätt att trixa med statistiken är också att ha små barngrupper under en kortare del av dagen, vilket också Läraryrskommitténs undersökning från i år visar.

Den allvarliga utvecklingen med stora barngrupper måste brytas. Föräldrar ska kunna känna sig trygga med att det finns tid och en famn att krypa upp i för deras tvååring. Förskolepersonalen ska kunna känna sig trygga med att de ska få goda förutsättningar att utföra sitt fantastiska arbete.

Kristdemokraterna föreslår därför en ny lag om att barn som är tre år och under inte ska behöva tillhöra grupper som är större än 12 barn. Staten behöver ta huvudansvaret för att säkra finansieringen, men även kommuner och föräldrar behöver bidra. Kristdemokraterna föreslår därför en finansieringsmodell i tre delar, där statens resurstillskott görs inom utgiftsområde 16.

- Höjd maxtaxa. Sedan maxtaxan på förskolan infördes för 16 år sedan har inkomst-taket för föräldrar bara höjts lite de senaste femton åren samtidigt som barngrup-pernas storlek ökat kraftigt. Vi föreslår därför att taket i maxtaxan höjs från dagens 49 280 till 59 136 kronor i månaden. Det skulle innebära en avgiftshöjning med maximalt 296 kronor per månad för första barnen och 99 kronor för tredje barnet. Hushåll med inkomster under 49 280 kronor i månaden berörs inte alls.
- Kommunerna ökar sina investeringar i förskolan med 1,3 miljarder per år 2021–2022 och 1,4 miljarder 2023. Detta innebär att kommunerna skjuter till lika mycket som föräldrarna bidrar med genom den höjda maxtaxan.
- Staten skjuter till 1,2 miljarder kronor per år 2021–2023 för att införa en lag om max 12 barn i småbarnsgrupperna. Till förmån för ett lagstadgat tak för småbarnsgrup-perna slopas det statsbidrag om 1,2 miljarder per år som finns för minskade

barngrupper eftersom det har haft en otillräcklig effekt på barngruppernas storlek. Reformen är fullt utbyggd 2023.

Säkra rätten till familjedaghem

Familjedaghemmen bedrivs oftast i dagbarnvårdarens eget hem. Dagbarnvårdare har av naturliga skäl olika bakgrund. En del har arbetat länge med barnomsorg medan andra tidigare har arbetat i förskolan. Som dagbarnvårdare kan man vara anställd av kommunen eller ha ett eget företag.

Något som utmärker familjedaghemmen är att de erbjuder mindre barngrupper i en hemmiljö. År 2018 var den genomsnittliga barngruppsstorleken 5 barn i pedagogisk omsorg (oftast familjedaghem). Nästan hälften av barngrupperna bestod av 5–6 barn och lite mer än var fjärde barngrupp bestod av så få som 1–4 barn. För många barn och föräldrar innebär detta en särskild trygghet och ett lugn som är svårt att få inom förskolan. Av naturliga skäl innebär familjedaghemmet också att det framför allt blir en person som barnet knyter an till och därmed färre vuxna, eller andra, relationer att hantera. För många barn kan detta vara ett positivt alternativ, särskilt för de allra yngsta.

Sedan 2009 ingår familjedaghemmen i samlingsnamnet pedagogisk omsorg. För några år sedan visade en nationell kartläggning att framväxten av familjedaghem i egen regi hade ökat. Samtidigt har, enligt Skolverket, antalet barn i pedagogisk omsorg minskat under flera år. Hösten 2018 fanns det 11 680 barn i pedagogisk omsorg, varav 91 procent var inskrivna i familjedaghem.

Trots införandet av en barnomsorgsavgift och fri etableringsrätt ger dagens regelverk ett stort utrymme för kommunerna att på olika sätt förhindra den typ av verksamhet som föräldrarna egentligen efterfrågar. Familjedaghemmen har heller inte marknadsförts, vilket gör att det är få föräldrar som känner till vilka möjligheter som finns. Det finns i dag en tendens att kommunerna prioriterar förskoleverksamheten framför familjedaghem, vilket gör att familjedaghemmen minskar samtidigt som barngrupperna i förskolan blir allt större.

Kristdemokraterna ser att det finns en tydlig risk att förskolan prioriteras högre än principen att erbjuda barnomsorg som ligger i linje med föräldrarnas önskemål och barnens behov. Många kommuner har under de senaste åren av besparings skull sagt upp eller planerar att säga upp kommunala familjedaghem till förmån för andra satsningar. Skolverket beskriver familjedaghemmen som något som är på undantag och där förskolan är normen. Detta vill Kristdemokraterna ändra på.

Kristdemokraterna vill därför införa en skyldighet för kommunerna att erbjuda familjedaghem (pedagogisk omsorg) för de föräldrar som så önskar och föreslår därför en skärpning av skollagen under 25 kap. 2 § första stycket. Den nuvarande lydelsen ”kommunen ska sträva efter att i stället för förskola eller fritidshem erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det. Kommunen ska ta skälig hänsyn till vårdnadshavarnas önskemål om verksamhetsform”, bör förändras till ”kommunen ska erbjuda ett barn pedagogisk omsorg om barnets vårdnadshavare önskar det”.

Härutöver bör en kartläggning göras i syfte att öka antalet familjedaghem. Denna kartläggning bör innehålla information om vad kommunerna gör för att rekrytera egna dagbarnvårdare, hur informationen till föräldrar om familjedaghem ser ut, hur informationen ser ut om möjligheten att starta familjedaghem samt vilka hinder familjedaghem upplever för att klara sin verksamhet.

För likvärdig kvalitetsgranskning vill Kristdemokraterna ge Skolinspektionen i uppdrag att granska pedagogisk omsorg, dvs privata familjedaghem och fritids, istället för respektive kommun som idag.

Öppen förskola

Kristdemokraterna ser den öppna förskolan som en del i den kommunala förskoleverksamheten. Den fyller en mycket viktig familjestödande funktion, särskilt för föräldrar till nyfödda och små barn.

Mellan 1994 och 2004 försvann ca 900 öppna förskolor. Minskningarna kan enligt Skolverket inte helt förklaras av att målgruppen för öppen förskola minskade när förskolan byggdes ut. I stället har en stor del lagts ner av besparings skull. Efter 2004 har antalet öppna förskolor legat ganska stabilt kring 400–500 verksamheter. Hösten 2019 fanns det 501 verksamheter, vilket är en liten ökning. I de kommuner som startat verksamhet är det behovet av mötesplatser eller familjestödande insatser som varit avgörande. I många av dessa kommuner inrättas familjecentraler just för att på en plats kunna samordna stöd och hjälp till det nyfödda barnet och familjen. Öppna förskolor är också bra verksamheter för att nå nyanlända, framförallt kvinnor, med små barn.

Ändå finns det nu orter där öppen förskoleverksamhet helt saknas eller inte räcker till för alla barn. Drygt var fjärde kommun saknar öppen förskola, enligt Skolverket. Det är en oroväckande nedmontering av familjestödet i en tid då allt fler föräldrar uttrycker behov av stöd. Även om det har skett en liten ökning av verksamheter under föregående år vill Kristdemokraterna att antalet öppna förskolor ökar ännu mer. Vi är mycket positiva till att öppna förskolor samverkar med familjecentraler. På familjecentralen samverkar mödrahälsovård, barnhälsovård, öppen förskola och socialtjänst i gemensamma lokaler. Genom sin bredd och låga tröskel ger familjecentralen betydelsefullt stöd till familjerna som är evidensbaserat. Hösten 2018 var det 52 procent av de öppna förskolorna som ingick i en familjecentral, en liten ökning från föregående år. Kristdemokraterna vill se en målsättning om familjecentraler i varje kommun.

Ökad samverkan mellan fritids och idrottsrörelsen

Barn i Sverige rör på sig för lite. Enligt svenska läkarkårens rekommendationer bör barn och unga röra på sig minst 60 minuter per dag. Men bara 44 procent av pojkarna och 22 procent av flickorna når den nivån. Vi ser ett stort behov av att öka möjligheterna till rörelse och träning i samband med skoldagen. Ett bra sätt att få till stånd detta är att använda barnens tid på fritids till fysiska aktiviteter i större utsträckning. Vi vill därför stimulera samverkan mellan idrottsklubbar och fritidshemsverksamheten. På så sätt kan fler få chansen att träna samtidigt som familjelogistiken kan underlättas om en del av barnens träning kan ske på fritidstid. Kristdemokraterna vill därför stimulera samverkan mellan det lokala föreningslivet och fritidshemsverksamheten. Detta är ett bra sätt att introducera föreningsverksamhet för dem som annars inte skulle komma i kontakt med den. På så sätt kan också fler få möjligheten att stimuleras till aktivitet och rörelse och introduceras till idrottsrörelsen och föreningslivet.

Vi avsätter 100 miljoner kronor årligen för att utveckla fritids i denna riktning, tillsammans med idrottsrörelsen.

Förebygg övergrepp mot barn

Möjligheten att tidigt upptäcka övergrepp mot barn beror i stor utsträckning på om barnet eller andra i barnets närhet vågar berätta. Ett led i att stärka barnens egen rätt till sin kropp är att förskolor och skolor arbetar medvetet med frågorna, att man på ett tydligt sätt anpassat för barnen informerar dem om gränser och hur viktigt det är att säga till när något är fel.

Därför anslår vi 70 miljoner kronor som förskolor och skolor kan ansöka om för att genomgå utbildning och införa arbetssätt som stärker barns integritet och motverkar sexuella övergrepp.

Fokus på läsning och bildning

En skola av bästa kvalitet är en förutsättning för att Sverige ska stå sig väl även i framtiden och för att varje barn ska få möjlighet att utvecklas så långt som möjligt utifrån sin egen potential. Få uppgifter är viktigare än att återupprätta den svenska skolan.

Klassisk bildning – i betydelsen av ett lärande som syftar till förädling av hela människan – är alltid viktig, men inte minst i ett samhälle där många kulturella, etniska och religiösa grupper lever sida vid sida. Att förstå vilken folkgrupp och inom vilken religion man bär turban, kippa eller slöja – liksom att förstå dessa olika klädtraditioners betydelse – är värdefull kunskap i dagens samhälle. Klassisk bildning underlättar kommunikation och förståelse mellan människor i olika etniska, kulturella och religiösa grupper.

För att uppvärdera bildningen som ideal behöver skolan respektera lärdoms- och bildningstraditionen. Inte heller kan man angripa traditionen och strimla sönder den i normkritik innan man har vunnit förståelse för den. Det är inte fel med kritisk analys, tvärtom. Men eleverna – och lärarna – måste förstå vad det är de kritiserar innan de kritiserar. Ett uppvärdat bildningsideal förutsätter att lärare får vara lärare. Synen på kunskap som ”samlad information” – där läraren reduceras till en pedagog som enbart ska lära eleven att navigera i informationshavet – är inte förenlig med ett klassiskt bildningsideal. Läraren ska lära ut fakta och kunskap, värdera den, strukturera den hierarkiskt och faktiskt hjälpa eleven till en ökad förståelse om varför viss kunskap är viktigare än annan, på vilka grunder man kan värdera och selektera. Eller som Skolverket konstaterar i en rapport om bildning: ”Den klassiska bildningstanken har inget gemensamt med föreställningen om fri fostran i form av ohämmad utveckling av förmågor som naturen nedlagt i barnet. Föreställningen att förmågorna skulle finnas nedlagda redan från början går stick i stäv med övertygelsen att människan är en varelse som bildar sig.”

Läs- och skrivinläring

Läsning berikar ordförrådet. God läsförståelse är nyckeln till framgång i de flesta av skolans ämnen och grunden för ett livslångt lärande och ett aktivt liv som samhällsmedborgare. Därför är det oroande att internationella kunskapsmätningar visar på svenska elevers bristande läsförståelse. Även om resultaten vände uppåt i den senaste

Pisaundersökningen finns ett orosmoment kvar då den visade på ökat gap mellan grupper.¹

Många lärare har inte tillräckliga kunskaper i läs- och skrivinläring. De olika lärarutbildningarna under senare decennier har gett olika god kunskapsbas vad gäller läs- och skrivinläring. I propositionen som ligger till grund för den nuvarande lärarutbildningen, 2009/10:89 Bäst i klassen – en ny lärarutbildning, görs bedömningen att kunskaper om läs- och skrivutveckling och om barns kommunikation och språk-utveckling bör utgöra en väsentlig del av kompetensen för lärare inriktade på förskoleklassen och grundskolans första år. I den tidigare lågstadielärarutbildningen låg betoningen på svenskämnet och utbildningen innehöll relativt mycket läs- och skrivundervisning, inte minst metodik och didaktik. I 1–7-lärarutbildningen, som ersatte lågstadielärarutbildningen, var det till en början en riktlinje att 15 högskolepoäng skulle läggas på grundläggande läs- och skrivinläring. Utbildningen var utformad för att utbilda ämneslärare för de tidigaste skolåren, med inriktning mot exempelvis matematik/natur eller svenska/samhälle. I praktiken arbetar dock lärarna många gånger som klasslärare, oavsett vilken inriktning de läste under studietiden, och undervisar i alla ämnen, inklusive läs- och skrivinläring.

Efter att problemet uppmärksammats, med lärare som inte lärt sig lära ut grundläggande kunskaper, har många lärosäten sett över sina utbildningar och kompletterat. Man har också anordnat särskilda fortbildningskurser i läsinläring för lärare i de lägre årskurserna. Det är dock fortfarande inte någon självklarhet att allmän didaktik eller ämnesdidaktik, vetenskapen om allt som påverkar undervisningen och dess innehåll och hur undervisningen ska läggas upp i ett specifikt ämne, finns med i kursplanerna på lärarutbildningen. Kristdemokraterna anser att de lärare som saknar utbildning i läsinläring behöver få en kompletterande utbildning i detta.

I en studie av Statens medieråd framkommer att den tid som barn och unga lägger på läsning fortsätter att sjunka. Läsning av tidningar och böcker minskar bland barn i alla åldersgrupper, en minskning som pågått sedan Statens medieråd började ställa frågan år 2012. Då uppgav 27 procent av alla 18-åringar att de läste varje dag – nu är siffran nere på 11 procent. Skillnaderna är mindre bland barn i 12–13-årsåldern men studien visar att läsningen avtar med stigande ålder.²

Enligt undersökningar från Novus på uppdrag av Utbildningsradion³, möter unga idag inte de krav som ställs på deras förmåga att uttrycka sig skriftligt när de ska läsa vidare på högskola och universitet eller söka ett kvalificerat arbete. Hälften av de tillfrågade cheferna svarade att de valt bort unga sökande på grund av brister i att uttrycka sig skriftligt, trots att andra krav var uppfyllda. Sextionio procent av universitets- och högskolelärare bedömde att deras studenters skrivförmåga delvis eller inte alls motsvarade de krav som finns i utbildningen.

Att behärska det svenska språket är en nyckel för framgång i samhället. För ett barn som växer upp i ett hem utan böcker och utan en lästradition är det särskilt viktigt att skolan stimulerar och uppmuntrar läsning, inte minst om barnet inte har svenska som modersmål. Kristdemokraterna vill utöka den fria läsningen genom att ge den utrymme under skoltid, till exempel som en 20 minuters inledning på dagen genom både grund-

¹ <https://uf.gu.se/aktuellt/nyheter/Nyheter+Detalj/fortsatt-positiv-pisa-trend-for-svenska-elever.cid1665816>.

² <https://www.svt.se/kultur/ungdomars-lasning-fortsatter-att-minska>.

³ <https://novus.se/nyheter/2020/09/skrivformagan-hos-unga-svenskar-brister-svart-att-klara-studier-och-arbete/>.

skola och gymnasium utöver ordinarie timplan.⁴ Det skulle ge en vana att läsa som antagligen skulle påverka attityd och läsförståelse och möjligen också påverka läsandet utanför skolan.

Forskning visar att läsning involverar åtskilliga funktioner i hjärnan, såsom syn- och hörselprocesser, språkförståelse och fattningsförmåga. Kontakten mellan olika delar av hjärnan stimuleras, men även koncentrationsförmågan ökar. När man läser aktiveras samma delar av hjärnan som om man själv upplevde det man läser om. God litteratur tränar hjärnan att förstå orsak och verkan, urskilja sammanhang och se en logisk följd. Det finns också forskning som visar att det vid läsning bildas ny vit hjärnsubstans, vilket förbättrar kopplingarna mellan hjärnans olika delar och bearbetningen av information.⁵ Läsning bidrar till lagring av kunskaper och erfarenheter som kan tas fram ur långtidsminnet vid problemlösning. Läsning tränar också den empatiska förmågan och bidrar till ett rörligt intellekt.⁶

Under ett antal år har inriktningen varit att det viktigaste är *att* barnen läser, inte *vad* de läser. I ett avseende är det sant; det är viktigt för barns läsutveckling att stimulera all läsning, att inspirera och sporra lusten att läsa. Men denna inställning riskerar att leda till att eleverna inte kommer i kontakt med litteraturhistoriens stora verk. Därmed förlorar de viktig vägledning in i en litterär värld som kan berika livet och utveckla deras egen utveckling och språkliga förmåga. På ett samhälleligt plan riskerar det att leda till språklig utarmning, historielöshet och förlorad kunskap om vårt kulturarv. En bärande tanke i folkbildningstraditionen är att även mindre privilegierade, de som inte har välutbildade föräldrar, genom att erövra kunskap kan lyfta sig själva och forma ett bättre liv. Om skolan överger denna tanke så nyttjar vi inte skolan som en institution för ökad integration och jämlikhet. Om inte skolan erbjuder vägledning in i litteraturhistorien så blir det ett privilegium förbehållet dem som får detta med sig hemifrån eller vars föräldrar medvetet valt en skola där detta är ett inslag.

I en tid av mångfald och alltmer individualiserad mediekonsumtion ökar behovet av gemensamma referenspunkter. Kristdemokraterna vill därför införa en klassikerlista. En lista med litterära verk – romaner, noveller, essäer, sagor, dikter, allt ifrån antiken till nutid – men också filmer och musik, som alla elever bör komma i kontakt med och ta del av under sin skolgång.

En lista bör gälla för grundskolan. För de lägre åldrarna kan det med fördel göras i samverkan med hemmet.⁷ För gymnasieskolan bör listans omfattning vara olika beroende på program, men med en gemensam bas. Det är inte politiker som ska bestämma vilka verk som ska ingå. Urvalet bör göras utifrån verkets litterära och språkliga kvaliteter samt dess kulturhistoriska betydelse. Det är viktigt att visa på både internationellt och nationellt viktiga verk. Urvalsprocessen bör vara öppen, där Skolverket har huvudansvaret men där de litteraturhistoriska och idéhistoriska institutionerna vid våra universitet spelar en stor roll. Önskvärt är också att Svenska Akademien är involverad.

⁴ <https://skolvarlden.se/artiklar/den-fria-lasningen-kan-bli-en-social-havstang>.

⁵ https://www.cmu.edu/news/archive/2009/December/dec9_brainrewiringevidence.shtml.

⁶ <https://medium.com/@alltopstartups/the-reading-brain-why-your-brain-needs-you-to-read-every-day-f5307c50d979>.

⁷

<https://extra.orebro.se/pedagogorebro/gymnasieskolagysarskola/berattarvaxattvaxatillsammansgenomattlasaochsamtala.5.3d631c4f165eb81daf438f6.html>.

Mer lärarledd undervisning

Kristdemokraterna vill betona vikten av en skola som har höga förväntningar på både elever och personal. En skola som förväntar sig hårt arbete och ansträngning, och därmed också resultat. En skola som möter varje elevs utmaningar med tro på elevens potential att lyckas – efter sin bästa förmåga. En sådan skola ställer krav och mål som både elev och föräldrar kan förstå. Eleven ska på förhand veta vad som krävs av honom eller henne för att nå ett visst betyg. Faktakunskap ska komma först och analys och diskussion därefter. Yngre barns fokus ska inte vara att leta efter fakta, däremot att lära sig fakta. Ett sådant upplägg blir mer naturligt för eleven, även om kraven är höga.

Mycket tyder på att senare decenniers resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den lärarledda undervisningen har minskat. Sedan 1990-talets början har skolans arbetssätt förändrats i riktning mot mer individualisering genom ökat eget arbete. Forskning⁸ pekar på det negativa sambandet mellan denna typ av individualisering och elevernas resultat.

Många studier har konstaterat att undervisning ledd av skickliga lärare är det bästa sättet för elever att nå målen för undervisningen. Svenska elever är garanterade 6 890 timmars undervisning under grundskolan. Det är färre än OECD-genomsnittet som ligger på 7 538 timmar.⁹ Till det kommer fenomenet med lärarlösa lektioner, som ytterligare urholkar undervisningen. Vi behöver vända denna utveckling. Framför allt är det viktigt att lärarna får tid med eleverna för effektiv undervisning.

Kristdemokraterna vill ge elever mer lärarledd undervisningstid och anslår därför medel till detta syfte. Eftersom det idag råder brist på behöriga lärare kan anslagen under de första åren användas till att anordna fler platser för kompletterande utbildning för akademiker i andra yrken eller att sponsra deltidsstudier för lärarvikarier med ofullständiga betyg, så att de får legitimation. Vidare bör Skolverket ges i uppdrag att utreda hur den garanterade undervisningstiden stegvis ska komma upp i OECD-snitt. Kristdemokraterna lägger 260 miljoner kronor årligen på mer lärarledd undervisning 2021–2023.

Fortbildning i svenska som andraspråk

När en elev växer upp i en familj där ett annat språk talas i hemmet, räknas svenska som andraspråk. Goda kunskaper i svenska är av största betydelse för en väl fungerande introduktion. I goda språkliga färdigheter ingår att man också behärskar invecklade sociokulturella koder med oskrivna regler och andras förväntningar samt att man kan välja lämpliga ord, uttryck och strategier för kommunikation utifrån sammanhanget. För att ytterligare förstärka vikten av svenska språket vill vi införa en fortbildning för svensklärare i svenska som andraspråk och lägger 150 miljoner kronor 2021 och 2022 på detta inom anslag 1:5.

Utbildningsträffar för föräldrar

Föräldrarna är de viktigaste personerna för ett barn. Under barnens småbarnsår erbjuds alla föräldrar föräldrautbildning via barnhälsovården. Kristdemokraterna menar att det

⁸ <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a65873a/1553961952489/pdf2258.pdf>.

⁹ <https://www.svd.se/oecd-svensk-skola-har-fa-undervisningstimmar>.

är viktigt att kunna erbjuda föräldrar stöd även när barnen blivit lite större. Om föräldrar kan få stöd i sin uppgift att vara förälder kan det förebygga både psykisk ohälsa och sociala problem. Det kan därför vara en hjälp för föräldrarna att få kunskap om barnets naturliga utvecklingsfaser i olika åldrar. Vi menar också att föräldrar ska få stöd i att hjälpa sina barn att klara skolans krav.

Det offentliga ska stödja föräldrars möjlighet till delaktighet i sina barns skolgång och liv. Därför föreslår Kristdemokraterna en satsning på att alla skolor mer aktivt ska involvera föräldrarna i barnens lärande. Denna satsning handlar bland annat om särskilda utbildningsträffar för föräldrar där skolhuvudmännen ska erbjuda konkreta verktyg för föräldrarna att stötta sina barn. Experter och tolkar ska kunna involveras vid behov. Träffarna ska ske utanför skoltid så att så många föräldrar som möjligt kan delta. Vårt förslag innebär att dessa träffar förläggs första året på varje stadium, det vill säga en träff i ettan, en i fyran och en när barnet börjar sjuan.

I samband med sådana träffar finns också möjlighet att tala om vad som är skolans uppgift respektive vad som är familjens uppgift. Ett föräldrakontrakt bör upprättas där föräldrarnas och skolans olika roller och ansvar tydliggörs.

När rollerna är tydliggjorda kommer lärare och rektorer få bättre möjligheter att sköta sina arbetsuppgifter. Det finns goda exempel på hur tonåringar på glid kunnat få ordning på sin tillvaro när föräldrar och skola samarbetar.

Målet med Kristdemokraternas förslag om utbildningsträffar är att involvera alla föräldrar i sina barns skolgång – inte bara de föräldrar som är resursstarka. Extra medel ska därför gå till skolor med stor andel elever från socioekonomiskt utsatta familjer. För denna reform lägger Kristdemokraterna 60 miljoner kronor per år 2021–2023.

En skola där ingen hålls tillbaka eller lämnas efter

Speciallärarlyft

De nationella proven i årskurs 3 testar kunskaperna i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Resultaten är viktiga redskap för att identifiera svagheter i ett tidigt skede i elevernas skolgång. Men det är viktigt att det inte stannar vid en analys av resultaten utan att man också stärker undervisningen för att stödja eleverna inom de områden där man identifierat brister.

Specialpedagogik handlar om undervisning av barn och elever i behov av särskilt stöd, särbegåvade barn eller barn med funktionsnedsättning. Specialpedagogiska åtgärder sätts in när den vanliga undervisningen inte bedöms räcka till. Det kan innebära allt från att barn och elever får ett särskilt stöd i, eller i nära anslutning till, den ordinarie verksamheten till att de hänvisas till särskilda undervisningsgrupper, särskola eller specialskola. Det kan också innebära att lärarens undervisning och situationen i klassrummet förändras eller anpassas.

Alla barn och unga är olika. De elever som har behov av särskilt stöd har det bättre i en miljö med en personal som är specialiserad på att ge anpassad pedagogik. Därför anser vi att det är viktigt att elever i behov av särskilt stöd ska kunna få anpassad undervisning efter sina behov vad gäller både gruppstorlek och lärares kompetens istället för att till varje pris inkluderas i den ordinarie skolan. Det ska, utifrån barnets

behov, finnas möjlighet till en bättre anpassad klassrumsmiljö och undervisning av lärare med rätt utbildning i specialpedagogik.

Skollagen är tydlig med att alla elever ska få stöd och stimulans för att utvecklas så långt som möjligt. För att nå detta mål krävs att de elever som har de största behoven får hjälp och stöd av de lärare som har den bästa kompetensen. Så är det inte alltid idag. Under lång tid har det varit brist på specialpedagoger och speciallärare, och många som jobbar som speciallärare har inte examen. Skolans nya läroplan som började gälla 2011 lägger tydligare fokus på att eleverna ska uppnå kunskapsmålen, vilket kan öka behovet av stöd till de elever som har svårt att klara målen. Samtidigt har införandet av lärarlegitimation ökat kraven på att speciallärare har rätt utbildning. På grund av förestående pensionsavgångar och den stora andelen obehörig personal bland dem som arbetar med specialpedagogiskt stöd visar Statistiska centralbyråns (SCB) prognos för specialpedagog/speciallärare en ökad brist de kommande åren. Tillgången på utbildade specialpedagoger och speciallärare minskar fram till 2030 då den beräknas bli cirka 10 000–11 000 och efterfrågan närmare 20 000. Kristdemokraterna anslår 230 miljoner kronor per år utöver regeringens budget för denna kompetensutveckling under 2021–2023.

Bättre diagnostisering av dyslexi

Idag råder oklarhet kring hur man bäst utreder läs- och skrivsvårigheter. Olika yrkesgrupper – logoped, psykologer och specialpedagoger – använder olika modeller vars resultat inte alltid sammanfaller. I många fall behövs en samlad bedömning grundad på såväl pedagogisk som medicinsk och psykologisk utredning för att eleven ska få rätt stöd. En felaktig bedömning kan få allvarliga konsekvenser för den enskilda eleven. Därför måste en sammanställning av kunskapsläget göras för att få en samordning, med bättre kvalitet och likvärdighet i diagnostiseringen av dyslexi.

I många skolor upptäcks inte de elever som behöver extra stöd i tid. Men i exempelvis Linköpings kommun genomförs återkommande språktester, som börjar redan i förskoleklassen, vilket gör att i stort sett alla barn med läs- och skrivsvårigheter upptäcks. Det finns även flera andra skolor där man i förskoleklassen strukturerat arbetar med varje barn för att tidigt kunna upptäcka om någon är i behov av särskilt stöd. Eftersom de flesta barn idag går i förskoleklass är det bra om dessa goda exempel på arbetssätt sprids till alla skolor. Det bör också utvecklas metoder för tidigt upptäckt av läs- och skrivsvårigheter.

Hemmasittande barn och ungdomar

Enligt Skolverket och Skolinspektionen har runt 2 000 elever en synnerligen lång och problematisk omfattning av frånvaro. SCB gjorde dock 2017 bedömningen att mörkertalet var stort och att det snarare rörde sig omkring 5 000 hemmasittande barn i Sverige. Detta har också uppmärksamats av Kalla Faktas dokumentär ”De osynliga barnen”. Det finns sannolikt ett stort mörkertal. Men hur stort mörkertalet är, är osäkert då det saknas nationell statistik från huvudmän runt såväl giltig som ogiltig frånvaro. En kartläggning av problemets omfattning är en viktig del i arbetet med att ta fram metodstöd för att förebygga problematisk skolfrånvaro och för att förmå eleverna att komma tillbaka till skolan och delta i undervisningen. Vi anser därför att Skolverket ska få i

uppdrag att ta fram nationell frånvarostatistik. Det var också ett av förslagen i utredningen ”Saknad! Uppmärksamma elevernas frånvaro och agera”.

Många skolor gör sitt bästa för att anpassa och försöka få tillbaka barnen till skolan, men alltför många skolor gör inte tillräckligt. Det förekommer att 11-, 12- eller 13-åringar är hemma ett år eller mer, utan vettig dialog mellan skola, barnpsykiatri och föräldrarna.

De aktuella barnen har ofta neuropsykiatriska diagnoser eller olika autismspektrumtillstånd. De har stora svårigheter med det nuvarande skolsystemet, som bygger på att man ska kunna beskriva saker och ting med egna ord och kunna reflektera. Dessa barn är mycket konkreta, många med goda intellektuella resurser, men de misslyckas ändå i en vanlig svensk skola.

Samhället har ett ansvar för att även dessa barn och ungdomar får möjlighet att utvecklas efter sin potential. Kommunen har också ett uppföljningsansvar för unga vuxna i åldern 15–29 år som varken arbetar eller studerar (UVAS). I en del fall kan distansundervisning vara en lösning, i andra fall att en lärare kommer hem till eleven. Andra elever kan efter en övergångstid slussas tillbaka till skolan, i vissa fall med anpassning av lokaler och pedagogik. Kristdemokraterna vill ge Skolverket ett uppdrag att i samarbete med Specialpedagogiska institutet ta fram stöd till skolorna om hur man på bästa sätt kan lägga upp ett stöd för unga så kallade hemmasittare och UVAS.

Skola och utbildning för barn och unga med funktionsnedsättningar och funktionsvariationer

I en skola där ingen hålls tillbaka och ingen lämnas efter behövs både kunskap, kompetens och flexibilitet. Skolan har länge präglats av en strävan efter inkludering, att ingen ska pekas ut genom att gå i särskild grupp. Resultatet har snarare blivit att en del elever har farit illa genom alltför långt gångna inkluderingssträvanden. Elever med neuropsykiatriska funktionsvariationer och inom autism-Asperger-spektrumet kan tvärtom vara betjänta av mindre grupper med tydlig struktur. Kristdemokraterna anser att en förutsättning för att uppnå detta är tillgången till fler lärare med specialpedagogisk kompetens, både i viss mån hos den dagligen undervisande klassläraren, men framför allt specialpedagoger som utreder och handleder, och speciallärare som står för den praktiska undervisningen i särskilda undervisningsgrupper. På så sätt förbättras möjligheterna att anordna särskilda undervisningsgrupper i olika konstellationer utifrån elevernas förutsättningar och behov. Kristdemokraterna anser att Skolverket i samverkan med Socialstyrelsen ska ges i uppdrag att ta fram en struktur för samverkan mellan föräldrar/vårdnadshavare, skola, hälso- och sjukvård, socialtjänst och LSS-omsorg. Kristdemokraterna vill också utreda möjligheten för de föräldrar som så önskar att utse ett eget ombud som kan företräda dem i överläggningarna med skolan och kommunen.

Det är också viktigt att säkerställa att elever med särskild begåvning, ibland kallat särbegåvning, får de förutsättningar och den stimulans som de behöver för att bibehålla motivationen. Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ska ta fram ett nationellt handlingsprogram som tydliggör hur elever med särbegåvning, NPF och andra funktionsvariationer ska stödjas och bemötas.

Grundsärskola

Grundsärskolan är en särskild skolform för elever med utvecklingsstörning eller annan intellektuell funktionsnedsättning.

Vid Skolinspektionens granskning av ett antal kommuners särskoleutredningar under åren 2010–2012 visade hälften av fallen på brister. Detta var allvarligt, då en bristfällig utredning i ett antal fall lett till felaktig placering och svåra konsekvenser för de berörda eleverna. Kristdemokraterna vill därför initiera en utredning av hur man kan säkerställa att kommunernas utredningar är jämförbara och kvalitetssäkrade.

Det är inte rimligt att barn med omfattande funktionsnedsättningar ska tvingas gå i vanlig förskoleklass före bytet till särskola i årskurs 1, alternativt gå kvar ett år på förskolan. Kristdemokraterna anser därför att förskoleklass bör bli en del av särskolans uppdrag, med skillnaden att den ska vara frivillig.

Resursskolor och specialsolor för elever med funktionshinder

Kristdemokraterna ser en fara i att kommuner, som ansvarar för utredning av elever med särskilda behov och resurstilldelning, i ekonomiskt kärva tider inte tilldelar de extra resurser som elevens funktionshinder kräver. Detta är en fråga vi vill få belyst i en utredning av statlig finansiering av skolan.

Barn med synnedsättningar undervisas i vanliga skolor som tyvärr ibland brister i kompetens kring synskadade elever. Kristdemokraterna vill därför ge Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) i uppdrag att agera för att stödja familjen i kontakten med skolan, på eget initiativ eller på uppdrag av föräldrarna eller barnhabilitering och syncentral. Rätten till undervisning i och på punktskrift ska föras in i skollagen.

Eftergymnasial utbildning

För personer med funktionsnedsättning finns idag begränsade möjligheter till eftergymnasiala studier. Enstaka kurser ges vid kommunens särskilda utbildning för vuxna (sär vux) eller folkhögskola för elever med intellektuell funktionsnedsättning och som gått särgymnasium.

Högskoleprovet ger en andra chans att komma in på högre utbildning. Det finns dock begränsningar för personer med olika former av funktionsnedsättning. Kristdemokraterna vill ge myndigheten i uppdrag att se över tillgängligheten för högskoleprovet, både vad gäller lokaler och anpassning av provet så att såväl personer med fysiska och intellektuella som neuropsykiatriska funktionshinder har möjlighet att genomföra provet.

Förändringar av undervisningen

Mer idrott i skolan

Barn i Sverige rör på sig för lite. Enligt WHO:s och Folkhälsomyndighetens rekommendationer bör barn och unga röra på sig minst 60 minuter per dag. Bara 44 procent av

pojkar och 22 procent av flickorna når den nivån.¹⁰ Vi ser ett stort behov av att öka möjligheterna till rörelse och träning i samband med skoldagen, inte minst för att stärka folkhälsan.

Det finns studier som visar positiva effekter på studieresultatet efter ökad fysisk aktivitet. I Bunkeflostrand i Malmö studerade forskare under nio år med start 1999 effekterna på 200 barn som fått mer motion och idrott i skolan. En grupp elever har haft daglig schemalagd fysisk aktivitet under 45 minuter jämfört med kontrollgruppen som fick ha idrott två gånger per vecka.

Slutrapporten visade att 96 procent av eleverna i den grupp som haft daglig fysisk aktivitet klarade grundskolans mål och uppnådde behörighet för gymnasieskolan.¹¹ Bland dem som hade idrott två gånger i veckan var motsvarande siffra 89 procent. Det är framförallt pojkarnas resultat som påverkas. Siffrorna för pojkarna är 96 respektive 83 procent. Pojkarna med daglig fysisk aktivitet hade dessutom signifikant högre betyg i svenska, engelska, matematik samt idrott och hälsa än de övriga pojkarna.

I januari 2017 presenterades ytterligare kunskap om hur viktigt det är med mer idrott i skolan. En doktorsavhandling visar att det finns en korrelation mellan daglig idrott i skolan och fysiska förbättringar och bättre skolresultat. Fysiskt blir frakturerna färre och muskelmassan större och skolresultatet blir anmärkningsvärt förbättrat, framför allt hos pojkarna. Behörigheten till gymnasiet ökade med sju procentenheter, från 88 till 95 procent, och slutförslaget i snitt ökade med 13 poäng, vilket motsvarar ett betygssteg i tre ämnen.¹² Dessutom fick flickorna en ökad benmassa.

2018 publicerades även en studie från Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH) i Stockholm som baseras på data från mer än 350 000 svenskar i åldern 18–74 år.¹³ Studien visade att varannan yrkesverksam svensk har en hälsofarligt dålig kondition. Försämringen visar sig tydligast i grupperna män, yngre vuxna, lågutbildade och boende i landsbygdsdelen.

Skolverket visar samtidigt i en forskningsöversikt från 2019 att resultaten kring den direkta kopplingen mellan fysisk aktivitet och studieresultat är blandade. Även om denna koppling inte är helt vederlagd är det otvetydigt så att fysisk aktivitet är bra för måendet och hälsan och därmed något som förbättrar förutsättningarna för inläring.

Det behöver därför skapas förutsättningar för ökad fysisk aktivitet inom skolan för att lägga grunden för goda hälsovanor. De barn som har föräldrar med en god ekonomi klarar sig i regel bra. De som framför allt halkar efter kunskapsmässigt – och hälso- mässigt – lever inte sällan i ekonomiskt och socialt utsatta sammanhang. Inte minst för dem måste forskning kring vikten av fysisk aktivitet leda till slutsatser när det gäller utformningen av skolan.

Svenska elever har mindre schemalagd idrott än eleverna i många andra europeiska länder. Snittet i Europa låg 2014 på 65 timmar per år.¹⁴ Sverige hade då 100 timmar mindre idrott under grundskolan än nu. Efter att Alliansen drev igenom 100 extra timmar har svenska elever 66 timmar idrott per år. Frankrike, som ligger högst, har i snitt 108 timmar idrott per år. Enligt timplanen ska grundskolan ha totalt 600 timmar idrott och hälsa. Kristdemokraterna har föreslagit att undervisningstiden i ämnet idrott

¹⁰ <https://www.folkhalsoguiden.se/nyheter/cif/>.

¹¹ https://www.cmu.edu/news/archive/2009/December/dec9_brainrewiringevidence.shtml.

¹² <https://www.sydsvenskan.se/2017-01-14/pojkar-bli-bättre-i-skolan-av-idrott>.

¹³ Elin Ekblom-Bak et al, Decline in cardiorespiratory fitness in the Swedish working force between 1995 and 2017, *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports* 2018.

¹⁴ <https://www.svt.se/sport/artikel/sverige-bland-europas-samsta-skolidrottslander>.

och hälsa i grundskolan ska utökas till 700. Vi vill också precisera fördelningen så att tyngdpunkten av timmarna läggs på mellan- och högstadiet, då många barn slutar idrotta på sin fritid.

Tyvärr har ämnet ”idrott och hälsa” på många håll blivit alltför teoretiserat. Det behövs därför ett förtydligande i skollagen med avseende på att idrott ska innebära mer fysisk aktivitet och mindre teori.

All motion behöver inte ske inom idrottsämnet. Det finns många goda exempel på hur skolor arbetat aktivt för att barnen ska få fysisk aktivitet varje dag, genom rastaktiviteter, promenader och rörelsepåuser i undervisningen. Alla barn ska ha rätt till en skolgård som stimulerar till fysisk aktivitet.

Ökade möjligheter att läsa programmering

Kristdemokraterna vill att programmering och digital kunskap ska vara en del av undervisningen i grundskolan. Att ha en grundläggande kunskap i programmering bidrar till förståelse för hur all digital teknik och inte minst hela internet fungerar och är uppbyggt. Det är också starkt kopplat till logiskt tänkande och matematik. Framöver kommer kunskaper i programmering att bli allt viktigare, såväl på arbetsmarknaden som för vår ekonomi och samhället i stort. Ett större fokus på programmering i grundskolan skulle även leda till ett ökat intresse bland unga för teknik och få fler att söka sig till t.ex. ingenjörutbildningar i framtiden. Dessutom finns en stor brist på programmerare, inte minst kvinnliga programmerare.

Vi vill säkerställa att alla barn får med sig kunskaper om och färdigheter i programmering från den svenska skolan. Vi anser att regeringens förslag och åtgärder inte är tillräckligt långtgående för att uppnå det målet och att viktiga delar saknas, exempelvis att rusta lärarna med den kompetens som krävs.

Vi föreslår därför att man ska införa programmering i grundskolan på samma villkor som för textil- och träslöjd. I mellanstadiet skulle då alla elever ha programmering i en termin precis som systemet med trä- och textilslöjd för att sedan välja något av de tre ämnena i högstadiet. Detta skulle med stor sannolikhet leda till att allt fler skolelever, genom mötet med det tekniska ämnet, söker sig till ingenjörutbildningar, vilket Sverige är i stort behov av.

Distans- och fjärrundervisning

I ett allt mer digitaliserat samhälle är det viktigt att ta tillvara de möjligheter som finns till distans- och fjärrundervisning. Det kan exempelvis gälla elever i glesbygd, elever med ett minoritetsspråk som modersmål, elever med ett på bostadsorten ovanligt hemspråk, turnerande elitidrottare, elever med utlandsarbetande föräldrar eller hemmasittare.

Distansundervisning innebär att lärare och elever är skilda åt i tid och rum och syftar till att exempelvis hjälpa utlandssvenska elever att fullfölja sin undervisning. I fjärrundervisning sitter läraren på ett ställe samtidigt som eleverna är på ett annat ställe och undervisning sker i realtid via videoupkoppling. Där eleverna sitter skall det även finnas någon vuxen person från skolan.

Kristdemokraterna välkomnar att regeringen under året presenterat en proposition som ger ökade möjligheter att använda fjärr- och distansundervisning. Det bidrar

exempelvis till att elever i glesbygd kan få undervisning av en behörig lärare utan att behöva pendla långa sträckor. Elever med samiska som modersmål får bättre möjlighet att få sin rätt till undervisning på modersmålet tillgodosedd. Genom att regleringen om samiska flyttas från förordning till lag stärks denna rätt. Kristdemokraterna menar att denna förändring även ska gälla för övriga nationella minoritetsspråk. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen.

Fjärrundervisning, som enligt den föreslagna definitionen innebär att lärare och elever ska vara åtskilda i rum, borde kunna kombineras med vanlig närundervisning, så att läraren samtidigt ska kunna ha några elever i samma klassrum och några på videolänk. Med de begränsningar som lagstiftningen innebär, ska en lärare som ger fjärrundervisning sitta i ett eget klassrum och ha ett antal elever i ett annat klassrum, med handledare, vilket innebär ett ineffektivt resursutnyttjande. Kristdemokraterna anser att regelverket borde medgett större flexibilitet, exempelvis att kombinera olika undervisningsformer.

Vi motsatte oss att fjärrundervisning endast ska ske med elever som befinner sig i lokaler som skolan disponerar. Uppdelningen mellan fjärr- och distansundervisning är ett problem. Det finns olika anledningar till behovet av att få fjärr- eller distansundervisning: undervisning som tillhandahålls från en annan ort för att den lokala skolan saknar expertis i ämnet, exempelvis hemspråk, stödinsatt distansutbildning – komplettering av den reguljära utbildningen på grund av särskilda behov eller omständigheter, och reguljär distansutbildning – planerad del i utbildningen, avsedd för alla kursens elever. En flexiblere lagstiftning borde öppna för elever som av fysiska, psykiska eller andra skäl har beviljats distansundervisning att när det är lämpligt delta i fjärrundervisning från hemmet eller en annan plats.

I den nationella försöksverksamhet som bedrivits i Torsås kommun kombineras fjärr-, distans- och närundervisning i olika utbildningsmoment med individuell fjärrundervisning kombinerad med digitala korrespondensstudier och närundervisning vad gäller naturvetenskapliga laborationer. Mentorerna följer upp studieresultat och ger psykosocialt stöd då det behövs. Modellen har visat sig vara framgångsrik för både utlandssvenska elever, elitidrottare och elever med olika funktionsnedsättningar.

Covid-19-pandemin och därav följande restriktioner under våren 2020 har gett fjärrundervisningen en kraftig skjuts framåt, framför allt på gymnasienivå och eftergymnasial nivå, men till viss del även på grundskolenivå. Många har upptäckt fördelarna med att kunna följa studierna hemifrån. Vid terminens slut kunde man konstatera att fler elever klarade kraven för godkända betyg än tidigare år. Fjärrundervisningen tycks ha varit särskilt gynnsam för elever med stort behov av lugn och ro och struktur i klassrummet och för elever med förmåga till självdisciplin, men det finns också grupper som tappade koncentration och fokus. Lärarfacken uppmärksammade den press deras medlemmar utsattes för då de i vissa fall förväntades samtidigt bedriva närundervisning med elever i klassrummet och ge fjärr- och distansundervisning till elever som var hemma på grund av sjukdomssymptom. Detta visar potentialen med fjärr- och distansundervisning, men också riskerna. Det skulle därför vara önskvärt att Skolverket utvärderar vårens makroexperiment och tar fram riktlinjer för hur digital undervisning kan tillämpas på ett sätt som är bra för både lärare och elever.

Kvalitetssäkra skolans metoder

Ett problem på skolans område är att nya pedagogiska metoder och trender snabbt implementeras i verksamheten, metoder som inte alltid har stöd i vetenskap och beprövad erfarenhet. Inom sjukvården finns Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) vars utvärderingar ligger till grund för Socialstyrelsens normerings- och riktlinjearbete. Dessa är i sin tur styrande för vilka behandlingsmetoder som får användas inom sjukvården. Motsvarande krav på utvärdering av pedagogiska metoder bör utvecklas på skolområdet.

Pedagogiska trender kommer och går, ofta baserade på ideologi snarare än vetenskap, och tyvärr börjar många av dem tillämpas inom skolan innan det finns evidens för att de fungerar. Flera av de pedagogiska rekommendationer som gått ut till svenska lärare har i forskning bedömts ha obefintlig eller direkt skadlig effekt, exempelvis åldersblandade klasser, att elever själva ska bestämma sin inläring och individualiserad undervisning. De undervisningsmetoder som används i skolan måste ha bättre stöd i forskning och utvärdering innan de introduceras. Kristdemokraterna anser därför att Skolforskningsinstitutet bör ges en funktion liknande den som finns inom hälso- och sjukvården (SBU) med uppdraget dels att utvärdera undervisningsmetoder, dels att stimulera akademisk forskning inom området. Kristdemokraterna föreslår vidare att det inrättas enheter för utbildning och praktisk forskning inom utbildningsområdet, där olika metoder kan beforskas och beprövas, liknande övningsskolorna i Finland vilka kan liknas vid universitetssjukhus, där lärare får praktisk pedagogisk utbildning under ledning av aktiva skolforskare. För att ta fram riktlinjer för detta bör riksdagen initiera en utredning.

Lärares fortbildning har stor betydelse för att vidareutveckla pedagogik och undervisning. I alltför många skolor erbjuds fortbildning, finansierat med offentliga medel, utan att det finns vetenskapligt stöd för fortbildningen. I värsta fall kan det påverka undervisningens kvalitet när kortsiktigt populära trender plockas in i skolans undervisning. Kristdemokraterna vill att Skolforskningsinstitutet ska få i uppdrag att granska skolans offentligfinansierade fortbildning så att den utgår från vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet samt bidrar till spridning och implementering av evidensbaserade metoder.

Inför evidensbaserade antimobbingsprogram

Den ångest och psykiska ohälsa som drabbar barn måste motas med vård- och omsorgsinsatser. Men det kommer inte att vara tillräckligt. Det krävs en politik som ger föräldrar stöd och familjer tid och ro. Det krävs en politik för ett starkt civilsamhälle så att en stödjande samhällsväv finns till skydd för våra barn. Och det krävs en politik för en skola dit barnen kan gå utan en klump i magen.

Lärare och elever har rätt till en lugn, säker och trygg arbetsmiljö. Skolhuvudmännen har huvudansvaret för skolmiljön – att förebygga och förhindra risker för olycksfall eller sjukdom samt att skapa en god miljö för lärande. I detta ligger också arbetet mot mobbing.

Arbetsmiljölagen tar huvudsakligen sikte på den fysiska arbetsmiljön och åtgärder för att minska risken för olyckor, i exempelvis slöjd-, idrotts- och kemiundervisning eller i samband med praktik. I skollagen tydliggörs elevens rätt till trygghet och studiero och att inte bli utsatt för kränkande behandling.

Det finns ingen värdeneutral uppfostran och ingen värdeneutral kultur. Utan en gemensam grundläggande etik skapas ett samhälle där uppfattningen om vad som är rätt och orätt skiljer sig från person till person. Det som de flesta av oss ser som goda normer, t.ex. människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde samt solidaritet med svaga och utsatta, har en djup förankring i den judisk-kristna etiken. Skolans ansvar är att förankra denna värdegrund hos eleverna genom att omsätta de etiska principerna i praktisk handling. I detta ligger också arbetet mot mobbning och kränkande beteende. Det borde vara en självklarhet att alla elever ska kunna känna sig trygga och uppskattade, men så är det tyvärr inte i dag. Ett ständigt pågående aktivt arbete mot mobbning i skolan ska vara en självklarhet.

Enligt en Pisarapport från OECD säger sig var sjätte 15-åring i den svenska skolan ha blivit mobbad minst ett par gånger i månaden.¹⁵ Sverige ligger något under genomsnittet jämfört med andra länder för befolkningen i stort. Men däremot märktes en skillnad när det gäller socioekonomiskt gynnade respektive missgynnade personer. Bland de socioekonomiskt gynnade svarar 16 procent ja på frågan om de mobbats ett par gånger i månaden eller en gång i veckan eller mer. Motsvarande siffra för de missgynnade eleverna var 20 procent.

Barns rättigheter har stärkts sedan 2006. Då infördes barn- och elevskyddslagen och då inrättades Barn- och elevombudet. År 2009 och 2010 kom ytterligare en förändring av skollagen där skolans ansvar förtydligades. Härav framkommer att huvudmannen ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka kränkande behandling av barn och elever. Detta innebär bl.a. att det ska upprättas en årlig plan för att förhindra mobbning och annan kränkande behandling av barn och elever i verksamheten. Planen ska baseras på evidens och beprövad erfarenhet.

Att barn mår bra och känner sig trygga i skolan är avgörande för hur de kan lyckas i sitt lärande och sin utveckling. Därför krävs att skolor använder sig av metoder för att hantera mobbning som är baserade på vetenskap och beprövad erfarenhet. Kristdemokraterna menar att det ska vara obligatoriskt för skolhuvudmännen att enbart ha evidensbaserade antimobbingsprogram. Skolverket bör få i uppdrag att göra en uppföljning av den utvärdering av metoder mot mobbning som gjordes 2011. En rekommendation om vilka program som kan användas bör tas fram till skolhuvudmännen. Dessutom bör alla metoder som inte vilar på vetenskap och beprövad erfarenhet sluta användas. Berörda myndigheter bör få i uppdrag att verkställa och följa upp detta. Kristdemokraterna avsätter 95 miljoner kronor per år för att underlätta detta arbete.

Vidga Skolinspektionens uppdrag

Skolinspektionen granskar skolor och bedömer ansökningar om att driva fristående skola. De har tillsynsansvar för skola, vuxenutbildning, fritidshem, förskola och annan pedagogisk verksamhet. Tyngdpunkten i verksamheten ligger på tillsyn, kvalitetsgranskning och tillståndsprovning. Som en följd av deras uppdrag hamnar fokus i verksamheten på att hitta avvikelser och fel. Vi anser att kvalitetsutvecklingen inom den svenska skolan skulle gynnas av att Skolinspektionen ges ett explicit uppdrag att också ge förbättringsorienterad återkoppling till de skolor som granskats. Det kan handla om att inte bara söka avvikelser och brister utan att också lyfta fram goda exempel så att

¹⁵ <https://www.svd.se/pisa-enkat-var-sjatte-15-aring-mobbas-i-skolan/i/nyheter>.

skolor kan lära av varandra och att i dialog ge vägledning om hur kvalitetsbrister ska kunna åtgärdas. Tillsynen ska vara ändamålsenlig och fokusera på väsentligheter.

Barn- och elevombudet, som sorterar under Skolinspektionen, har en viktig roll som elevens företrädare om han eller hon har blivit utsatt för kränkande behandling. Barn- och elevombudet ligger som en fristående myndighet under Skolinspektionen. Viss kritik har riktats mot Barn- och elevombudet med anledning av återkommande överklaganden med höga skadeståndskrav, vid friande domar efter händelser då lärare ingripit för att upprätthålla ordning och studiero. Vi menar att lärare och annan skolpersonal inte ska behöva dra sig för att gripa in för att upprätthålla ordning i skolan. Det finns skäl att uppmärksamma behovet av proportionalitet i skadeståndskrav, för att bibehålla myndighetens legitimitet hos allmänhet och bland skolpersonal.

Kristdemokraterna vill utöver detta utvidga Skolinspektionens uppdrag. Det är rimligt att Skolinspektionen även utför oanmälda inspektioner där det kommit signaler om att en skola inte följer skollag och förordningar. Riksrevisionen har framfört kritik mot att Skolinspektionen lämnar ett antal ärenden utan att göra uppföljning och avslut, trots att brister påvisats. Kristdemokraterna instämmer i kritiken då bristen på uppföljning riskerar att underminera tyngden i Skolinspektionens granskningar. Vi anser därför att Skolinspektionen ska kunna stänga en skola som inte rättar till påvisade brister. Det bör gälla fristående såväl som kommunala skolor. För dessa utvidgade uppdrag anslår Kristdemokraterna 18 miljoner kronor år 2022 och 2023.

Uppvärdera läraryrket

En verkligt bra skola kräver verkligt bra lärare. För att locka fler till läraryrket behöver yrkets status höjas. Arbetsmiljön måste bli bättre liksom stödet i lärarens yrkesroll. Dessutom krävs en möjlighet till vidareutveckling, karriär och bra lön.

Duktiga lärare är den enskilt viktigaste faktorn för elevernas resultat.¹⁶ Det är därför nödvändigt att få rätt personer att söka sig till läraryrket.

Sedan mitten av 1990-talet har dock läraryrket i Sverige haft gradvis sjunkande status, där arbetsvillkor och löner allt kraftigare slagit igenom i form av stora problem att attrahera nya kompetenta lärare. En av huvudnycklarna för att höja attraktionskraften i yrket är att lärare faktiskt får vara lärare, att undervisningsmiljön stödjer uppdraget och att det finns tillgång till stöd och avlastning, som speciallärare och elevvård. Därför har ett speciallärarlyft även betydelse för läraryrkets attraktionskraft. Det är också ytterligare en karriärmöjlighet för lärare som vill bygga på sin kompetens.

Mer behöver göras för att attrahera rätt studenter till läraryrket. De länder som har de bästa skolsystemen har lyckats göra det genom att betala bra ingångslöner, men också med utvecklade processer för att välja rätt sökande samt genom att göra läraryrket selektivt. Finland och Singapore pekas ut som de länder som har de bästa antagningsystemen. Finland har ett prov med flersvarsalternativ. De personer som får bäst resultat går vidare till ett prov i kommunikativ förmåga, vilja att lära ut och motivation. Teoretisk utbildning på universitet varvas med praktik på övningskolor med disputerade handledare. När de sedan blir färdiga lärare krävs ett färdighetsprov av antagande

¹⁶ https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/industries/social%20sector/our%20insights/how%20the%20worlds%20best%20performing%20school%20systems%20come%20out%20on%20top/how_the_world_s_best-performing_school_systems_come_out_on_top.pdf.

skola. I Singapore blir de sökande screenade, får göra prover och blir sedan antagna till lärarprogrammet som innebär en betald anställning. Det betyder, enligt rapporten, att lärarutbildningen är en eftertraktad utbildning.¹⁷

Söktrycket till lärarutbildningarna har legat lågt och i princip har alla behöriga sökande på utbildningen antagits, även om söktrycket under coronapandemin ökat. Alltför många lämnar yrket på grund av den pressade arbetssituationen i skolan. Vi måste vända den utvecklingen och göra allt för att läraryrket åter ska bli ett yrke som eftersträvas av många och respekteras av alla.

Karriärlärartjänster

Löneläget spelar roll för läraryrkets status. Möjligheterna att göra karriär inom sitt yrke har också betydelse för hur väl skolan lyckas behålla kompetens. Det är viktigt att öka lönespridningen så att en duktig lärare har goda utvecklingsmöjligheter och kan premieras lönemässigt. Vi vill att det ska löna sig att vara en skicklig lärare och vill ge lärarna goda möjligheter till utveckling.

Alliansregeringen införde karriärtjänster som innebär att skickliga lärare kan göra karriär och bli förstelärare eller lektorer. Det har dock inte tillskapats så många lektorstjänster som var den ursprungliga ambitionen. Det finns idag 170 lektorer i det svenska skolväsendet varav cirka 140 i gymnasieskolor.¹⁸ Kristdemokraternas målsättning är att det ska finnas lektorstjänster på alla gymnasier.

Karriärlärartjänsterna får statligt finansierade löneyft på 5 000 kronor för förstelärare respektive 10 000 kronor i månaden för lektorer utan att lämna undervisningen och eleverna.

Det är bra att det genom karriärtjänster blir möjligt att utvecklas i yrket och fortsätta vara lärare. Kristdemokraterna menar att karriärlärartjänsterna behöver bli fler samt att de skickligaste lärarna behövs i de skolor som har störst utmaningar. Kristdemokraterna var med och beslutade om att förstelärare som väljer att arbeta i utanförskapsområden ska få ett dubbelt så stort lönepåslag som andra förstelärare, 10 000 kronor.

Karriärstegsreformen har lett till att öka lärarnas generella lönenivå och lärarnas löner i förhållande till andra jämförbara yrken. Lärarlöneyftet kommer ytterligare bidra till detta, vilket också var meningen med reformen.¹⁹

Minska den administrativa bördan

Mycket tyder på att de senaste decenniernas resultatförsämringar i den svenska skolan kan förklaras av att den faktiska lärarledda undervisningen har minskat. Tiden för ämnesundervisning trängs undan av fler och fler uppgifter som läggs på lärare. Skolans utökade roll som fostrare, lärare som experter inom ett otal frågor och en ökad administrativ börda gör att allt mer ska rymmas inom den garanterade undervisningstiden. Problemet är att inga andra arbetsuppgifter har tagits bort. Administration och dokumentation har ökat. I en rapport från Lärarförbundet 2019 framkommer att nära fyra av

¹⁷ Ibid.

¹⁸ RUT 2020:945 Förstelärare och lektorer.

¹⁹ https://www.riksrevisionen.se/download/18.78ae827d1605526e94b2daaf/1518435494047/RiR_2017_18_LÄRARLÖNER_ANPASSAD.pdf.

tio lärare överväger att sluta på grund av dokumentationskraven.²⁰ Mer än åtta av tio skulle vilja ägna mer tid åt planering och uppföljning av undervisningen. Lärarförbundet menar att dokumentationskraven har blivit ett arbetsmiljöproblem och kräver att en utredning ser över dokumentationskraven. Det är ett förslag som Kristdemokraterna står bakom. Utredningen bör ta fram förslag till mallar för nationell bedömning.

Lärare måste få tid att vara lärare. För att öka den lärarledda ämnesundervisningen krävs en översyn och renodling av de olika uppgifter och ansvar som lärare har. På en del skolor har till exempel särskilda mentorer anställts, som har ett helhetsansvar för den enskilda eleven, kontakter med hemmet och dylikt.

Kristdemokraterna föreslår också att lärarnas tidsanvändning även i fortsättningen ska ses över, och att det bör lämnas förslag på hur mer tid kan frigöras till planering, kvalitetssäkring och undervisning.

Det behövs fler vuxna i skolan som kan ge avlastning i klassrummen och finnas i korridoren och på skolgården under rasterna. Kristdemokraterna anförtror att skolledningen att avgöra vilken kompetens som bäst behövs på just den skolan.

Det civila samhället kan i ökad utsträckning bidra till en tryggare skola. Kristdemokraterna vill underlätta för det civila samhället att bidra och delta i skolans verksamhet både för att öka tryggheten i skolan och för att avlasta lärarna. Fler vuxna i skolan ger ökad trygghet på raster och i klassrum. De kan även vara till hjälp med exempelvis läxläsning.

På en del skolor har man knutit kontakt med lokala idrottsföreningar som organiserar rastaktiviteter. Pulshöjande fysisk aktivitet på rasterna bidrar till större lugn under lektionerna och ökar elevens koncentrationsförmåga.

Det finns många koncept som skolor redan i dag arbetar med såsom exempelvis skolvårdar, elevstödjare, kamratstödjare eller rastvakter. Goda exempel bör spridas. Det väsentliga är att skolan hittar en modell som är evidensbaserad och som avlastar lärarna så att de kan fokusera på att vara lärare samtidigt som man upprätthåller en trygg miljö i skolan för samtliga elever. Höga krav ska ställas på de organisationer som skolan samarbetar med och varje persons lämplighet behöver bedömas och säkerställas.

Skolverket bör få i uppdrag att ta fram en modell för ökad statlig styrning och ökad likvärdighet i kvalitetsarbetet, istället för att varje skola, som idag, tar fram sitt eget systematiska kvalitetsarbete.

Regeringen gjorde förra året en miljardsatsning på lärarassistenter. Vi menade då att den i och för sig var vällovlig men vi ansåg att skolledarna själva ska avgöra vilken personal de behöver till just sin skola. I år har regeringen valt att halvera satsningen på lärarassistenter, något som talar sitt tydliga språk om hur genomtänkt satsningen var. Kristdemokraterna menar alltså att det är skolledarna själva som känner sin verksamhet och som vet sin verksamhets behov bäst, inte politiker i Sveriges riksdag. Därför säger vi nej till regeringens satsning på lärarassistenter.

Höj behörighetskraven

Läraryrket lockar många sökande. Lika många toppbegåvade söker läraryrket som läkarlinjen. Skillnaden är att antalet antagna till läraryrket är

²⁰ <https://res.cloudinary.com/lararforbundet/image/upload/v1583142780/f76cab22b4f9ca1606055bdd1b77e68b/Folder-dokumentation.pdf>.

större. Många sökande till lärarutbildningen har för låga slutbetyg från gymnasiet. Det stora antalet platser på lärarutbildningarna leder till att även de som inte är lämpade för läraryrket kommer in. Många av dessa hoppar av efter en tid. Läraryrkets status riskerar därmed att sjunka ytterligare, vilket leder till än färre sökande och att kvaliteten i undervisningen i klassrummen blir undermålig. Därmed skapas en ond cirkel.

För att åstadkomma en förändring krävs ökad konkurrens om platserna så att de bästa och mest lämpliga sökande antas. Förutom grundläggande behörighet krävs idag inte mer än betyget E (godkänt) i vissa ämnen för behörighet till lärarutbildningen. Kristdemokraterna menar att det inte räcker. För att kunna antas till lärarutbildningen ska det krävas minst betyget B i vissa ämnen. Exempelvis ska en grundlärare ha betyget B i svenska, engelska och matematik och en ämneslärare likaså i sina undervisningsämnen.

Höj kvaliteten på lärarutbildningarna

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har utvärderat de svenska lärarutbildningarna. Våren 2019 presenterades utvärderingen av lärarutbildning för grundskolan. Kvalitetsskillnaderna mellan lärosätena var mycket stora. 32 lärosäten blev kritiserade på olika punkter, några fick sin examinationsrätt ifrågasatt. Bara något enstaka lärosäte slapp undan anmärkningar. År 2020 granskades landets gymnasielärarutbildningar. Där var resultaten bättre, men få lärosäten undgick anmärkning.

Det är av yttersta vikt att utbildningen av de lärare som ska undervisa barn och ungdomar har högsta tänkbara kvalitet och lär ut såväl ämneskunskap som hur man på bästa sätt förmedlar kunskapen vidare och förklarar komplexa system eller matematiska problem. Såväl pedagogik som metodik och didaktik måste vara självklara beståndsdelar i lärarutbildningarna för att förbereda lärarkandidaterna för yrket. Många lärare beskriver att lärarutbildningen inte gett dem redskap att hantera den verklighet de mötte när de kom ut i klassrummet och efterfrågar handledning från erfarna kollegor för nyutbildade.

UKÄ påtalar att det finns för lite forskning om förskola och fritids, men även om grundskolan. Skolforskningsinstitutet har en viktig roll i att ta fram evidensbaserat kunskapsunderlag för skolan. Deras resultat behöver få större och mer systematiserad spridning.

Fortbildning för lärare

Lärarutbildningen måste hålla en hög och god kvalitet. Lika nödvändigt är det med fortbildning av god kvalitet. Kunskaperna om exempelvis metodik, didaktik och pedagogik utvecklas fortlöpande och lärare måste kontinuerligt få del av forskning och utveckling. Det behöver även finnas möjlighet att forska inom sitt område. Kristdemokraterna föreslår därför rätt till fortbildning för legitimerade lärare.

I Skolkommissionens slutbetänkande (SOU 2017:35) föreslogs ett nationellt professionsprogram vars övergripande syfte är att främja lärares och skolledares professionella utveckling för att skapa generella förutsättningar för kapacitetsbyggande i skolväsendet. Detta följdes sedan upp av utredningen Med undervisningsskicklighet i centrum (SOU 2018:17). Professionsprogrammet ska ge en nationell struktur för att utveckla, erkänna och använda kompetens i förskolan, skolan och vuxenutbildningen.

Det är viktigt att dessa reformer nu kommer på plats, så att lärare kan förlita sig på god utbildning och fortbildning genom hela arbetslivet. Kristdemokraterna vill införa en skyldighet för skolledare att inventera pedagogers behörighet både för att ta tillvara spetskompetens och särskild kompetens och för att täcka in eventuella förbättringsområden.

Snabbare vägar till läraryrket

Kristdemokraterna vill skapa fler snabbare vägar in i läraryrket för lämpliga personer som har examen i ett relevant ämne eller yrkeskunskap. Idag är det möjligt att nå en lärarexamen genom en kompletterande pedagogisk utbildning, KPU, på 90 högskolepoäng. Vi menar att det är nödvändigt att förkorta den kompletterande pedagogiska utbildningen till enbart 60 högskolepoäng, motsvarande ett års heltidsstudier, för att personer med tidigare erhållna ämneskunskaper snabbare ska kunna få en lärarexamen. Vi anser att fler bör kunna komma i fråga för en sådan kompletterande utbildning.

Lärare som saknar utbildning men som redan har provat på jobbet och vill vidareutbilda sig har en bra grund för att bli bra lärare. För att redan yrkesverksamma personer inom skolan ska nå behörighet och legitimation som lärare finns satsningen ”Vidareutbildning av lärare som saknar lärarexamen” (VAL). Utbildningen planeras med hänsyn till varje students tidigare utbildning och arbetslivserfarenhet och omfattar som mest 120 högskolepoäng.

Kristdemokraterna föreslår också en möjlighet till kombinationsanställning för forskare med ämnesexpertis att undervisa på gymnasiet i kombination med att de forskar vid universitet eller högskola. Mer om detta i särskilt avsnitt nedan.

Vikten av källkritik

Genom den digitala utvecklingen och sociala medier omges vi av informationsspridning dygnet runt. Att lära sig att tolka och förstå information har blivit allt viktigare. När dagstidningar dominerade informationen och debatten fanns det personer på redaktionerna med ansvar för att kontrollera fakta. I den uppkopplade värld vi nu lever i riskerar alla uppgifter att uppfattas som lika pålitliga. Människor väljer de källor som passar bäst till de egna åsikterna. Konspirationsteorier kan få fäste på grund av bristande grundläggande kunskaper och bristande källkritik och kritisk granskning.

Framtidskommissionen konstaterade att medie- och informationskunnighet och förmågan att navigera i medielandskapet är avgörande för medborgarnas möjligheter att tillvarata sina rättigheter och utöva sina skyldigheter i ett demokratiskt samhälle. Medieutredningen menar att källkritik har kommit att bli en avgörande kunskap i samhället: att kunna identifiera partiskhet och rena lögnar.

Skolverket har deklarerat att det är nödvändigt att kunna granska och källkritiskt bedöma information för att på ett säkert sätt kunna använda internet för kunskapsinhämtning och för att kunna tillgodogöra sig kunskap som är nödvändig för att delta i demokratin. Men i en undersökning från Skolverket uppges att en dryg tredjedel av eleverna på högstadiet inte får någon undervisning alls i källkritik. Enligt Statens medieråd är lärarutbildningen kring nätkunskap och källkritik mycket ojämn.

Med hänvisning till ovanstående behöver elever i svensk skola garanteras en gedigen och likvärdig utbildning i källkritik och kritisk granskning. Kristdemokraterna

anser därför att lärarutbildningens styrdokument behöver uppdateras så att källkritik och kritisk granskning får en allt större betydelse.

Rektorerna är skolans ledare

Ett gott ledarskap är en central framgångsfaktor för en skola. Därför är det viktigt att rektorsrollen är attraktiv. Rektor har en mycket viktig roll i hur bra en skola mår. Rektor behöver ha möjlighet att kombinera generell arbetsledning med att vara pedagogisk ledare. Enligt Skolinspektionen är dock rektor ofta inte en aktiv pedagogisk ledare och dessutom ofta otydlig i kommunikationen med lärarna. Lärarna saknar alltför ofta stöd och återkoppling i sitt pedagogiska arbete. Det är därför viktigt att stärka det pedagogiska ledarskapet på landets skolor.

Rektorsutbildningen fungerar idag bra. Den är dock idag tillgänglig enbart för dem som redan har en rektorstjänst. Kristdemokraterna vill att den ska öppnas även för den som vill bli rektor. En akademisk utbildning i pedagogiskt ledarskap ska därmed motsvara både den nuvarande statliga befattningsutbildningen och Rektorslyftet.

Fördjupad utbildning i pedagogiskt ledarskap ska vara tillgänglig även för den som inte tänkt sig att bli rektor, exempelvis förstelärare. Utbildningen kan också vara lämplig för ledare med erfarenhet av olika verksamheter utanför skolans värld. Sådana kan bidra till att utveckla skolan i positiv riktning, även om erfarenheten visat att ledare från andra sektorer ofta inte blir lika långvariga inom skolans värld. Orsaken till detta bör analyseras av lämplig instans.

Kristdemokraterna föreslår att antagningskraven för rektorsutbildning och pedagogiskt ledarskap minst ska vara en filosofie kandidat och två års arbetslivserfarenhet.

Rektorer har behov av fortbildning för att utveckla sitt pedagogiska ledarskap varför de återkommande bör erbjudas fortbildning och handledning.

Många rektorer upplever sig vara klämda mellan skollagen och statlig styrning och inspektion å ena sidan, och kommunen och dess perspektiv å andra sidan. Kristdemokraterna menar att den utredning som ska göras av huvudmannskapet också bör utreda vad som krävs för att komma bort från dubbelkommandon som rektorer har att hantera och skapa tydligare styrning av skolan.

Kristdemokraterna vill däremot ge skolledningen stor frihet från politisk detaljstyrning.

Trygg miljö

Lärare och elever har rätt till en lugn, säker och trygg arbetsmiljö. Skolhuvudmännen har huvudansvaret för skolmiljön – att förebygga och förhindra risker för olycksfall eller sjukdom samt att skapa en god miljö för lärande.

I många skolor finns stora brister vad gäller ordning och trygghet. Alltför många elever mobbas eller kränks. Lärare har svårt att genomföra undervisningen på grund av stök i klassrummet och det förekommer också att lärare hotas av elever. Det förekommer även hot både från elever och från deras föräldrar. Skollagen ger lärare och rektorer befogenheter att ingripa mot elever som stör ordningen och inte respekterar de gällande ordningsreglerna. Med stöd av lagen kan lärare och rektor besluta om utvisning från

klassrummet, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering vid en annan skolenhet, avstängning och omhändertagande av föremål.

Ordning, arbetsro, mobbning och kränkningar har förmodligen diskuterats så länge det har funnits skolor. Tecknen på att situationen i skolan i vissa avseenden har förvärrats måste tas på allvar. Ska skolmiljön för eleverna förbättras och läraryrket stärkas så att de bäst lämpade lockas till yrket måste det råda balans mellan lärarnas befogenheter, elevernas inflytande och föräldrarnas ansvar för sina barn.

I nuläget riktar skollagen krav på rektor och huvudman vad gäller ansvar för god arbetsmiljö och trygghet, men inte på elever och vårdnadshavare. Vi anser att det behöver tydliggöras vilket ansvar eleverna – och vårdnadshavarna – har för att skolans ordningsregler respekteras, samt vilka befogenheter lärare och annan skolpersonal har för att upprätthålla ordning och studiero. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Arbetsmiljölagen gäller även skolan. Av 3 kap. 4 § framgår att arbetsgivare och arbetstagar gemensamt ska verka för att åstadkomma en god arbetsmiljö. Lagen säger följande: ”Arbetstagaren skall medverka i arbetsmiljöarbetet och delta i genomförandet av de åtgärder som behövs för att åstadkomma en god arbetsmiljö. Han skall följa givna föreskrifter samt använda de skyddsanordningar och iaktta den försiktighet i övrigt som behövs för att förebygga ohälsa och olycksfall.”

Men arbetsmiljölagen tar huvudsakligen sikte på den fysiska arbetsmiljön och åtgärder för att minska risken för olyckor, i exempelvis slöjd-, idrotts- och kemiundervisning eller i samband med praktik. I skollagen tydliggörs elevens rätt till trygghet och studiero och att inte bli utsatt för kränkande behandling. Det är ett lagkrav att rektor ska besluta om ordningsregler på varje skolenhet, som ska utarbetas under medverkan av eleverna. I dessa ordningsregler bör det beskrivas vilka sanktioner som ska gälla för den elev som bryter mot dessa regler. När en elev vid upprepade tillfällen och allvarligt bryter mot ordningsreglerna är det centralt att skolan och vårdnadshavare samarbetar för att lösa problemen. Föräldrar har ansvar för sina barn, även under skoltid. För länge har utgångspunkten varit att varje problem som rör barn och unga ska lösas av skolan och lärarna.

Den fysiska miljön

Den fysiska miljön är viktig för att upprätthålla respekten för skolan som institution och det arbete som elever och lärare utför där. Det är rimligt att ställa samma krav på skolmiljön som på arbetsmiljön på andra arbetsplatser. Tyvärr har inte alla kommuner klarat av att prioritera skolan som arbetsplats och lokalerna har på sina håll förfallit bortom det rimligas gräns.

På vissa skolor undviker elever att använda skolans toaletter på grund av att de är i dåligt skick. Detta gynnar naturligtvis inte skolprestationerna. Ofräscha toaletter är också en faktor som drar ner det allmänna intrycket av skolmiljön.

Inom sociologin talar man ibland om den så kallade broken windows theory och syftar då på den negativa inverkan små tecken på förfall kan ha på ett helt område. Om en trasig fönsterruta inte byts ut inom rimlig tid kommer människor som rör sig i området att börja uppfatta det som otryggt, samtidigt som sannolikheten för ytterligare skadegörelse ökar. Detta skapar en negativ spiral där hela området förslummas. För att undvika sådana negativa spiraler är det viktigt att snabbt åtgärda klotter och skadegörelse. Om man låter en del av skolan vara trasig eller ofräsch sprider sig förfallet lätt till hela skolmiljön. Om snuset får sitta kvar i taket är risken stor att det också hamnar

snus på golvet, att papperskorgen slås sönder och så vidare. För att tydliggöra elevernas ansvar för den fysiska miljön, bör den som medvetet saboterar miljön delta i att återställa skadan. Den som klottrar ska tvätta bort klotter. Den som spottar snus i taket ska tvätta bort snus från taket. Det finns ingen värdeneutral uppfostran och ingen värdeneutral kultur. Utan en gemensam grundläggande etik skapas ett samhälle där den starke styr och den svage lider. Skolans värdegrund har en djup förankring i den judisk-kristna etiken och i västerländsk humanism. Skolans ansvar är att förankra denna värdegrund hos eleverna genom att omsätta de etiska principerna i praktisk handling.

Det är viktigt att Arbetsmiljöverket kontinuerligt gör inspektioner för att upprätthålla en god skolmiljö. Nolltolerans mot klotter och skadegörelse i skolorna ska råda.

Skolor med stora utmaningar

Bra skolor är avgörande för en god utveckling – oavsett var i landet man bor, oavsett i vilken stadsdel man går i skolan. Särskilt viktigt är det att skolan fungerar för elever som kommer från hem som saknar studietradition eller där föräldraengagemanget brister. En trygg och lugn skolmiljö är en förutsättning för lärande. I alltför många skolor präglas vardagen av bråk och oro och det är framför allt de elever som har sämst förutsättningar att klara skolan som drabbas hårdast. Kristdemokraterna vill skapa bättre arbetsro i skolan både genom att klargöra lärarnas befogenheter och genom att öka uppföljningen av elevernas uppträdande. Detta gäller generellt för alla skolor i landet men är kanske som viktigast i områden som är oroliga. Skolan ska vara ett tryggt ställe att vara på för alla barn, även för dem som växer upp i utanförskapsområden. Skolan är också avgörande för att lyckas med integrationen och för att förebygga såväl utanförskap som kriminalitet. Rikspolischefen har i en skrivelse från november 2018 pekat ut behov av att andra delar av samhället kliver fram i utsatta områden. Kristdemokraternas prioriteringar med satsningar på skolan med ökade resurser, men också bättre metoder för att sätta ramar och visa på konsekvenser, är viktiga delar i det arbetet.

Nyanlända elever ska ges samma möjligheter att tillgodogöra sig kunskapskraven i skolan. Att skolan skyndsamt kan göra en bedömning av elevens kunskaper när hon eller han kommer till skolan, och därigenom snabbt placera eleven i lämplig årskurs och undervisningsgrupp, är en nyckel till att eleven ska kunna tillgodogöra sig undervisningen. Skolan måste också undvika att eleverna blir kvar i så kallade förberedelseklasser, utan måste kunna stödja språkutvecklingen på annat sätt.

Kunskapsresultaten för elever som har invandrat till Sverige efter skolstart har sjunkit under senare år. Detta har sin förklaring i att många nyligen anlänt till Sverige, att de är äldre när de kommer hit samt att många har mycket bristfällig utbildning bakom sig. Andelen elever som inte får tillräckligt bra betyg för att bli behöriga till gymnasieskolan ökade från drygt tio procent 2006 till 17,5 procent 2017, men sjönk 2019 till 15,7 procent. Så många som 24,5 procent gick ut nian utan fullständiga betyg.²¹ Enligt Skolverket kan en stor del av den försämrade gymnasiebehörigheten över tid förklaras av en ökande andel elever som invandrat efter ordinarie skolstart och att denna elevgrupp haft en sämre resultatutveckling än andra elever.

21

https://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common&geo=1&report=gr_betyg2017&p_sub=1&p_ar=2019&p_lankod=&p_kommunkod=&p_skolkod=&p_hmantyp=&p_hmankod=&p_flik=GI

Behörigheten skiljer sig också beroende på migrationsbakgrund. Skillnader finns men är mindre mellan elever med svensk bakgrund (90,9 procent), elever med utländsk bakgrund födda i Sverige (86,1 procent) och elever som invandrat före skolstart (84,8 procent). Behörigheten är däremot betydligt lägre bland elever som invandrat i årskurs 1–5 (67,3 procent). Lägst är behörigheten bland nyanlända (28,4 procent). I den elevgruppen ingår elever som invandrat de senaste fyra åren och elever som saknar uppgift om personnummer.²²

Rektorer bör ha långtgående befogenheter att prioritera om i timplanen för nyanlända så att målen i första hand nås i de viktigaste basämnena. För att ge nyanlända elever rätt till kunskap och samma chans att nå kunskapsmålen är det även rimligt att utreda om skolplikten för dessa elever ska kunna förlängas, även efter att eleven fyllt 18 år, eftersom tiden är en så betydelsefull inlärningsfaktor, alternativt att läroplikt införs, liknande den i Finland, eller att en särskild skolform införs för sent anlända elever, allt i syfte att ge alla så goda förutsättningar som möjligt att gå ut skolan med godkända betyg och komma vidare i utbildningssystem eller arbetsliv.

För att stödja språkutvecklingen och möjligheterna att nå kunskapsmålen hos nyanlända och andra elever med svenska som andraspråk föreslår Kristdemokraterna en kompetenssatsning för svensklärare inom svenska som andraspråk. För detta ändamål lägger Kristdemokraterna, som tidigare nämnts (6:2), 150 miljoner kronor 2021–2022.

Skolor med många elever med svenska som andraspråk gynnas också av den utveckling av satsningen på karriärlärartjänster som Kristdemokraterna var med och införde i den dåvarande alliansregeringen. En del av karriärlärartjänsterna ska riktas mer till utsatta områden.

Asylsökande försätts i dag i en lång väntan på handläggning av sin asylansökan med en lång tid av ovisshet och passivitet som följd. Vi ser därför behovet av att från dag ett redan på asylboenden förlägga sfi och undervisning i samhällsorientering för nyanlända över 18 år. En kraftigt kortad etableringstid är något som är bra för både den enskilda människan och samhället i stort. Vi vill därför införa ett krav på att en asylsökande som är över 18 år ska delta i 15 timmars sfi och 9 timmars samhällsorientering i veckan. Kristdemokraterna menar att avklarade eller pågående sfi-studier ska vara ett krav för att nyanlända ska vara berättigade till försörjningsstöd eller annan ersättning. Undantag ska ges för personer som inte bedöms kunna delta i undervisningen.

En samlad barn- och ungdomshälsa och elevhälsogaranti

En god kunskapsutveckling kräver en god skolmiljö och elevhälsa. Elever som mår bra lär sig bättre. En väl utvecklad elevhälsovård främjar också det förebyggande arbetet med psykisk ohälsa hos barn och unga. Elevhälsan måste rustas långsiktigt för att bättre kunna möta och stödja barn och unga med psykisk ohälsa. Elevhälsan ska undanröja de hinder som finns för lärandet men får idag mer och mer ägna sig åt omsorg. Det behöver finnas tydliga direktiv kring när socialtjänsten och hälso- och sjukvården ska träda in på banan.

²² <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2018-09-27-fler-elever-behoriga-till-gymnasiet>.

Under alliansregeringens tid infördes ett statsbidrag för att stärka elevhälsan. Trots detta har mer än var tredje grundskola och nästan varannan gymnasieskola fått påpekan-
de från Skolinspektionen om brister som rör elevhälsan. Enligt Inspektionen för vård
och omsorg förekommer det brister bland landets huvudmän när det gäller kännedom
om vårdgivaransvaret för elevhälsan. Kristdemokraterna vill stärka elevhälsan lång-
siktigt genom att:

- Ge regionerna ett samlat uppdrag för hela barn- och ungdomshälsovården. Det innebär att den medicinska och psykosociala elevhälsan inte längre ska ha skolan som huvudman. Skolsköterska, skolläkare, skolkurator och skolpsykologer bör finnas i verksamheterna och bör ha samma huvudman som övrig vårdpersonal för barn. En samlad barn- och ungdomshälsa ska syfta till att öka tillgängligheten till vårdcentralerna, elevhälsan och barn- och ungdomspsykiatri (bup). Det är avgörande att, i ett tidigare skede än idag, fånga upp barn som mår dåligt. Den samlade barn- och ungdomshälsovården ska ha ett nära samarbete med skollä-
ningar, lärare, specialpedagoger och kommunernas socialtjänst.
- Skolan har fortsatt huvudmannaskap för specialpedagoger och speciallärare.
- Inför en elevhälsogaranti som innebär att varje elev ska kunna komma i kontakt med elevhälsan varje dag.
- Fysioterapeuter, arbetsterapeuter och beteendevetare är kompetenser som kan bidra till en bättre hälsa och för att i ett tidigt skede ge ändamålsenligt stöd exempelvis till elever som uppvisar tecken på neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som adhd eller ADD. Med regionen som huvudman för den medicinska och psykosociala elevhälsan finns dessa kompetenser tillgängliga för samspelet kring eleven.

Kristdemokraterna avsätter 300 miljoner kronor per år inom utgiftsområde 9 för att stärka elevhälsan och samla uppdraget för barn- och ungdomshälsovården. Det innebär i förlängningen också att resurser inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri kan frigöras och användas för de barn och unga som har mer omfattande behov. Vi välkomnar utredningen Samordnad utveckling för god och nära vård (dir. 2019:49) och dess kommande förslag runt hur samordningen ska stärkas kring barn- och ungdoms-
hälsan.

Bättre undervisning i sex och samlevnad

Ungdomar och unga vuxna behöver få kunskap om preventivmedel och säkrare sex, men också om rätten till sin egen kropp och att våga säga nej. Det är viktigt att skapa medvetenhet kring de risker för sexuellt överförbara sjukdomar som oskyddat sex och många partners är förknippade med. Det är därför viktigt med sex- och samlevnads-
undervisning i skolan, och kanske är det ännu viktigare än tidigare eftersom barn och unga idag i allt större utsträckning tar intryck av pornografin. Samtal om relationer och sex, respekt för varandra och hur vi behandlar varandra är av stor vikt för hur flickor och pojkar relaterar till varandra. Även frågor runt könsidentitet är viktiga att kunna hantera. Lärarna behöver därför ökad kompetens i undervisning om sex och samlevnad. Vi vill därför göra det till en obligatorisk del av lärarutbildningen och vi ser således positivt på att regeringen i höst har aviserat att nya examensmål införs i lärarutbild-
ningarna för att säkerställa att blivande lärare får kompetens att undervisa om sex och relationer. Kristdemokraterna anser dock att alla lärare bör kunna ta upp frågor av detta

slag som en del av värdegrundsuppdraget/arbetet. Därför behöver även fortbildningsinsatser för redan verksamma lärare inbegripas i satsningen.

Vi vill också göra ungdomsmottagningarna delaktiga i skolans sexualundervisning eftersom ungdomsmottagningarnas personal är mer van att tala om dessa frågor.

Att barn inte ska riskera att komma in på olämpliga sajter är självklart. Barn och ungdomar som bevittnar pornografi påverkas i sin syn på sex och könsroller, där kvinnan ofta objektifieras och utsätts för sexualiserat våld, tvång och förnedring. Kristdemokraterna vill därför att alla skolor ska ha skyddsfiler installerade i sina datorer.

Arbete med självmordsprevention inom skolan

Ett skolbaserat suicidpreventivt arbete som har varit framgångsrikt är ”The Trust (To Reach Ultimate Success Together) Program” som initierades i Miami under slutet av 1980-talet. Syftet med programmet var att minska narkotikaanvändningen och den psykiska ohälsan bland unga i Miami. En stor mängd kuratorer anställdes vid Miamis skolor med målet att ha en kurator per 275–400 elever. Kuratorerna undervisar eleverna i livskunskap med syftet att ge ungdomarna verktyg att lösa en del av de livsproblem de ställs inför under sin uppväxt. Den höga kuratorstätheten skapar också en trygghet för eleverna genom att de vet att de alltid kan vända sig till kuratorn när de behöver hjälp. Därtill tränas lärarna i Miami regelbundet i att känna igen varningstecken för när unga mår dåligt.

Folkhälsomyndigheten har i en litteraturöversikt (Utblick folkhälsa) visat att skolbaserad prevention kan minska suicidförsök och suicidtankar, men belyser samtidigt att få skolbaserade program är utvärderade med randomiserade kontrollerade studier (RCT), som ger det säkraste vetenskapliga underlaget vid utvärderingar av effekten av en insats. Baserat på de positiva effekterna av Trustprogrammet i Miami bör det på lämpligt sätt prövas att genom en RCT utvärdera effekten av skolbaserade suicidpreventionsprogram i Sverige. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Rättvisa betyg

Betyg är ett viktigt verktyg för att ge elever och föräldrar information om hur eleven förhåller sig till skolans kunskapsmål. Betygen ska vara tydliga, ha ett konstant värde över tid och ska bidra till att elevernas kunskaper kontinuerligt följs upp och utvärderas, att resultaten kommuniceras med hemmet och nödvändigt stöd sätts in tidigt.

Kristdemokraterna i alliansregeringen var med och införde betyg från årskurs 6. Det var viktigt eftersom betyg först i årskurs 8 ledde till att särskilt stöd till elever som riskerade att inte nå kunskapsmålen för godkända betyg sattes in alltför sent. En utvärdering av betyg från årskurs 6 visar på både positiva och negativa effekter.²³ Drygt hälften av lärarna upplever elevernas motivation högre till följd av betygen. Hela 80 procent av eleverna uppger att de arbetar hårdare när de vet att de ska få betyg. Även vårdnadshavare upplever sina barns motivation högre. Fler lärare anger att elevgruppen har en mer positiv kunskapsutveckling efter införandet av betyg i årskurs 6 än innan. Många uppfattar betygen som en tydlig information till elever och vårdnadshavare.

²³ <https://www.skolverket.se/publikationsserier/rapporter/2017/utvardering-av-betyg-fran-arskurs-6>.

Ungefär 45 procent av lärarna uppger att det är lättare att få eleverna att förstå hur de ligger till kunskapsmässigt och en tredjedel uppger att det är lättare att få elevernas vårdnadshavare att förstå detta. Även vårdnadshavare framför att betygen tydliggör var på skalan elever ligger kunskapsmässigt. Dock tyder inget på att betyg från årskurs 6 har inneburit någon förändring i hur många elever som fått stöd jämfört med tidigare. Dessutom upplever en del elever ökad betygsstress.

Skolverkets genomgångar har visat att den genomsnittliga betygsnivån i grundskolan och gymnasieskolan har ökat. Samtidigt har kunskapsnivån i de studerade ämnesområdena i grundskolan och gymnasieskolan snarare sjunkit. Om betyg kan användas som konkurrensmedel mellan skolor riskerar det att skapa en press uppåt på betygen och det går inflation i betygen.

I Skolverkets rapport 475 från 2019, Analyser av likvärdig betygssättning mellan elevgrupper och skolor, framkommer att skillnaden i betygssättning i relation till de nationella proven mellan olika skolor är stor och att betygssättningen i hög grad är relativ, dvs att den relateras till den genomsnittliga prestationsnivån hos eleverna på skolorna. Det gör att en elev har lägre sannolikhet att få ett högre resultat på det nationella provet om eleven går i en skola med hög genomsnittlig prestationsnivå. Rapporten visar också att betygssättningen är mer generös i fristående skolor än i kommunala skolor i förhållande till resultaten på de nationella proven.

Dessa skillnader måste åtgärdas. Det ska vara elevens faktiska kunskapsnivå som avgör betyget, inget annat. Kunskaperna måste bedömas likvärdigt oavsett ort, skola eller huvudman.

Nationella prov ges idag i grundskolans årskurser 3, 6 och 9 samt en gång i gymnasiet. Vi är positiva till de nationella proven, som ska vara stöd för likvärdig och rättvis bedömning för betygssättning samt ge underlag för en analys av i vilken utsträckning kunskapskraven uppfylls på skolnivå, på huvudmannanivå och på nationell nivå. Idag är det oftast läraren själv som rättar de nationella proven. Skolinspektionen har sedan 2009 utfört en viss central rättning av nationella prov för grundskolan och gymnasieskolan. Omrättningen av proven visar att det finns stora skillnader i bedömningen av uppsatser eller längre självständiga författade redogörelser. Skillnaderna är störst där lärarens bedömningsutrymme är stort. Skolornas egna lärare sätter oftare ett högre betyg på proven än vad omrättarna gör. Även det omvända förekommer men är inte lika vanligt. Skillnaderna finns över hela betygsskalan men är allra vanligast när det gäller höga provbetyg.

Kristdemokraterna menar att de nationella proven måste bedömas på ett likvärdigt sätt. För att kvalitetssäkra dem anser vi att de ska rättas externt. År 2022 ska de nationella proven vara digitala och extern bedömning av proven ska vara möjlig; det är ett viktigt steg i den riktningen.

De nationella proven ska utgöra stöd vid betygssättning men läraren ska även fortsättningsvis beakta resultat på egna prov, uppgifter och annat vid betygssättning. Det är viktigt att alla skolor har ett systematiskt kvalitetsarbete för att säkerställa en likvärdig betygssättning. Skolverket bör därför ta fram en modell för hur betygen ska korreleras mot resultaten i de nationella proven, inte på individnivå men väl på gruppnivå för respektive skola. Regeringen måste säkerställa att Skolverket fortsatt verkar för att stötta och följa dessa processer. Vi inväntar nu regeringens slutsatser av den betygsutredning som lades fram i augusti 2020.

Externt rättade nationella prov och betyg som korrelerar till dessa skulle även medföra en objektiv möjlighet att utvärdera skolors förmåga att ge eleverna god kunskapsutveckling, så kallad progression.

Kristdemokraterna föreslår också att ämnesbetyg återinförs, istället för kursbetyg i gymnasieskolan. Betygsutredningen, som presenterade sina förslag 2020, skulle ta fram en modell för detta. Enligt Gymnasiemitredningen (SOU 2016:77) kan elevers kunskapsutveckling bättre och mer långsiktigt stödjas med ämnesbetyg. Om lärandet sker över längre tid blir inte varje bedömningstillfälle lika avgörande för elevens betyg. Betyg som sätts efter avslutade ämnesstudier kan med större säkerhet spegla elevernas kunskaper i ämnet. Likaså kan lärarnas arbete underlättas om de inte behöver börja om med varje ny kurs i ett ämne. Då kan de bedriva undervisningen mer långsiktigt och utifrån en större helhetssyn, såväl på elevernas kunskapsutveckling som på ämnet. En del elever upplever systemet med kursbetyg som motiverande eller belönande, men uppger samtidigt att systemet hämmar deras vilja och förmåga att lära sig. I stället för att skolan uppmuntrar och skapar förutsättningar för lärande upplever de alltså att målet med skolan blir att ”beta av och slutföra kurser”.

Ämnesbetyget ger läraren möjlighet att se till helheten och bedöma elevens kunskapsnivå i slutet av skolåren, vilket ger större rättvisa än om ett dåligt resultat i någon del ska få dra ner slutbetyget orimligt mycket, som blivit fallet med kursbetygen.

I det nuvarande betygssystemet värderas betyget E med tio betygspoäng, D med 12,5 betygspoäng, C med 15 betygspoäng, B med 17,5 betygspoäng och A med 20 betygspoäng. F är underkänt betyg och ger 0 poäng. Det finns ett antal elever som tillhör grundskolans elevgrupp men som inte har förmåga att uppnå godkänt ens med avsevärda stödinsatser, utan att tillhöra särskolans elevgrupper. Betygsutredningen föreslår ett nytt betygssteg, som erkännande för deras ansträngningar, men fortfarande underkänt. Kristdemokraterna anser inte att det finns något värde i att gradera underkänt i två nivåer.

Aktivt och fritt skolval för alla

Föräldrar och elever har rätt att välja skola. Denna rätt är grundläggande och något som Kristdemokraterna står upp för. Det offentliga ska erbjuda föräldrar och elever möjlighet att fritt välja en skola som passar och välja bort en som inte fungerar.

Ett skolsystem som medger valfrihet och mångfald kan, under rätt förutsättningar, vara kvalitetsdrivande. Det finns också starka rättviseargument för fritt skolval. Ett aktivt skolval kan, rätt använt och konstruerat, vara en faktor som minskar segregationen. Det är betydligt lättare för ekonomiskt svagare familjer att välja en bra skola än att köpa en bostad i det område där skolan ligger.

Utredningen En mer likvärdig skola (SOU 2020:28), som presenterat förslag om att avskaffa möjligheten för friskolor att ha egna köer, sätter fingret på ett problem. Det är de som redan är mest etablerade i samhället som är ute i så pass god tid att deras barn får chans att gå på de mest populära friskolorna. Kösystemet gynnar dem som bott längre i en kommun och missgynnar nyinflyttade som inte hinner med lika många år i kön. Skolvalets möjligheter bidrar därför till att förstärka en redan kraftig segregation. Alla barn ska ha samma möjligheter att komma in på alla skolor. Men tyvärr har vårt nuvarande skolval visat sig öka på segregationen.

I den här diskussionen ligger det faktum att skolors kvalitet idag har för stora variationer. Det är ett stort svek mot barn om de inte får en bra skolgång. Alla skolor ska vara bra skolor. Här måste stora åtgärder sättas in. Om alla skolor är bra kommer viljan att gå i en skola längre bort antagligen att minska, särskilt i de lägre åldrarna. Men att angripa valfriheten utan att ha tacklat kvalitetsskillnaderna innebär en stor orättvisa gentemot landets skolbarn.

En förutsättning för fritt skolval är rätten att etablera skolor. Utan den rätten blir det fria skolvalet bara en chimär. Alla skolor som uppfyller de uppställda kraven på pedagogisk kvalitet ska ha rätt att starta verksamhet. Stor öppenhet ska finnas för olika skolor – huruvida de är privata aktiebolag, idéburna, kooperativ eller offentligt drivna är inte det intressanta. Det väsentliga är kvaliteten i verksamheten och hur de olika skolorna bidrar till att ge eleverna en bra utbildning och en trygg och positiv skolgång.

Lika villkor för olika driftsformer ska eftersträvas. Friskolor ska inte betraktas som komplement till den kommunala skolan, utan som skolor som verkar på samma villkor. Friskolor är den grundläggande förutsättningen för att föräldrar ska kunna välja en skola som passar dem och deras barn. Kristdemokraterna strävar inte efter att friskolorna ska uppnå en viss andel av skolorna eller att en viss andel elever ska gå i en skola med fristående eller offentlig huvudman. Hur många skolor som ska finnas av den ena eller andra sorten ska styras av föräldrar och elevers val. För att uppnå detta krävs att alla skolor möter lika villkor och krav samt att föräldrar och elever kan göra informerade val baserade på korrekt information om skolornas inriktning, resultat och kvalitet samt på deras förmåga att utveckla elevernas kunskap över tid. Därför ska statistik över alla skolors resultat redovisas öppet.

Kristdemokraterna står också upp för rätten att välja en skola med konfessionellt innehåll, utifrån Europakonventionens skydd av föräldrars och barns rätt att tillförsäkras undervisning i överensstämmelse med föräldrarnas religiösa och filosofiska övertygelse. Bland de europeiska länderna är Sverige, där en procent av eleverna går i konfessionell skola, extremt i sin låga andel konfessionella skolor. Detta kan jämföras med Belgien, där 56,8 procent av eleverna går i konfessionella skolor, 76,3 procent i Nederländerna, 37,2 procent i Storbritannien och 20 procent av eleverna i Frankrike. Vi motsätter oss förslag om etableringsstopp för konfessionella skolor. Skolor som inte följer skollagen och läroplanen ska bemötas med inspektion, åtgärdsplan, uppföljning och vid behov indraget tillstånd, inte med generaliserande förbud.

Föräldrar har olika förutsättningar att tillgodogöra sig information om vilken skola som är bäst för deras barn. Att inte kunna tala svenska är ett sådant hinder. Vi anser därför att aktivt och obligatoriskt skolval bör införas, där föräldrar och barn måste ta ett aktivt beslut om val av skola. Kommunerna bär därför ett ansvar för att informera om och bistå med material på olika språk om de skolor som finns att välja inom kommunen. På så vis ökar föräldrars möjlighet att välja skola utifrån likvärdiga förutsättningar.

Lika villkor för alla skolor

Enskilda skolor, i dagligt tal friskolor, drivs med offentliga medel. Det är inte tillåtet att ta betalt för utbildningen. Därmed har alla samma möjlighet att välja att gå i en friskola om en sådan finns tillgänglig. Kristdemokraterna är förespråkare för rätten att söka sig till friskolor. Vi menar att friskolor är en naturlig del av skolväsendet, inte enbart ett komplement till kommunala skolor. Med friskolereformens genomförande kom valfrihet och mångfald, något som många föräldrar och barn nu tar för givet. En återgång till

en skola där man blev placerad utan möjlighet till inflytande vore omöjlig och inte heller önskvärd.

Friskolereformen genomfördes 1992. Sedan dess har både elevantal och elevandel som går i friskola ökat. Idag går 15 procent av alla grundskolebarn och 27 procent av alla gymnasieelever i friskolor. Det finns även fristående förskolor och fritids. Fristående verksamheter finns i alla landets kommuner. Idag finns det fristående grundskolor förutom i ett tiotal kommuner och fristående gymnasieskolor i 99 kommuner.

Friskolor drivs av aktiebolag, föreningar och stiftelser. Ofta rör sig debatten kring de stora friskolekoncernerna. Kristdemokraterna vill betona vikten av att även de mindre huvudmännen, såsom de idéburna företagen, ska verka på samma villkor.

Alla elever, oavsett vilken skola de valt eller vilken huvudman som driver skolan, ska erbjudas så likvärdiga villkor som möjligt. Det gäller också skyldigheten att ta emot elever oavsett om eleven behöver särskilt stöd. Likabehandlingsprincipen, att fristående och kommunala skolor ska ha lika villkor för att bedriva sin verksamhet, är viktig. Det är skolans kvalitet, inte driftsformen eller vem som är huvudman, som ska avgöra skolans vara eller icke vara.

Vad är då god kvalitet? Enligt vår mening är en bra skola en skola som hjälper varje elev att utvecklas så långt som möjligt utifrån elevens egna förutsättningar. Eftersom elever är olika och har olika förutsättningar kan olika skolor vara bra för olika elever. Alla elever ska behandlas lika i det avseendet att de ska möta och bedömas utifrån samma kunskapsmål – samma normer och samma krav. Men vägarna, metoderna och insatserna för att nå målen kan se olika ut. Därför behövs mångfald på skolområdet och det är viktigt att skolor behandlas lika.

Skolverket har rapporterat om minskad likvärdighet mellan olika skolor och mellan elever. Det innebär att elever inte ges likvärdiga möjligheter. Om minskad likvärdighet enbart berodde på att de bästa skolorna blivit bättre vore det en sak. Dessvärre finns det skolor som blivit sämre, där en stor andel av eleverna går ut utan gymnasiebehörighet. Det kan finnas flera olika förklaringar till att en enskild skola uppvisar bristande resultat, exempelvis att skolan tagit emot många nyanlända flyktingbarn. Skolor med stora utmaningar behöver lyftas.

Bekämpa problem, var de än förekommer

I vissa läger utmålas friskolors möjlighet att ta ut vinst som ett stort problem. Vinst är en förutsättning för att en kommun eller ett företag ska kunna utveckla verksamheten, investera i lokaler och personalens kompetens, motsvarande kommunallagens krav på god ekonomisk hushållning, med ett visst överskott. Det är dålig kvalitet som ska bekämpas, vare sig den påvisas hos kommunala eller oseriösa aktörer, inte vinst eller bolag i sig. Vi vill istället betona vikten av tydliga kvalitetskriterier, bra uppföljning och tillsyn. Valfrihet och mångfald innebär ökad kvalitet, ökad makt åt den enskilde och fler arbetsgivare att välja på för den anställda.

I en kammarrättsdom från december 2019²⁴ läggs fast att fristående skolor får hålla uppgifter om betyg och elevsammansättning hemliga i de fall det bara finns en fristående skola i kommunen. Anledningen till beslutet är att utlämnande av dessa uppgifter skulle kunna medföra att friskolorna får lida ekonomisk skada. Detta har lett till att Statistiska centralbyrån har sekretessbelagt all skolstatistik, med stora konsekvenser för såväl fristående som offentligt drivna skolor. Detta går emot friskolereformens grund-

²⁴ <https://skolvarlden.se/artiklar/ny-dom-friskolor-far-halla-betygsuppgifter-hemliga>.

tanke om att skolor ska konkurrera med varandra på lika villkor. För att det ska vara möjligt måste data kunna jämföras. Detta är viktigt att komma tillrätta med. Fristående skolor drivs med offentliga medel. Därmed ska också offentlighetsprincipen gälla, avseende statistik om elevantal, gruppstorlek, resultat i nationella prov och betyg.

Friskolor får lika lite som en kommunal skola efterfråga referenser på barn. Friskolor får, om man inte kan ta in alla barn i kön, ha urvalsgrunder som Skolinspektionen godkänt, till exempel kötid och syskonförtur. För Kristdemokraterna, som värnar om friskolors möjlighet att på likvärdiga villkor verka på den svenska skolmarknaden, är varje avsteg från reglerna helt oacceptabelt.

Huvudmannaskap

Riksdagen och regeringen har ett övergripande nationellt ansvar för skolväsendets resultat och utveckling. Staten anger nationella mål, krav och riktlinjer för verksamheterna i skollagen, läroplanerna och andra författningar. Staten ansvarar genom Skolverket och Skolinspektionen för tillsyn, statlig kvalitetsgranskning samt nationell uppföljning och utvärdering genom de statliga förvaltningsmyndigheterna på området.

I 2 kap. skollagen finns bestämmelser om huvudmän och ansvarsfördelning inom skolväsendet. Staten är huvudman för förskoleklassen och fritidshemmet vid en skolenhet med specialskola eller sameskola. Kommunerna, i vissa fall regioner och enskilda, kan vara huvudmän för övriga skolformer förskolan, förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, gymnasieskolan, gymnasiesärskolan och fritidshemmet. När kommunen är skolhuvudman har kommunfullmäktige statens uppdrag och ska tillsätta de nämnder som behövs för att fullgöra det statliga skoluppdraget. Huvudmannen ansvarar för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen och andra författningar (2 kap. 8 § skollagen). Huvudmännen ansvarar för att inom regelverkets ramar bedriva och organisera sin verksamhet så att målen nås. Rektor har ett tydligt uppdrag att besluta om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter barnens och elevernas olika förutsättningar och behov. Rektor fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i skollagen och andra författningar (2 kap. 10 § skollagen).

Frågan om huvudmannaskapet för skolan har debatterats under lång tid. Kommunaliseringens effekter är inte fullt ut utvärderade. Kristdemokraterna bedömer dock inte att den har medfört de positiva effekter för skolan som ursprungligen motiverade själva förändringen.

Tvärtom finns mycket som talar för att kommunaliseringen och andra förändringar bidragit till de kvalitetsproblem som idag präglar skolan. Att genomföra ett återförstatligande är dock inte en enkel åtgärd som snabbt löser skolans problem. Därför menar Kristdemokraterna att de skolreformer som genomfördes av den tidigare alliansregeringen måste få sätta sig och utvärderas innan frågan om skolans huvudmannaskap kan omprövas.

Frågan är om vi nu har kommit till den punkten. I och med januariöverenskommelsen mellan liberaler, centerpartister, socialdemokrater och miljöpartister ska en utredning komma till stånd. I 73-punktsprogrammet skriver de att ”ett beslutsunderlag som kan skapa förutsättningar för statligt huvudmannaskap för skolan tas fram”.

Skolan är en av samhällets viktigaste institutioner. Det är centralt att den har arbetsro och får driva sin verksamhet med alla våra barns bästa för ögonen. En så stor förändring som ändrat huvudmannaskap bör inte genomföras utan grundliga analyser och begrundanden. Om Kristdemokraterna ska byta fot krävs tydliga indikationer på att statligt huvudmannaskap skulle vara så mycket bättre för skolan att det uppväger det stora omak som förändringen i sig skulle innebära. Kristdemokraterna välkomnar därför den utredning som kan klargöra för- och nackdelar med ett förstatligande av skolan. Vi är särskilt intresserade av att en sådan utredning ser över möjligheten till statlig finansiering av skolan, som en medelväg, för att skapa mer jämlika villkor.

Studie- och yrkesvägledning

De elever som går i skolan idag är framtidens medarbetare och entreprenörer. För att säkra kompetensförsörjningen är det väsentligt att samverkan mellan skolan och näringslivet ökar.

Mycket skulle vinnas genom att ge barn och ungdomar en bredare och mer mångfasetterad bild av den bredd av yrkesinriktningar som arbetslivet erbjuder. Det kan vara för sent att i årskurs 9, inför gymnasievalet, börja fundera över vad man skulle vilja arbeta med, hur man kan nå dit och vilka andra alternativ som skulle kunna vara tänkbara efter givna förutsättningar. Det är därför bra att många skolor redan på lågstadiet exempelvis bjuder in föräldrar att berätta om sitt jobb. Återkommande presentationer av företrädare för olika yrken kombinerad med den nu återinförda praon är också viktigt. Det bör kompletteras med fler möten med studie- och yrkesvägledare i grupp och enskilt. Skolans samverkan med det lokala näringslivet måste också förbättras. En ökad samverkan gynnar såväl företagen som skolan. Det är viktigt att eleverna blir inspirerade av näringslivet och de möjligheter som finns i företagande. Näringslivet kan vara en viktig resurs i klassrummet genom att företagsamma människor bjuds in till skolan för att berätta sin historia i skolan eller genom att låta elever och studenter jobba med uppdrag i företagen. Detta gäller i lika hög utsträckning för arbetsgivare inom offentlig sektor. Det skulle ge barn och ungdomar en bättre helhetsbild av arbetsmarknaden och olika valmöjligheter. På så sätt skulle fler elever kunna undvika felval till gymnasium och högre utbildning och snabbare komma ut i arbetslivet.

Studie- och yrkesvägledarnas uppdrag behöver förändras. Idag uppfattas det till stor del gå ut på att ge eleven vägledning fram till drömyrket, oavsett elevens personliga förutsättningar eller arbetsmarknadens behov. Vägledningen behöver i högre utsträckning utifrån elevens/studentens intresse och fallenhet rikta in sig mot lämpliga studier eller yrkesutbildning kopplat till arbetsmarknadens behov. Informationen behöver starkare kopplas till inom vilka sektorer och yrkesområden det finns möjligheter att få jobb.

I det livslånga lärandet har studie- och yrkesvägledningen stor betydelse även inom vuxenutbildningen.

Gymnasiala yrkesutbildningar

Sverige står inför en stor kompetensbrist inom i stort sett alla yrken, inte minst inom industri och hantverk. Inom dessa områden finns många arbetstillfällen. Tyvärr är det alltför få ungdomar som väljer ett yrkesinriktat program i gymnasiet. Många unga har en felaktig bild av vad det innebär att jobba på en verkstad eller en industri. Därför är studiebesök och prao viktiga tillfällen att ge en mer nyanserad bild. Det behöver av informationen till ungdomarna framgå att en yrkesutbildning ofta ger garanterat jobb efter utbildningen, ofta även sommarjobb under studietiden.

Lärlingsutbildning

Som lärling får man samma kunskaper och yrkesexamen som de elever som läser yrkesprogrammet i skolan, men man lär sig på ett annat sätt genom att man deltar i det riktiga arbetet på en arbetsplats. Halva tiden tillbringas i skolan för att tillgodogöra sig de gymnasiegemensamma ämnena. Fördelen med lärlingsprogram är att man under sin utbildning får både erfarenheter och kontakter i arbetslivet, något som kan göra det lättare att ta sig in på arbetsmarknaden.

Som lärling får man lära sig att ta ansvar, lära sig vad som gäller på en arbetsplats och samtidigt ha skolan som stöttar vid behov.

Av nästan 1 200 före detta gymnasiala lärlingselever som svarat på en enkätundersökning om vad de gör efter sin utbildning svarar 86 procent att de har ett arbete ett och ett halvt år efter utbildningen. Av dem har 75 procent fått jobb i den bransch de utbildat sig inom. De flesta har fast jobb.²⁵ Av lärlingseleverna i undersökningen uppnår 88 procent yrkesexamen och var fjärde elev blir också behörig att studera vidare på högskolan. Dock är det endast en procent som valt att studera vidare ett och ett halvt år efter lärlingsutbildningen.²⁶ Kristdemokraterna anser att det är viktigt att ge lärlingsutbildningarna tydligare marknadsföring och betona hur viktiga de är för att snabbt komma ut på arbetsmarknaden.

Vuxenutbildningar

Utbyggt regionalt yrkesvux med fokus på kombinerad lärlings-, yrkes- och svenskutbildning

Som en följd av den migrationspolitiska överenskommelsen mellan Kristdemokraterna, de övriga allianspartierna och regeringen ersattes vid årsskiftet 2016/17 yrkesvux och lärlingsvux med en modell för statsbidrag för en regionaliserad yrkesutbildning för vuxna, kallad regionalt yrkesvux. Den nya modellen syftar till att i större utsträckning möta arbetsmarknadens behov av kompetens och nyanländas behov av yrkesutbildning på gymnasial nivå. Regionalt yrkesvux är tänkt att kunna erbjuda ett brett utbud av utbildningar som motsvarar de behov som finns i olika regioner. Ett villkor för statsbidraget är nämligen att minst tre kommuner samverkar och ansöker gemensamt samt

²⁵ <https://www.skolverket.se/om-oss/press/pressmeddelanden/pressmeddelanden/2017-06-15-manga-gymnasiala-larlingar-far-jobb>.

²⁶ Ibid.

att utbudet och utbildningarnas sammansättning planeras efter samråd med företrädare för både arbetslivet och Arbetsförmedlingen. Ett villkor för statsbidraget är också att de samverkande kommunerna sammantaget själva finansierar utbildning av minst samma omfattning som den utbildning som bidraget lämnas för.

Enligt Skolverket var det 45 000 elever som studerade inom regionalt yrkesvux 2018. Det är en ökning med 20 procent jämfört med året innan. Hälften av eleverna var födda utomlands. Kristdemokraterna välkomnar denna utbyggnad. Efterfrågan på arbetskraft är idag stor samtidigt som vi vet att det finns betydande matchningsproblem på arbetsmarknaden, där de personer som idag saknar jobb i för liten utsträckning är kvalificerade för de lediga jobb som finns. De senaste åren har ett stort antal nyanlända personer tagit steget in i arbetskraften och fler är på väg in under kommande år, i många fall med bristande språkkunskaper och en lägre utbildningsbakgrund än den avslutade gymnasieutbildning som i princip är ett krav för att kunna komma in och etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Till följd av covid-19-pandemin har efterfrågan på gymnasial yrkesutbildning för vuxna ökat. Regeringen gör också en stor satsning på yrkesvux för att mildra effekterna av pandemin. Kristdemokraterna drar ner regeringens satsning med 400 miljoner kronor samtidigt som vi lägger 400 miljoner kronor på vår egen yrkesvuxsatsning där sfi blandas med en yrkesutbildning. Totalt ger det att Kristdemokraterna avsätter lika mycket som regeringen på yrkesvux 2021 på anslag 1:17.

Många vittnar om att studier inom yrkesutbildning kombinerat med studier i svenska väsentligen ökar möjligheterna till jobb och etablering för nyanlända. Kristdemokraterna ser det därför som angeläget att så många nyanlända som möjligt går den vägen. Kristdemokraterna har tidigare gjort en satsning för föräldralediga som läser svenska för invandrare, sfi, till att kunna läsa sfi med sitt barn närvarande, populärt kallat sfi med baby. Denna satsning har regeringen nu tagit efter, vilket vi välkomnar.

Det är viktigt att utbildningar möter de behov som finns exempelvis vad gäller språk så att de som skulle kunna gå utbildningar inte hindras av att de inte kan språket. När det gäller vissa typer av yrken finns det skäl att vara mer flexibel än idag. Ett sådant exempel är yrkeskompetensbevis (YKB) som är en utbildning som krävs av alla yrkeschaufförer för att kunna arbeta i Sverige, och då YKB är lagkrav för att få arbeta som yrkeschaufför så är det inte bara en fråga för branschen. Att tillhandahålla utbildningen på fler språk skulle ge en möjlighet att snabbare komma i arbete och få en egenförsörjning utan de språkkunskaper som idag krävs. Svenskkunskaperna kan tillskansas parallellt med arbetet.

Folkhögskolor

Folkhögskolornas unika roll ligger framförallt i deras pedagogik, deras demokratiska roll och deras kunskapssyn. Kristdemokraterna anser att folkbildningen fyller en mycket viktig funktion i samhället. Folkhögskolorna ska själva bestämma över sin verksamhet och det finns stort utrymme att anpassa studierna efter olika målgrupper. Därför fortsätter vi att bevaka folkhögskolornas intressen och verkar för att de ekonomiska förutsättningarna för folkhögskolornas verksamhet ska vara goda.

Folkhögskolorna bedriver idag en bred verksamhet där eleverna kan läsa in allt från grundläggande behörighet till estetiska kurser och kurser inom både språk och kommunikation. En del folkhögskolor erbjuder också utbildningar inom yrkeshögskola och högskola. Att kunna mötas inom ramen för folkhögskolan där det erbjuds en

mycket stor bredd av kurser på ett antal olika nivåer fyller en mycket viktig funktion i dagens samhälle. Möjligheten för respektive folkhögskola att erbjuda en flora av kurser är större än inom gymnasiet och högskola och universitet eftersom det inte finns en centralt fastställd kursplan. Detta medför att folkhögskolorna är mer fria i sitt val av kursupplägg och innehåll.

De studiemotiverande kurserna i folkhögskolans regi är mycket framgångsrika och innebär en ny chans för elever som tidigare misslyckats med sina studier i det ordinarie utbildningssystemet.

Fler delar av Kristdemokraternas politik som berör folkhögskolor behandlas också i utgiftsområde 17.

Högskola och forskning

Kristdemokraterna tar tydligt ställning för kvalitet och excellens i högskola och forskning. Den högre utbildningens viktigaste uppgift är att förmedla kunskap. För att möjliggöra detta krävs kompetenta högskolelärare och forskare, en stimulerande arbetsmiljö samt studiesocial trygghet. Kristdemokratisk högskolepolitik har därför sin grund i kunskap, kvalitet, valfrihet och trygghet. Studenten ska stå i centrum för utbildning och bildning. Den högre utbildningen och forskningen måste tillvarata intresserade talanger för att hålla Sverige konkurrenskraftigt. Därför behöver det finnas möjligheter att studera eller forska oavsett om man exempelvis har en funktionsnedsättning, är nybliven student eller ensamstående tvåbarnsförälder.

Eftersom Sverige är en kunskapsnation är utveckling av ny kunskap central för att Sverige ska vara konkurrenskraftigt. Forskningen har en avgörande roll för tillväxt och utveckling och säkerställer välfärden på längre sikt. Inte minst är det påtagligt inom hälso- och sjukvården. Kristdemokraternas sjukvårdsreform innebär att staten tar ett huvudansvar för sjukvården. Det möjliggör bättre förutsättningar för forskning och utveckling genom att kompetens och resurs kan samlas på ett ändamålsenligt sätt.

Enligt Forskarbarometern 2019 är Sverige ett av de länder i nationell jämförelse som satsar mest medel på forskning i relation till BNP. Därtill är Sverige ett land med en hög andel forskare, en hög andel vetenskapliga publikationer per invånare och en befolkning med högt förtroende för forskning. Tyvärr halkar vi efter när det gäller forskningens kvalitet, vilket avspeglas i andelen högciterade publikationer. Vetenskapsrådet presenterar i sin rapport "Vägval för framtidens forskningssystem – Kunskap, kvalitet och integritet" flera kloka synpunkter som bör beaktas för att Sverige fortsatt ska vara en ledande kunskapsnation och ett av världens främsta forsknings- och innovationsländer.

Kristdemokraterna värnar akademins autonomi. Den högre utbildningen och forskningen behöver långsiktiga villkor för att få de bästa förutsättningarna. Kristdemokraterna anser att universiteten ska ha ett brett utbildningsutbud och huvuddelen av forskningsmiljöerna. Högskolorna ska ha ett smalare och vassare utbud av grundutbildning och en bra forskningsanknytning i samarbete med universitet samt bedriva statsfinansierad forskning där man är nationellt eller till och med internationellt ledande.

Antagningsprocesser vid högskolestudier

Universitet och högskolor av högsta klass är av yttersta vikt för Sverige som kunskaps-samhälle. Det är också en förutsättning för att ett exportberoende land som vårt ska klara sig väl i den internationella konkurrensen.

Autonomi kring antagningsprocesser

Idag finns en möjlighet för högskolorna att tillsätta högst en tredjedel av platserna på en utbildning på grundval av egna uttagningskriterier. Kristdemokraterna menar att det är rimligt att lärosätena får använda sig av egna antagningsprocesser, anpassade till respektive utbildning. Det är ett sätt att värna om lärosätenas autonomi.

Vidare står det i 1 kap. 5 § högskolelagen att högskolorna ska främja hållbar utveckling, hälsosam och god miljö och ekonomisk och social välfärd och rättvisa. Jämställdhet ska främjas och förståelse visas för andra länder och internationella förhållanden. Detta är goda värden, som Kristdemokraterna står bakom, men vi vill värna högskolornas autonomi och menar att detta är en detaljstyrning som inte hör hemma i högskolelagen. Dock bör högskolorna fortsatt ha ett uppdrag att aktivt främja och bredda rekryteringen till högskolan. Kristdemokraterna vill därför stryka 1 kap. 5 § högskolelagen med undantag för att högskolorna fortsatt aktivt ska främja och bredda rekryteringen till högskolan.

Studenternas situation

Generösa och rimliga villkor för finansiering av studietiden finns redan idag. Ändå kan det finnas fler dörrar att öppna för att förbättra studenternas villkor och trygghet. Målsättningen ska vara att främja studier för så många som möjligt, oavsett om du exempelvis är ung, småbarnsförälder eller vill kombinera studier med arbete. Det är också viktigt att öka tryggheten om en person drabbas av sjukdom under studietiden. I delbetänkandet Ökad trygghet för studerande som blir sjuka (SOU 2018:9) föreslås bland annat att en studerande som bedöms ha nedsatt studieförmåga får behålla studie-medlen under sjukdomstiden. Förbättringar inom detta område är något som Kristdemokraterna ser positivt på. Förslagen bereds inom Regeringskansliet och Kristdemokraterna följer frågan.

Inför en examensbonus

Kristdemokraterna ser ett stort behov av att förlänga arbetslivet. För att klara de demografiska utmaningarna krävs det att fler jobbar fler timmar och år över en livscykel. Lika viktigt är att tidigarelägga inträdet, både för unga som saknar eftergymnasial utbildning och för de som studerar på högskola eller universitet. Sveriges studenter tar i genomsnitt examen betydligt senare än studenter i andra OECD-länder.

Om man skulle kunna tidigarelägga den genomsnittliga examensåldern med ett eller ett par år skulle stora vinster göras för den enskilde, som skulle få högre livsinkomst och pension – men också för samhället i stort som skulle få större avkastning på utbildningen. För att de som studerar ska stimuleras till att ta sin examen och snabbt komma i arbete är Kristdemokraternas förslag därför att dubbelt jobbskatteavdrag även ska gälla för de som tar en akademisk examen före sin 25-årsdag. Jobbskatteavdraget gäller då i två år efter examen.

För att fler ska ta examen från högre studier tidigare så inför vi också en period med dubbelt jobbskatteavdrag för de som tar akademisk examen och börjar jobba före 25.

Studentkårerna

Studentkårerna på landets lärosäten har en viktig roll för att driva på för en hög kvalitet i högre utbildning, bevaka studenternas situation och säkerställa att lärosätena förebygger sexuella trakasserier och psykisk ohälsa. Enligt en rapport från Universitetskanslers-ämbetet (UKÄ) 2017 är studentkårerna kraftigt underfinansierade.²⁷ Kristdemokraterna har uppmärksammat detta och de problem det medför och är positiva till den föreslagna resursförstärkningen till studentkårerna.

Likvärdiga villkor för studenter vid fristående högskolor

Det finns i Sverige ett mindre antal enskilda högskolor, framför allt med inriktning mot teologiska utbildningar, men även med andra inriktningar.

De statliga forskningsanslagen för enskilda högskolor ligger på en lägre nivå än för de statliga högskolorna, 8 000 kr/student på enskilda högskolor jämfört med 12 000 kr/student på statliga. Principer för hur resursfördelningen kan göras mer jämlik mellan olika typer av lärosäten bör utredas.

Det saknas dessutom lagrum för dessa institutioner att teckna försäkring via Kammarkollegiet vid utlandspraktik. Deras studenter får förlita sig helt på privata försäkringar om de vill göra utlandspraktik, när inte skolan kan teckna försäkring. Denna ojämlikhet drabbar exempelvis studenter vid Ersta-Sköndal, Sophiahemmet, Röda Korset, Handelshögskolan och Enskilda Högskolan Stockholm, EHS. Dessa lärosäten har tillsammans uppvaktat ansvarig minister, men ännu står ingen lösning till buds. Försäkringsfrågan vid utlandspraktik måste kunna lösas på ett likvärdigt sätt, oavsett vem som är huvudman, vilket bör ges regeringen tillkänna.

Kompetensförsörjning inom bristyrken

Fler utbildningsplatser i vård och omsorg

Bristen på utbildade läkare, sjuksköterskor och barnmorskor leder till mindre tillgänglighet i vården. Därför anslår vi resurser till nya utbildningsplatser för dessa yrkeskategorier med 100 miljoner kronor 2021, 200 miljoner kronor 2022 och 300 miljoner kronor för 2023 på anslag 2:64. Dessutom avsätts 100 miljoner kronor per år till yrkeshögskolan för att möjliggöra för fler undersköterskor att utbilda sig till specialistundersköterskor, vilket kan avlasta sjuksköterskorna inom äldreomsorgen, då de är en viktig länk mellan undersköterskan och sjuksköterskan. Satsningen innebär ca 1 500 yrkeshögskoleplatser, och studierna ska bedrivas på deltid vid sidan av jobbet som undersköterska.

Nyutbildade sjuksköterskor har generellt sett goda teoretiska kunskaper men begränsad praktisk erfarenhet, trots att cirka en fjärdedel av utbildningstiden består av verksamhetsförlagd praktik. Den verksamhetsförlagda praktiken varierar mellan våra lärosäten när det gäller både omfattning och innehåll. Utvecklingen i vården har dessutom blivit allt mer specialiserad, vilket ställer högre krav på specialistkunskaper,

²⁷ <https://www.uka.se/download/18.57b1ff5a15a444399ff136ab/1487841867116/rapport-2017-02-06-studentinflytande-kartlaggning-och-analys.pdf>.

vilket ofta även gäller nyutbildade sjuksköterskor. En obligatorisk AT-tjänstgöring skulle bidra till att öka nyutbildade sjuksköterskors praktiska färdigheter. Vi vill därför se över möjligheten att införa en obligatorisk AT-tjänstgöring på försök för alla nyutbildade sjuksköterskor med efterföljande utvärdering.

Enligt Hörselskadades Riksförbund har 18,5 procent av befolkningen en hörselnedsättning.²⁸ Behovet av audionomer är stort eftersom det är angeläget att tekniska och pedagogiska lösningar förbättras och kommer fler till del. Det finns idag möjlighet att läsa till audionom vid Örebro universitet, Sahlgrenska, Karolinska institutet och Lunds universitet. Trots detta präglas arbetsmarknaden av brist på såväl nytutexaminerade som erfarna audionomer. Vi vill därför se över möjligheten att utöka antalet högskoleplatser på audionomprogrammet.

Validering av tidigare akademisk utbildning och yrkeserfarenhet

Många människor har värdefulla kunskaper som har förvärvats genom lång yrkeserfarenhet eller genom utbildning i ett annat land. Dessa kunskaper måste tas tillvara och till fullo kunna bedömas vid en rekrytering. Det görs inte alltid idag. Både samordningen av och kvaliteten på valideringen av akademiska kunskaper och arbetslivserfarenheter ska förbättras och handläggningstiderna kortas. Vägen till arbetsmarknaden ska bli kortare.

Socialstyrelsen bedömer att efterfrågan överstiger tillgången på läkare, framför allt erfarna läkare och specialistläkare, och i synnerhet specialister i allmänmedicin och psykiatri. Läkare som är utbildade i andra länder kommer enligt Socialstyrelsen även framöver utgöra ett viktigt tillskott till den svenska hälso- och sjukvården. På grund av den läkarbrist som råder bör alla tänkbara insatser genomföras för att snabbt få in utbildade läkare på arbetsmarknaden. Därför är det viktigt att snabba på valideringsprocessen för läkare med utländsk examen. Det råder även stor brist på farmaceuter. Det är därför viktigt att apotekare med utländsk utbildning fortsatt ges möjlighet till kompletteringsutbildning för att erhålla svensk yrkeslegitimation. Det råder även stor brist på tandläkare, särskilt specialisttandläkare, och på sjuksköterskor. För att komma till rätta med dessa brister menar Kristdemokraterna att antalet utbildningsplatser för validering ska ses över.

Etisk reflektion inom forskning och högre utbildning

Norm- och värderingsfrågor avhandlas intensivt på olika områden och inte längre enbart inom ramen för filosofisk och teologisk etik. Sedan ett par decennier besätts tjänster inom bland annat vårdetik, medicinsk etik och miljöetik. Detta har på flera håll utvecklats till egna akademiska discipliner. Det tycks finnas ett allt starkare behov inom högskolevärlden av att fördjupa diskussionen kring etiska värderingar och moraliskt handlande som nödvändiga element i vardagen.

Vad innebär begrepp som etik och moral, akademisk frihet, lojalitet mot överordnade, kollegialitet, respekt för studenter, professionalism och yrkesetik? Detta är exempel på frågeställningar som etiska samtal kan vara ägnade att belysa. Kristdemokraterna anser att etiska aspekter bör vägas in i samtliga utbildningar. Varje högskola bör ges i uppdrag att redovisa hur de etiska frågorna implementeras. Högskoleverket bör

²⁸ https://hrf.se/app/uploads/2016/06/Hsk_i_siffror_nov2017_webb.pdf.

få i uppdrag av regeringen att verka för att etiska dimensioner, utifrån samhällets värdegrund, naturligt integreras i den högre utbildningen. Det är vidare angeläget att det vid minsta misstanke om forskningsfusk ska ske en oberoende utredning. Kristdemokraterna välkomnar därför att regeringen tillsatt en nämnd för prövning av oredlighet i forskning.

Goda forskningsmiljöer

Lärosätena bör i högre grad än i dag uppmuntras till att samarbeta för att skapa de bästa förutsättningarna för starka forsknings- och utbildningsmiljöer. Här kan exempelvis Genomic Medicine Sweden – ett samarbetsorgan för regioner med universitetssjukvård och universitet med medicinsk fakultet inom precisionsmedicin – utgöra en förebild då de på framgångsrikt och föredömligt sätt tagit initiativ till och arbetat i projektform med att koordinera och utveckla förutsättningarna för att Sverige ska kunna ligga i framkant inom precisionsmedicin. En stark drivkraft för att främja hög forskningskvalitet är att den utvärderas på ett ändamålsenligt sätt. Större synergier mellan lärosätenas egna och nationella aktörers utvärderingar bör finnas.

Nationella strategier för internationalisering av både utbildning och forskning bör skapas för att främja svenska forskares deltagande i internationella samarbeten.

Medelstilledningen inom forskningen

Forskningens behov präglas av långsiktighet och stabila villkor vilket ställer krav på ändamålsenlig resursfördelning till universitet och högskola. Sverige är ett litet land med begränsade resurser och vi har inte råd att enbart fördela resurserna jämnt för lärosätena. Excellens ska vara drivande.

Genom en tydlig nyttoförändringsaspekt kring anslagen för forskning kommer Sverige att kunna återta förlorad mark och bli världsledande inom forskning som Sverige traditionellt sett varit ledande inom. Därigenom kan vi också bibehålla den kvalitet som kännetecknar stora delar av svenskt deltagande inom det europeiska forskningssamarbetet. Det är viktigt att harmonisera med de ramprogram som utformas inom det europeiska samarbetet, där stor vikt läggs på att förvandla vetenskapliga framgångar och genombrott till nya produkter och tjänster som i sin tur leder till ökad tillväxt för Sverige och EU.

Det finns dock en komplexitet i dagens system, inte minst med en otydlig rollfördelning både mellan de olika statliga forskningsfinansiärerna och mellan finansiärer och lärosäten, som riskerar svensk forsknings konkurrenskraft och hämmar unga forskares möjligheter till god karriärsutveckling. Regeringen har ännu inte gett besked om hur de kommer hantera Styr- och resursutredningen (Strut) som presenterades 2019. Men i Kristdemokraternas mening möter inte utredningens förslag de behov som behöver åtgärdas. Vi kommer följa regeringens beredning av utredningen noga.

Basanslag

Regeringen höjer i den aktuella budgetpropositionen basanslagen – medel som tilldelas direkt till universitet och högskolor för forskning. Kristdemokraterna välkomnar anslagsökningen men förespråkar att det införs en kravställning kring att en andel av

basanslaget öronmärks för användning till att säkra tydliga, trygga och attraktiva anställningar och villkor för unga forskare. Detta eftersom det är centralt för svensk konkurrenskraft att unga forskare ges de nödvändiga förutsättningar och trygga anställningsformer som krävs för att utvecklas till framstående forskare.

Det är i sammanhanget också värt att notera att lärosätenas användning av basanslagen inte sker lika detaljerat som redovisningen av hur medlen från den statliga forskningsfinansieringen används. Kristdemokraterna instämmer därför i Vetenskapsrådets rekommendation om att redovisningen av basanslagets användning utvecklas.

Indirekta kostnader

En ständigt återkommande och stor utmaning är hur de så kallade indirekta kostnaderna, dvs kostnader för stödverksamhet som exempelvis lokalhyra och administrativ ledning som är gemensam för flera forskargrupper eller institutioner, ska finansieras.

Varje lärosäte, fakultet och institution (eller motsvarande) beräknar de indirekta kostnadernas storlek och omvandlar dem till en procentsats av institutionens omsättning. Systemet medför att den andel av forskningsbidraget som avgår till indirekta kostnader varierar stort mellan lärosäten och fakulteter och till och med mellan institutioner vid samma lärosäte. Alla finansiärer, både de statliga forskningsråden och privata externa finansiärer, förväntas bidra till de gemensamma kostnaderna så som de har beräknats. Med andra ord är tanken att varje externt forskningsanslag som beviljas till den enskilda forskaren ska belastas med avdrag för indirekta kostnader.

Vetenskapsrådet beskriver problematiken.²⁹ De privata externa finansiärerna bidrar av olika skäl inte i samma utsträckning till dessa kostnader. Flexibel användning av de statliga finansiärernas bidrag blir ofta en förutsättning för att kunna ta emot bidrag från andra externa finansiärer med konsekvensen att de statliga forskningsfinansiärerna bidrar till lärosätenas interna kostnader i större utsträckning än många andra externa finansiärer. Av Vetenskapsrådets stöd till forskning, exklusive till forskningsinfrastruktur, går omkring 24 procent till indirekta kostnader på lärosätena vilket kan leda till att man istället för att stödja excellent forskning stödjer verksamhetens indirekta kostnader. Kristdemokraterna instämmer i analysen att dagens system kring indirekta kostnader inte skapar incitament för effektivisering. Därtill är det värt att notera att den stora variationen mellan hur stor procentandel de indirekta kostnaderna utgör vid olika lärosäten och deras olika institutioner skapar en ojämlikhet mellan hur stor andel av en enskild forskares externt indragna finansieringsmedel som de facto kan användas till dennes direkta omkostnader för forskningen. Systemet med ersättning för indirekta kostnader bör utredas i syfte att ta fram en modell för finansiering av lärosätenas kostnader för förvaltning och gemensamma servicefunktioner, som är transparent och likvärdig samt i större utsträckning ger incitament för effektivisering.

Näringslivets bidrag

Det är ofta små och medelstora företag som står för innovation och tillväxt. Näringslivets betydelse för samhällsutvecklingen bör tydligt lyftas fram. Med hänsyn till den mycket kostsamma produktutvecklingen och de små serier som blir aktuella när produkterna kommersialiseras finns stort behov av kapital. Det behövs en hållbar

²⁹ Forskning för framtiden – Vetenskapsrådets analys som underlag till regeringens forskningspolitik, Redovisning av regeringsuppdrag (U2019/01906/F).

modell för samverkan mellan statligt investeringsstöd och privat finansiering inom detta område.

Allmänhetens bidrag

Den enskildes vilja att bidra till forskning bör uppmuntras. Gåvoskatteavdraget stimulerar givandet av pengar till hjälpporganisationer men också organisationer som stödjer forskning inom olika områden. Cancerfonden och Hjärnfonden är ett par exempel. Kristdemokraterna gläder sig åt att gåvoskatteavdraget har återinförts genom Kristdemokraternas och Moderaternas gemensamma budget för två år sedan. Kristdemokraterna vill nu tillsätta en utredning som syftar till att gåvor till fler typer av organisationer ska berättiga till gåvoskatteavdrag, att den undre beloppsgränsen för varje enskild gåva ska sänkas samt att administrationen ska förenklas för de berörda organisationerna. Kristdemokraterna menar också att taket ska höjas. Detta utvecklas i en annan kristdemokratisk motion, Utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution.

Trygga anställningsvillkor inom akademien

Att unga forskare ges de nödvändiga förutsättningar och trygga anställningsformer som krävs för att utvecklas till framstående forskare är centralt för svensk konkurrenskraft. Vikten av att säkra tydliga och förutsägbara karriärvägar baserade på meriteringsanställningar inom akademien kan därför inte nog betonas.

Förutsättningar för anställning som biträdande lektor

Gruppen visstidsanställda forskare och postdoktorer har ökat medan anställningsformen biträdande lektor inte alls har ökat i motsvarande utsträckning. Realiteten för många unga forskare är att tillfälliga och korta projektanställningar staplas på varandra under flera år. Otryggheten i anställningsvillkoren är uppenbar. Samtidigt saknas tillfälle att göra de bedömningar av meriter och färdigheter som är avgörande för om forskaren har förutsättningar att bedriva en långsiktig karriär inom universitet och högskola. Rekryteringen av personal till högskolan avgörs med andra ord inte alltid av individens förutsättningar att utvecklas till en framstående forskare och lärare. Istället kan det handla om vem som befinner sig på rätt plats vid rätt tidpunkt.

Fler lärosäten och fakulteter borde använda sig av biträdande lektorat i en större utsträckning än vad som görs idag.³⁰ För att underlätta användandet är det angeläget att undanröja två konkreta hinder i högskoleförordningen. Idag får den sökandes doktorsexamen inte vara äldre än fem år vid ansökningstidens utgång. Detta utgör ett stort problem för många fakulteter som påpekar att tidsgränsen är alltför kort. Enligt samstämmiga enkätsvar i en undersökning av Sveriges unga akademi försvårar detta rekrytering av de bästa kandidaterna, samtidigt som det försämrar mobilitet mellan länder, lärosäten och samhällssektorer samt påverkar jämställdhetsarbetet negativt. Kristdemokraterna anser därför att den aktuella tidsgränsen bör utökas från fem till sju år efter disputation.

Ytterligare ett problem är att biträdande lektorat inte kan kombineras med en anställning inom sjukvården, en möjlighet som finns för lektorer och professorer. Högskoleförordningen nämner inte explicit biträdande lektorer i detta avseende, något

³⁰ <https://www.sverigesungaakademi.se/1671.html>.

som har medfört att många lärosäten har bedömt att det inte går att kombinera biträdande lektorat med en klinisk tjänst i så kallade kombinationstjänster. För att undanröja detta hinder är det angeläget att högskoleförordningen tydligt anger att en kombinationstjänst är tillgänglig även för personer med anställning som biträdande lektor.

Kombinationsanställning för forskare och lärare

Det råder akut brist på behöriga ämneslärare i gymnasieskolan, framför allt inom matematik och naturvetenskap men även inom andra ämnesområden. Vi behöver därför hitta nya vägar för att fylla det överhängande behovet av att rekrytera kvalificerade lärare.

Vid våra lärosäten (universitet och högskolor) finns det lärare/forskare med ämnesexpertis, som efter komplettering av grundläggande pedagogisk utbildning skulle kunna avhjälpa den akuta bristen på behöriga ämneslärare på gymnasiet och dessutom stärka kopplingen mellan gymnasieutbildning, högre utbildning och forskning.

I dagsläget finns det möjlighet i enlighet med högskolelagen (3 kap. 8 §) och högskoleförordningen (4 kap. 2 §) att förena en anställning som lärare vid högskolan med en anställning som specialistutbildad läkare eller annan anställning inom hälso- och sjukvården. En sådan anställning benämns som förenad anställning eller kombinationsanställning. 4 kap. 13 § 4 i det statliga pensionsavtalet PA 03 medger emellertid endast förenade anställningar om tjänsten vid landstinget är fast förenad med kliniska arbetsuppgifter.

Om kombinationsanställningar även skulle kunna innefatta gymnasieskolan och tjänster som inte är fast förenade med kliniska arbetsuppgifter, skulle vi möjliggöra att lärare vid universitet/högskola skulle kunna förena sin anställning med verksamheter utanför hälso- och sjukvården och därmed bidra till att effektivt täcka det stora behovet av behöriga gymnasielärare.

Intresset för att kombinera en anställning som lärare/forskare vid ett lärosäte med en anställning vid en gymnasieskola torde vara stort. Inom den akademiska världen är anställningstryggheten låg. Det är sällsynt att disputerade lärare/forskare har en tillsvidareanställning där lärosätet finansierar lönen. Om klinisk bakgrund som möjliggör en förenad anställning inom hälso- och sjukvården saknas, måste den enskilda läraren/forskaren ofta själv finansiera hela sin egen lön genom forskningsanslag. Dessa anslag sökes i allt tuffare konkurrens och det är inte ovanligt att de beviljas för endast en kortare period i taget. Detta medför att forskaren behöver lägga en oproportionerligt stor del av sin tid på att söka forskningsanslag istället för att faktiskt bedriva forskning och publicera resultaten därav. Om anslagen uteblir under en period är det inte ovanligt att läraren/forskaren blir uppsagd från sin tillsvidareanställning med motiveringen arbetsbrist.

Möjligheten att inneha en kombinationsanställning mellan högskola/universitet och gymnasieskola skulle framför allt avhjälpa den akuta lärarbristen och höja ämneskompetensen inom gymnasieskolan men skulle även medföra en rad andra positiva effekter såsom ökad anställningstrygghet för lärare/forskare vid våra lärosäten, forskningsanslag skulle kunna nyttjas effektivare genom att täcka kostnader direkt kopplade till forskningen istället för forskarens egen lön och fler disputerade skulle kunna stanna kvar inom akademien och bedriva strategiskt viktig forskning då de inte

riskerar att bli uppsagda från lärosätet pga. arbetsbrist under en period med färre beviljade forskningsanslag.

Strategiska forskningssatsningar

Lösningar på samhällsutmaningar växer fram genom kreativitet och kunskap som har genererats genom långsiktig investering i den fria forskningen. Kristdemokraterna värnar forskningens autonomi för att stimulera de bästa och mest innovativa forskningssidéerna. Det fria forskningsstödet ska utgöra den stora merparten av forskningsfinansieringen och tilldelning ska styras av vetenskaplig kvalitet. Regeringens förstärkta satsning på de externa statliga forskningsfinansiärerna i den aktuella budgetpropositionen är därför angelägen och välkommen.

Kristdemokraterna ser likväl behov av att komplettera det fria forskningsstödet med ett antal strategiska forskningssatsningar inom ett antal områden som vi anser kräver särskild uppmärksamhet. Det handlar om forskning för att stärka kvinnors hälsa, geriatrisk forskning för att stärka de äldres hälsa och forskning kring kärnkraften och dess bidrag för att säkra framtidens energiförsörjning. Kristdemokraterna öronmärker därför resurser till dessa satsningar som beskrivet nedan. Den exakta utformningen av de strategiska satsningarna bör formuleras av relevanta forskningsfinansiärer och forskarsamhället för att på bästa sätt tillvarata forskarnas kunskap, kreativitet och förmåga till såväl problemformulering som problemlösning.

Nationellt forskningsprogram för att stärka kvinnors hälsa

Det faktum att du är kvinna kan ha stor betydelse för hälsan och för tillgången till sjukvård. Detta eftersom det finns flera sjukdomar som endast drabbar kvinnor eller där kvinnor är överrepresenterade bland de drabbade. Det saknas kunskap kring orsaken bakom många av dessa sjukdomar. Inte sällan saknas därför också nationella riktlinjer. Detta gör att diagnostiseringen blir svår och att utvecklingen av effektiv behandling hindras. Bristande vård och behandling medför stora samhällsekonomiska kostnader kopplade till exempelvis psykisk ohälsa, arbetsbortfall, sjukskrivningar samt vård och behandling. Men framför allt är det mänskliga lidandet kopplat till dessa sjukdomar stort. Kvinnor beskriver ofta att deras vardag påverkas negativt av sjukdomen i sig men också av att de känner sig begränsas i sina mål och drömmar kring familj, fritid och karriär. Det är angeläget att öka kunskapsläget kring orsak och olika aspekter kring så kallade kvinnosjukdomar. En satsning på forskning som i förlängningen kommer stärka kvinnors hälsa. Kristdemokraterna anser därför att forskning kring kvinnors hälsa kräver särskild uppmärksamhet. Vetenskapsrådet bör därför ges i uppdrag att inrätta ett nationellt forskningsprogram inom detta område. Programmet bör tilldelas 100 miljoner kronor per år 2021–2023. Dessa resurser öronmärks inom regeringens föreslagna ram på anslag 3:1 inom utgiftsområde 16.

Några av de många sjukdomar som har omfattande negativa effekt på kvinnors liv och hälsa nämns i korthet nedan. Det är angeläget att det föreslagna forskningsprogrammet även stimulerar forskning kring infertilitetsproblematik, missfall och dödfödda barn, likaså kvinnors hälsa under en graviditet, förlossning och den efterföljande vården.

Endometriosis är en vanlig sjukdom som drabbar 10 % av kvinnorna. Vid endometriosis har livmoderslemhinnan spridits utanför livmodern till exempelvis

äggstockarna och bukväggen. Det skapar en kronisk inflammation med svåra buksmärtor. Endast symtomlindring genom smärtstillande medel, olika hormonbehandlingar och/eller operationer kan erbjudas. Kvinnor som lider av endometriosis drabbas ofta av långa perioder av sjukskrivning. Ofta är fertilitetsbehandling nödvändig för att kunna bli gravid. Sjukdomen medför ofta försämrad livskvalitet och ett stort lidande för många kvinnor. Trots att sjukdomen är vanlig är den och dess symptom ganska okända bland allmänheten. De drabbade får därför ofta vänta länge på diagnos och det saknas botande behandling.

Polycystiskt ovariesyndrom (PCOS) är en vanlig men okänd sjukdom. Namnet syftar på att det bildas många äggblåsor på äggstockarna och dessa orsakas av förhöjda testosteronnivåer. Oregelbunden mens och oönskad hårväxt är andra symptom. Därtill drabbas många av de kvinnor som lider av syndromet av fertilitetsproblem men även graviditetskomplikationer och en förhöjd risk för missfall. Förhöjd risk för utveckling av övervikt, typ 2-diabetes, cancer i de kvinnliga könsorganen samt oro och depression är också vanliga delar av syndromet. Behandling med p-piller kan användas för att dämpa testosteronnivåerna men överlag är behandlingen symtominriktad och fokuserad på livsstilsförändringar så som ökad fysisk aktivitet och goda kostvanor. Uppskattningsvis är 15 % av kvinnorna i Sverige drabbade men många är odiagnostiserade. Många kvinnor ges därmed inte möjlighet till behandling eller förebyggande insatser mot de komplikationer och följsjukdomar som är förknippade med PCOS.

Fibromyalgi är ett svårbehandlat smärtsyndrom som uppskattningsvis ca 200 000 svenskar, övervägande kvinnor, lider av. Utbredd smärta i muskler och leder, svår trötthet, sömnstörning och kognitiva svårigheter är vanligt. Orsakerna bakom fibromyalgi är till stora delar okända även om forskning från bland annat Karolinska institutet visar på specifika förändringar i hjärnan hos dessa patienter. De drabbade upplever ofta att deras besvär inte tas på fullt allvar inom vården och att diagnosen till slut blir en ”restdiagnos” i brist på annan. De drabbade får därför ofta vänta länge på diagnos och det saknas botande behandling.

Myalgisk encefalomyelit/chronic fatigue syndrome (ME/CFS) kallades tidigare för kroniskt trötthetssyndrom. ME/CFS klassificeras som en neurologisk sjukdom av Världshälsoorganisationen WHO och drabbar uppskattningsvis 4–6 per 1 000 invånare, företrädesvis kvinnor. Sjukdomen kännetecknas av långvarig utmattning som inte går att vila bort. Därtill sker även försämring efter ansträngning. Orsakerna är okända, diagnostisering svår och det finns inga botemedel. Personer som lider av svår ME/CFS drabbas av svåra funktionsnedsättningar och kan bli sängliggande på obestämd tid.

Känslig tarm (IBS, irritable bowel syndrome) är det vanligast förekommande mag-tarmbesväret. Mer än 10 procent av befolkningen lider av symptom såsom buksmärta, gaser, diarré och förstoppning. Besvären är vanligare hos kvinnor än män. Orsakerna till IBS är till stora delar okända, vilket hindrar utvecklingen av effektiv behandling.

Lipödem är ett kroniskt tillstånd som framför allt drabbar kvinnor vid hormonella förändringar såsom under puberteten, graviditeten och menopaus. Orsaken bakom lipödem är inte fastställd men man vet att genetiska förändringar i fettvävnaden ökar fettcellernas storlek vilket leder till stora fettansamlingar framför allt på insidan av lår och knän. Lipödem är förknippat med smärta och stort stigma. Botande behandling saknas.

Nationellt forskningsprogram för att stärka äldres hälsa

Ett samhälle där alla kan åldras i trygghet och värdighet är ett angeläget mål för Kristdemokraterna. Äldre ska kunna leva ett aktivt liv och ha inflytande i samhället och över sin vardag, kunna åldras i trygghet och med bibehållet oberoende, bemötas med respekt och ha tillgång till god vård och omsorg. Var och en ska ses som en person med eget och unikt värde med skilda intressen och bakgrunder. God vård, ett behovsanpassat boende och självbestämmande över sin vardag är en självklarhet – hela livet.

Coronapandemin har satt i blyxtbelysning de brister som finns inom äldreomsorgen och vården av äldre. Men redan tidigare har Socialstyrelsen pekat på stora kompetens- och rekryteringsbrister inom områdena geriatrik och gerontologi. Det är därför angeläget att vården av äldre stärks – den måste präglas av högsta kvalitet oavsett var i landet man bor. Den geriatriska kunskapen måste öka och spridas i alla de olika verksamheter som är nödvändiga för att tillförsäkra en god vård och omsorg. Ökad kunskap kring de underliggande faktorerna vid akuta och kroniska sjukdomar som uppstår till följd av åldrande kan leda till bättre vård och behandling. Forskning inom detta område kommer i förlängningen stärka äldres hälsa.

Kristdemokraterna anser att forskning kring äldres hälsa bör innefatta tvärvetenskaplig forskning och implementering av dess resultat ute i verksamheten som bedriver vård och omsorg om äldre. Vetenskapsrådet och Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (Forte) bör därför i samverkan med relevanta aktörer ges i uppdrag att inrätta ett nationellt forskningsprogram inom detta område. Programmet bör tilldelas 150 miljoner kronor per år 2021–2023. Dessa resurser öronmärks med 100 miljoner kronor per år inom regeringens föreslagna ram på anslag 3:1 inom utgiftsområde 16 samt 50 miljoner kronor per år inom regeringens föreslagna ram på anslag 6:1 inom utgiftsområde 9. Samtidigt drar Kristdemokraterna ner med motsvarande medel, 250 miljoner kronor, på regeringens forskningssatsning.

Säkra framtidens energiförsörjning genom kärnkraftsforskning

Kristdemokraterna menar att forskning kring utveckling av kärnkraften är avgörande för att säkra framtidens energiförsörjning. Goda villkor för kärnteknisk forskning är centralt för att skapa förutsättningar för kunskap och kompetensförsörjning som bland annat behövs vid livstidsförlängningar av reaktorer och satsningar på ny kärnkraft. Svensk kärnkraftsforskning har emellertid i Kristdemokraternas mening inte getts tillräckligt utrymme inom ramen för statens forskningsanslag de senaste åren. Kristdemokraterna tillför därför energiforskningen 125 miljoner kronor per år från år 2021 och framåt, medel som destinerats till kärnkraftsforskning och sjösättandet av en färdplan för framtidens kärnkraft. För att bidra till finansiering av detta omfördelas 50 miljoner kronor årligen, respektive 70 miljoner kronor årligen, från regeringens föreslagna ram för anslag 3:1 inom utgiftsområde 16 respektive anslag 1:2 inom utgiftsområde 24. I sammanhanget ska också betonas att delar av övriga medel under anslag 1:4 Energiforskning, utgiftsområde 21, även ska göras tillgängliga för kärnteknisk forskning. Detta i enlighet med riksdagens tillkännagivande från juni 2019 om att forskning inom anslaget ska bedrivas inom alla relevanta kraftslag.

Tredje uppgiften

Att sprida forskningsresultaten inom forskningsfären är en väsentlig del i att upprätthålla Sverige som kunskapsnation. Coronapandemin har också belyst vikten av att forskarsamhället bidrar till att vetenskapligt korrekt information sprids till allmänheten genom den så kallade tredje uppgiften. Det är viktigt både för att understryka allvaret i situationen och för att minska risken för att spridning av felaktig information och konspirationsteorier skapar panik och obefogad rädsla bland befolkningen. De insatser som under de senaste åren har gjorts angående open access till vetenskapliga publikationer är lovvärda, men mer kan göras. En nationell strategi kring spridning av vetenskapliga resultat och forskningskommunikation är önskvärd. Forskarens engagemang inom den tredje uppgiften bör också premieras inom meriteringssystem i en högre utsträckning än idag.

Holdingbolag vid universitet och högskolor

Riksdagen beslutade under tidigt 1990-tal att holdingbolag skulle bildas och knytas till lärosäten. Syftet var att stödja flödet av kunskap från forskning till näringsliv genom att möjliggöra för lärosätena att bedriva kommersiell verksamhet. Riksrevisionen har nyligen granskat styrningen av och verksamheten i 17 holdingbolag och dragit slutsatsen att regeringen inte har styrt lärosätena så att de har fått förutsättningar för en aktiv och professionell förvaltning av holdingbolagen. Det är allvarligt. Regeringen bör därför vidta en rad åtgärder för att säkerställa en professionell förvaltning av holdingbolagen. De omfattar behov av bättre återrapportering om holdingbolagens verksamhet, riktlinjer kring verksamheter i holdingbolagen och styrning med affärsmässig kompetens.

Rymdforskning och rymdteknologi

Svensk forskning och högteknologisk spetskompetens inom rymdområdet är av världsklass och bidrar till att öka intresset för naturvetenskaplig och teknologisk forskning hos unga. Svensk rymdindustri förser forskningsballonger, sonder, raketer och satelliter med avancerad utrustning för extrema förhållanden, med stor hållfasthet och lång livslängd. Genom samarbetet inom European Space Agency (ESA) deltar Sverige i forskningsprogram för vetenskap, jordobservationer och bemannade rymdfärder. Forskningen har stor bredd och omfattar biologi och skogsforskning, geofysik och hydrologi, klimatforskning, atmosfärforskning, magnetosfären och plasmafysik, solsystemets utforskning, astronomi, kosmologi och astrobiologi, fysiologi, hälsa och levnadsvanor samt materialforskning.

Verksamhet i rymden ska syfta till att generera användbara data för forskning och samhällsfunktioner. Sådan forskning leder till samhällsnytta i form av långsiktig industriell tillväxt och konkurrenskraft.

Regeringens satsning med 10 miljoner kronors ökning år 2020, 20 miljoner kronor 2021 och 30 miljoner kronor 2022 välkomnas, liksom den långsiktighet som ges genom att en nivå för rymdforskning och rymdverksamhet säkras fram till 2034.

Det är ofta små och medelstora företag som står för innovation och tillväxt. Med hänsyn till den mycket kostsamma produktutvecklingen och de små serier som blir aktuella när produkterna kommersialiseras finns stort behov av kapital. Här behövs en

hållbar modell för samverkan mellan statligt investeringsstöd och privat finansiering. Med god egen förmåga att genomföra och delta i rymdprojekt kan Sverige vara en efterfrågad samarbetspartner och utöva inflytande i internationell samverkan. Den svenskledda arktiska vädersatelliten Arctic Weather Satellite (AWS) kommer att kunna följa utvecklingen i Arktis och högre latituder inklusive norra Sverige med större noggrannhet.

Esrangle är unik som civil rymdbas för uppskjutningar av raketer och ballonger, med omfattande infrastruktur, landningsområde och en fungerande testbädd för test av prototyper, för ballonger och raketsonder. Infrastrukturen på Esrange bör vara dimensionerad för att förbli en viktig resurs för nationell och internationell forskning, utveckling, demonstration, testverksamhet och annan rymdrelaterad verksamhet. Förutsättningarna för att Esrange ska kunna bli en uppskjutningsplats för små satelliter finns och kan göras marknadsmässigt, men behöver statligt stöd. Utredning av utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressen, samt folkrättsliga förpliktelser, är viktigt för beslutsunderlaget, men även vilka krav som ska gälla för att få tillstånd till rymdverksamhet samt att undersöka om det behövs bestämmelser om skydd för rymdmiljön och förebyggande av uppkomsten av rymdskrot. Rymdlagen behöver förändras för att underlätta kommersiell rymdverksamhet i Sverige och beskriva hur privata aktörer får använda rymden, vilka krav som ställs på uttjänta instrument och satelliter, inklusive hållbarhetskrav för miljöpåverkan i rymden.

Kristdemokraterna anser vidare att ansvaret för rymdfrågor bör flyttas från Utbildningsdepartementet till Näringsdepartementet, med en permanent samarbetsgrupp mellan departementen då frågorna kräver expertkompetens från båda. Detta bör ges regeringen tillkänna.

Inför sociala utfallskontrakt

Kommuner och regioner brottas i dag med ett växande utanförskap, integrationsutmaningar och ett alltmer utmanande tryck på välfärden. Samtidigt finns det externa aktörer som vill vara med och bidra med kapital till sociala investeringar och effektiva lösningar på samhällsproblem. En variant av detta är sociala utfallskontrakt, en lösning som prövats framgångsrikt i främst Storbritannien och USA.³¹ I sociala utfallskontrakt investerar en extern finansiär pengar i ett offentligt socialt projekt för att uppnå definierade mål som motsvarar mänskliga och ekonomiska vinster för den offentliga parten. Denna modell för att genomföra sociala investeringar är utvecklad utifrån internationellt testade modeller för utfallsbaserad finansiering.

Ett socialt utfallskontrakt börjar med att en offentlig part (kommun eller region) identifierar ett problem i samhället som de vill lösa genom att investera i det identifierade området. Förhoppningen är att detta ska leda till framtida kostnadsbesparingar för den offentliga parten. Steg två är att hitta extern finansiering för projektet, vilket görs genom att locka kapital från privata aktörer. Således står inte skattebetalarna för investeringen. Steg tre är sedan att formulera målen och vilka utfall som förväntas för att projektet ska anses som lyckat. Utifrån forskning och beprövad metodik tas ett åtgärdsprogram fram för att möta det identifierade problemet.

³¹ Nilsson, Wadeskog, Hök, Sanandaji N: Utanförskapets pris. Studentlitteratur.

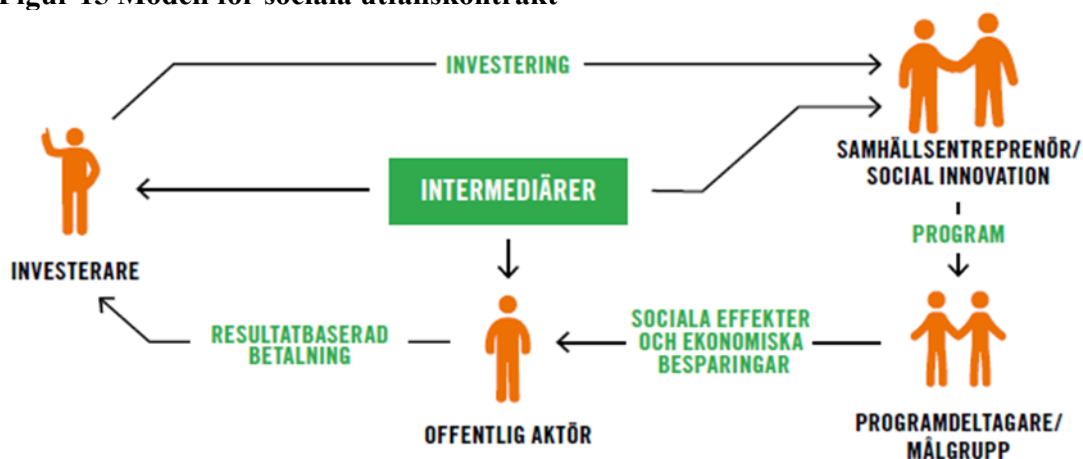
I det sista steget sker en utvärdering för att klargöra om projektet skapat sociala förbättringar och, i så fall, ekonomiska besparingar för den offentliga parten. Om utvärderingen kan påvisa att kostnader till området minskat, återbetalas delar av eller hela beloppet till finansiären. Uppstår långsiktiga vinster kommer också finansiären att få avkastning i likhet med de besparingar projektet inbringat till den offentliga parten. Tidigare utfallskontrakt har exempelvis syftat till att minska risken för att barn och ungdomar ska hamna hos socialtjänsten eller kriminalvården. Även folkhälsoförbättrande projekt för att minska problem med astma har genomförts.

Forskningen pekar på vikten av preventiva insatser i tidiga skeenden, eftersom det finns tydliga orsakssamband mellan problem i tidig ålder och problem senare i livet. Varje år i utanförskap kostar stora summor för de, ofta många, myndigheter som är involverade i varje människa i utanförskap. Behovet och de positiva offentligfinansiella effekterna är därför potentiellt enorma om utfallskontrakten används i tid.³²

Många kommuner använder sig i dag av sociala investeringsfonder för att använda riktade pengar till projekt av socialt förbättrande karaktär. Lågt räknat har var femte kommun och fyra regioner hittills infört sociala investeringsfonder som främst är avsedda för projekt inom skola, socialtjänst och arbetsmarknad. Några kommuner fokuserar även på folkhälsa och kultur/fritid.³³

Inom ramen för denna vilja kan en lösning med sociala utfallskontrakt både komplettera och förbättra kommunens finansiering av dessa projekt. Men framväxten av sociala utfallskontrakt har varit svag. I Sverige har exempelvis Norrköpings kommun lanserat ett socialt utfallskontrakt med en extern finansiär.³⁴ Därefter har 2018 två projekt startats i Botkyrka kommun och i Örnsköldsviks kommun med externa leverantörer, Aino Health i Botkyrka, och Previa i Örnsköldsvik.

Figur 15 Modell för sociala utfallskontrakt

Källa: UK Cabinet Office, via Mötesplats Social Innovation.

Exempel Norrköping

Kommunen (offentlig aktör) vill minska risken för återplacering av HVB- och Sis-placerade barn och därtill förbättra deras skolprestation. Kommunen har i genomgripande analyser identifierat stor potential till förbättring hos målgruppen. De insatser som tänker genomföras baseras på forskning och kunskap om målgruppen. Utifrån det har kommunen tagit fram ett åtgärds paket och parametrar satts upp för

³² Heckman och Carneiro: Human Capital Policy, 2003.

³³ Lars Hultkrantz: Sociala investeringsfonder i Sverige – fakta och lärdomar. SNS förlag.

³⁴ Norrköpings kommun, Leksell Social Ventures, SKL Uppdrag Psykisk Hälsa och Health Navigator: http://www.norrkoping.se/organisation/ekonomi/social-investeringsfond/Sveriges_forsta_utfallskontrakt.pdf.

utvärdering. Insatserna är bl.a. förstärkt arbete för god skolgång under och efter placering samt individuellt anpassat skolstöd. Den sociala investeringsfonden Leksell Social Ventures (investorare) är den externa finansiären som investerade 10 miljoner kronor i projektet. I vissa fall kan även en sammanlänkande part (intermediär) vara delaktig, genom paketering av finansiering eller som kunskapsbank och rådgivare. Om finansiären genomför insatsen enligt kontraktet betalar Norrköping tillbaka 40 procent av det investerade kapitalet. Minskar socialtjänstens kostnader för målgruppen återbetalas en summa motsvarande exakt de minskade socialtjänstkostnaderna. Sker en större kostnadsminskning än de investerade 10 miljonerna under utvärderingsperioden, får Leksell Social Ventures upp till 20 procent i avkastning som är satt som tak. Misslyckas projektet förlorar finansiären 60 procent av de investerade pengarna. Detta projekt förväntas vara klart 2020³⁵.

Utmaningarna och orsaken till den dåliga framväxten av sociala utfallskontrakt ligger dels i bristen på kunskap om användningen av sociala investeringsfonder hos de offentliga aktörerna. I en undersökning av Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) framgår att många kommuner efterfrågar stöd och vägledning för utformningen av denna typ av projekt. Det kommuner och landsting främst efterfrågar är kunskap kring metodik för uppföljning och utvärdering samt metodik för vinst-förlust-kalkyler och sammanställningar av evidensbaserade program.

Problemet ligger också i att relationen mellan risk och avkastning för den externa finansiären ofta är blygsam i den här typen av sociala investeringar. Exempelvis beräknas avkastningen i exemplet med Norrköpings kommun bli mellan 5 och 8 procent för den externa finansiären, förutsatt att effekterna blir likt beräknat. Samtidigt är förlusten ofta mellan -60 och -100 procent. För att öka förekomsten av sociala utfallskontrakt behövs därför satsningar för att lösa både kunskapsbrist och den bristfälliga viljan att investera. Kristdemokraterna anser därför att det borde inrättas en nationell strategi för att möta behoven och underlätta framväxten av sociala utfallskontrakt, samt införas en nationell fond för att höja attraktionen i att investera.

Förslag

1. Inrätta en facilitatorsfunktion för sociala utfallskontrakt hos Ekonomistyrningsverket (ESV)
 - Funktionen ska tillgodose allmänna riktlinjer, beräknade kostnader för olika sociala problem och insatser, i syfte att underlätta beräkningar av kostnader för offentliga parter.
 - Organisera metodstöd för offentliga aktörer: exempelvis utvärderingar och effektmätningar av sociala utfallskontrakt.
 - Agera katalysator mellan den offentliga parten och finansiärerna i syfte att tillhandahålla kunskap och kompetens ur ett investerarperspektiv.
 - Funktionen får anslag på 27 miljoner kronor per år, uppdelat på 10 miljoner för administration och 17 miljoner för samordningskansliet.
2. Upprätta en nationell fond för investeringsgarantier
 - I syfte att sänka trösklarna för en investering i sociala utfallskontrakt upprättas en nationell fond som täcker finansiärens investeringsrisk med 50 procent, vilket innebär att staten garanterar en återbetalning om halva investeringssumman till den externa finansiären vid färdigställt socialt utfallskontrakt.
 - Fonden ska uppgå till 300 miljoner kronor, för att garantera 50 procents återbetalning i sociala utfallskontrakt.

³⁵ Ibid.

- Den offentliga parten står som sökare av fondens medel och betalar sedan ut pengarna till finansiären.
- Vi vill också pröva möjligheten att statligt riskkapital i viss omfattning ska kunna göra sociala investeringar, exempelvis via fond-i-fond-lösningar.

Kristdemokraterna satsar 337 miljoner kronor för sociala utfallskontrakt år 2022 och 37 miljoner kr 2023.

Kristdemokraternas finansiering

I regeringens budget under anslag 1:5 görs en satsning på lärarassistenter om 500 miljoner kronor. Kristdemokraterna menar att det är kommuner och huvudmän som bäst vet vilken personalkategori som bäst behövs i deras lokala skolor. Likaså drar vi ner på regeringens stora tillfälliga satsning och lägger 500 miljoner kronor extra till skolan för att mildra effekterna av covid-19-pandemin. Med Kristdemokraternas budgetförslag får kommunerna ett stort tillskott som de kan använda till de skolsatsningar man finner lämpligt. Vi riktar istället resurser till det vi tror har störst effekt såsom speciallärare (som kan bidra till tidiga stödåtgärder), lärare i svenska som andraspråk samt mer lärarledd undervisning. Dessa satsningar syftar till att stärka de elever som har störst svårigheter att klara av skolan. Det är också satsningar som särskilt kan hjälpa utrikes födda till jobb.

Gudrun Brunegård (KD)

Pia Steensland (KD)

Acko Ankarberg Johansson (KD)

Michael Anefur (KD)

Roland Utbult (KD)